

ПЪРСИ
БИШ
ШЕЛИ

Избрана
първа

НАРОДНА КУЛТУРА

ПЪРСИ БИШ ШЕЛИ ИЗБРАНА ЛИРИКА

Превод: Цветан Стоянов, Илия Люцканов

chitanka.info

Близо век и половина изтече, откак престана да тупти горящото сърце на Шели — „Сърцето на сърцата“ — но неговата поезия е все още жива и съвременна. Тя ни грабва не само с огромните си, титанични образи, с тънките, осезаеми детайли, с цветната феерия на картините си; не само с вълшебната музика на словата си; не само с чистия копнеж към идеала, с възторга си пред красотата на природата, с упоението си от всяка истинска, дълбока обич — но и с великото си пророческо проникновение. Шели успя да почувства настъпващия социализъм през завесата на цели сто години, отделили поетичните му видения от деня, в който блянът на неговия Освободен Прометей се сбъдна. Ненапразно Енгелс го нарича „гениален пророк“, а Маркс — „революционер от главата до петите“. Неговите песни са звучали винаги, където се е водил бой за свобода. Днес освободеното човечество с наслада чете своя безсмъртен „предвестник и тълкувател“, бунтовника аристократ, който пръв призова в стихове пролетариата на открита борба — Пърси Биш Шели.

ЦВЕТАН СТОЯНОВ

СЪРЦЕ НА СЪРЦАТА

*„Станете бранен кораб, о сънища
магични...“*

Големите пророци са поети, големите поети са пророци. Те не само усещат — всеки може да усеща, но и предусещат и едва при тях сетивата проговарят на истинския си език. Стойността на поезията се мери с разстоянието, което тя е отгатнала пред себе си. След време бъдещето ще я потърси само ако може да чуе своето име в нея и да се зарадва като гост, който вижда, че отдавна е чакан.

Така търсим и ние стиховете на Шели. Той успя да ни почувствува през завесата на ония сто години, отделили видението на „Освободения Прометей“ от есенния ден, в който хилядолетният Прометеев блян се сбъдна. В една тягостна епоха, когато дори Байрон търси болезнена утеха във вярата, че всичко добро загива, когато дори Гьоте плаща за всеки свой стих с усмихнат поклон пред велможите, Шели отправя към нас своето възторжено „Виждам ви Добре дошли!“ Нито едно петънце не пада върху светлината в очите му. Десетилетия по-късно двама души, които ще станат бъдещите скулптори на мечтата му, превърнал и интуицията, в мъдрост, а копнежа ѝ — в сила, ще го четат с радостно учудване и единият от тях ще го назове „гениален прорицател“. Едва ли може да има по-висока оценка за един поет. Защото човекът, който го е нарекъл така, се казва Фридрих Енгелс.

Август, хиляда седемстотин деветдесет и втора. Осемнадесетият век завършва; е него — и една епоха. На британския остров цари тревога. Макар че денонощно гърмят — сред пот и въздишки — становеите на първите фабрики; макар че корабите са натъпкани с откраднати презморски богатства, управляващите среди са в потиснато настроение. В същите тези летни дни, съвсем наблизо, от другата

страна на Ламанша, парижките бедняци са обсадили Тюйлери. Пожарът на революцията пламти и както при всички пожари най-зле се чувстват съседите.

И може би единственото аристократическо имение, където се срещат усмихнати лица, е Фийлд плейс, графство Съсекс. Сър Тимоти Шели, син на баронет и сам бъдещ баронет, се радва на първороден наследник. Той никак не би се радвал, ако можеше да предвиди каква ярост ще си спечели един ден младият Пърси сред своята собствена класа. Но засега детето е само продължител на славния старинен род и докато расте, тревогата на британския остров не стихва.

То е на две години, когато падат главите на Робеспьер и Сен Жюст. То едва тича по поляните, когато Бабьоф говори за своята комуна. То плаче в мрачните училищни стаи — едно плахо и чувствително синеоко момче, — когато разстрелват ирландските въстаници. Родината му се гърчи в клещите на континенталната блокада и в не едно графство гладните дигат метежи, а Пърси току-що се е върнал от Итън и разказва на треперещите си сестри страшни приказки за духове. Дали докато следва в Оксфорд — все тъй нежен и слабичък юноша, увлечен от метафизиката и влюбен в поезията, — до стаичката му достигат гневният ропот на лудите, тътенът на обсадената Сарагоса, стъпките на корсиканеца, който се готви да нахлуе в Русия?

Сигурно достигат. Много нещо от това велико и бурно време е оставило печат в ума и сърцето му. Иначе би ли писал на своя пръв приятел: „Всички хора са равни, аз съм убеден, че равенството ще бъде постигнато при едно по-висше и съвършено състояние на обществото — на това дело ще отдам всичките си сили“; би ли издал анонимната брошура „Необходимостта от атеизма“, заради която го изгонват от Оксфордския университет? На деветнадесет години обществото го счита за „опасен“. Сър Тимоти го лишава от поддръжка. Но в отговор на бащиното проклятие той отива в Ирландия; държи речи, издава памфлети, които разпространява сред минувачите, натиква се в очите на английските шпиони и едва се изплъзва от арест. Когато се връща, пише „Декларация на правата“, чиято първа аксиома е „Правителството няма права“, слага по един екземпляр в запечатани бутилки и ги хвърля в морето — да разнесат идеите му по всички краища на света. Поемата му „Кралица Меб“ окончателно затвърдява

славата му на безбожник и революционер. Но тя му спечелва приятелството на другия бунтар-аристократ, който наскоро е завършил началните песни на своя „Чайлд Харолд“ и името му гърми из цяла Англия. Байрон поздравява Шели. Като двама приказни герои — и различни, и сродни — съдбата ги събира за общ подвиг и те няма вече да се разделят до края на дните си. Още един „неблагонадежден“ поданик на краля, Уилям Годуин, автор на „Политическа справедливост“, утопичен социалист и духовен учител на Шели, също посреща с възхищение поемата.

С него Шели е кореспондирал дълго време, чрез него той среща и седемнадесетгодишната му дъщеря — прелестната, умна и сърдечна Мери Годуин. За тяхната любов един от съвременниците казва, че „нищо, което е чел като разказ или история, не е [представлявало по-силна картина на внезапна, бурна, непреодолима, несдържана страст“. Те се свързват за цял живот, правят пътешествие до Алпите, плод на тези незабравими дни е поемата „Адастор“.

За нещастие три години преди тази среща Шели се е запознал с едно хубаво, но повърхностно момиче дъщеря на хотелиер, за което се е оженил от състрадание. Бракът излиза несполучлив и жена му се е прибрала при баща си, преди да се появи Мери. Една нова нейна нещастна любов ѝ идва твърде много, тя се самоубива и това дава на „доброто общество“ желан повод да се разправи с дръзкия богохулник. Вината за самоубийството се струпва изцяло върху Шели. Наричат го „нравствено чудовище“. Пред Канцлерския съд се поставя въпросът дали той има право да възпитава двете си деца. На делото цитират негови стихове, за да се установи какви престъпни схващания изповядва този баща. „Нищо не доказва — пише лорд-канцлерът в мотивите към решението, — че въпросният джентълмен е променил принципите си от деветнадесетгодишна възраст насам... Държането му е крайно непристойно... Като баща той е показал, че смята за свой дълг да препоръчва принципите си на онези, чиито навици и убеждение може да оформя; че смята за морално и добродетелно своето поведение, което законът ни задължава да считаме неморално и порочно и което оказва лошо въздействие както върху интересите на заинтересованите лица, така и върху цяло го общество.“ И съдът постановява бившият тъст на Шели да вземе децата под своя опека. Хотелиерът се смята за по-добър възпитател от поета.

Измъчван от съжаление за трагичната гибел на първата си жена, преследвай от средата, в която е израснал, скаран с почти всичките си близки, болен, лишен от средства, поетът забягва в Италия, за да не се върне повече в родината си. Байрон — другият велик изгнаник — е вече там. В тесен кръг приятели прекарва Шели остатъка от живота си — уви, твърде краткотраен остатък! Няколко месеца по-рано той е написал „Бентът на Исляма“, могъща алегория на Френската революция и слънчева утопия на бъдещето. Сега под перото му се зареждат и други творби. Макар и официалната критика да го хули, макар книгите му да нямат успех, макар самият той в отчаяние да се провиква: „Нищо не е по-мъчително от това да пишеш без доверие в читателите си“, италианският период от творчеството му е най-зрелият и най-плодотворният. Под синьото южно небе се ражда „Освободеният Прометей“, този космичен апотеоз на свободата, това гадание, пресякло като мост едно столетие. Тук Шели написва „Ченчи“, най-хубавата английска трагедия от ново време, присъда над папизма и средновековието, което дворянският романтизъм се мъчи да подслади; тук той посвещава на Емилия Вивиани, бедното, самотно момиче, насила заточено в манастир, своя „Епипсихидион“, съчетал нажежената до бяло страст с абсолютната чистота на помислите; тук оплаква и ранната загуба на своя събрат Кийтс с елегията „Адонаис“, където траурната скръб прераства в химн на безсмъртието. Тук най-сетне излива и шедьоврите на политическата си лирика — гневни плесници срещу властта на лордовете, призови за бунт сред народа. От тихата мараня на Флоренция, Пиза, Равена и Леричи Шели общува с целия свят. Стихът му е там, където се борят: при избитите манчестърски работници, до войската, която се вдига срещу краля в Мадрид, сред революционерите на Неапол, между въстаналите гръцки патриоти. Не напразно той нарича себе си „отмъстител за вековни несправедливости“.

В един леген ден на 1822 година, малко преди да навърши тридесетгодишна възраст, Шели излиза е яхта в открито море и привечер бива застигнат от буря. Яхтата потъва. Две седмици по-късно вълните изхвърлят трупа му на брега; познават го по двете томчета — Есхил и сборник стихове на Кийтс, — които намират в джоба му. Според закона на Тоскана телата на удавниците трябвало да се изгарят. Най-близките приятели на Шели слагат върху кладата трупа заедно с

тамян, вино, сол и дървено масло според обичая на древните гърци. Огънят поглъща обезобразените останки, но за всеобщо удивление сърцето на поета остава цяло и непокътнато сред пламъците. Заравят го заедно с пепелта в протестантското гробище в Рим, същото гробище, за което и самият Шели е казал, че е най-хубавото място, където човек би желал да почива след смъртта си. И до днес показват гроба му като една от забележителностите на Вечния град. Над него растат кипариси и лаврови храсти. Върху плочата пише:

ПЪРСИ БИШ ШЕЛИ

СЪРЦЕ НА СЪРЦАТА

а отдолу са издълбани Шекспировите стихове:

НИ ЕДНА ЧАСТИЦА ОТ НЕГО НЕ УВЯХНА;

*ТЪЙ КАКТО МОРЕТО СЕ МЕНИ, ТАКА И ТОЙ СЕ ПРЕВЪРНА
В НЕЩО БОГАТО И СТРАННО...*

Едва ли авторите на този надгробен надпис са съзнавали колко верен ще излезе той. Те по-скоро са искали да предадат чрез него личното си уважение към мъртвия приятел, отколкото едно велико обществено признание. Съвременниците на Шели — дори и най-проницателните — не го разбраха. За тях мислите му бяха твърде дръзки, гласът му — прекалено нов. Трябваше десетилетия да минат, за да заеме той мястото, което му подобава. По-късно пред неговата памет ще се поклонят най-големите лирици на Англия, първожреците на поетическото изящество. „Шели има повече богатство, осезаеми багри, духовна кристалност, отколкото всеки друг поет“ — ще каже за него Браунинг. „Шели надпя (с изключение на двама-трима) всички поети от всички времена; той е свършеният пеещ бог, майсторът-певец на нашето време и на нашата раса“ — ще продължи Суинбърн. „Шели е най-великият английски поет след Шекспир и Милтън, а може би и само след Шекспир“ — ще добави Росети.

Съответно ще преоценят ценностите и синовете на ония, които някога го хулеха — те сега ще се помъчат посмъртно да го дегизират. Неговите възгледи, за които Англия го изгони на времето, сега ще се сметнат за малка юношеска слабост. Не един критик ще уверява читателите, че ако Шели бе доживял зряла възраст, той сигурно е щял да се „укроти“ и да стане почтен британец. Съставителите на литературни учебници ще пропускат такива негови изрази като: „Няма

друго богатство освен човешкия труд“, „В нашата епоха и любовта се продава“, „Общественият строй, в който живеем, е смес на феодални дивотии и несъвършена цивилизация“, „Все повече ненавиждам съществуващия ред, задъхвам се от омраза, като мисля за среброто, за разкоша, за баловете, за титлите, за короните.“ В луксозните издания на „избраните му творби“ често ще липсват някои стихотворения като „нехудожествени“, макар внимателното око да би открило, че тяхната „нехудожественост“ е само в ярката им политичност. Ще се пишат психологически етюди, за да се обясни как трябва да се разбира Шели — че той бил ефирен мечтател, дух, който витае сред облаци и се храни с рожбите на собственото си въображение; и само затова създавал такива картини на бъдещото човечество, където „троновете са без крале, а хората са еднакви, въвн от класа, освободени от обожание, страхопочит и ранг“. Тези видения той рисувал така, както би нарисувал и една цветна леха от градините на Семирамида — за да поддържа сладостното буйство на фантазията си, а не, защото с цялото си същество се е стремял към един по-добър свят. И макар да се споменава, че Русо, Волтер, Дидро и утопистите са му повлияли, за негов пръв и велик учител ще се сочи старият Платон, за да може още веднъж да се подчертае, че той е бил отдалечен от действителния живот и че неговата поезия се отнася само до автономното царство на идеите.

А всъщност малцина са били тъй земни, тъй близки до живота като Шели. Твърде сложен и своеобразен е неговият платонизъм, за да може изобщо да се нарече платонизъм. Наистина в „Аластор“ героят търси цял живот върховната красота, която е видял само насън, и накрая умира, без да я намери; в „Епипсихидион“ се говори за светлината, бликнала през телесната обвивка на любимото момиче — светлина, която е самата вечна Любов; в „Мимозата“ красивата жена и цветята загиват, а в заключението се казва, че може би, невидима за нашите сетива, тяхната прелест е останала неизменна — и всичко това безспорно са навеи от големия елински идеалист. Но от друга страна, „Аластор“ звучи като скрит упрек срещу безплодното бленуване, „Епипсихидион“ при цялата си приповдигнатост е пълен с прости, човешки чувства, в „Мимозата“ има болка и копнеж да се запази тук, на земята, тази красота. Даже вътре в самия художествен замисъл човекът неусетно се налага над философа.

Още по-ясно се чувства това при живата поетична тъкан. Каква сетивна стихия бушува в тия стихове — цяла бездна ги дели от студената неподвижност на Платоновите абстракции. Огромни, титанични образи, които просто се разрушават от собствената си мощ и ръката на художника ги е задържала малко преди да рухнат, в оня миг, когато животът им е най-буйно изразен; филигранни детайли, осезаеми до болезненост; скрити свойства, изтръгнати от сърцевината на нещата и превърнати в нагледи; цветна феерия с непрекъснатата смяна на светлините; кинематографична подвижност на контурите — цяло едно пиршество за смаяните очи. Пиршество и за слуха — рядко музиката на словата е карала с такова вълшебство дори немите предмети да пеят заключени в тях мелодии. Тук няма онази преднамерена благозвучност, която при цялото си съвършенство напомня за някакъв инструментализъм. Отвъд оня предел, където стихът трябва да стане песен, Шели винаги има предимството на човешкия глас пред всякакъв инструмент — той не подрежда звуци, а говори. И цялото това богатство на картини и тонове, което зашеметява сетивата, е дълбоко враждебно на истинския платонизъм; то е отказ от Красотата-идея, превъзнасяне на единствената земна красота. Геният на Шели е влюбен в явлението даже когато търси зад него същност.

А и самият му копнеж по идеала се родее с Платон само за повърхностния (или недобросъвестния) поглед. Въпросът е какъв е идеалът. Ако той крие предчувствието на онова, което не е, но ще бъде, кой може да го нарече откъсване от живота? Напротив, то е срастване с живота, проникване в посоката му, то е задълбаване. Когато потоците са още в лед, за пролетта могат да копнеят само дърветата с най-дълбоки корени, защото те първи усещат, че земята се затопля.

Идеалът на Шели е социализмът, макар че той не е знаел името му. Той наистина е бил „сърце на сърцата“, за да усета пулса на цялата човешка история. И все пак епохата скова дори и неговата мощ. Какво му оставаше да направи, освен да се визира в далечината? Работниците бяха пръсната и сляпа маса, този, който щеше да преобрази безцелния им гняв в наука, току-що бе роден. Поетът можеше само да мечтае.

Но тия мечти не са пухени възглавници, Платоново убежище, където да бяга от истината. Един войник, който сънува, един от малцината самотни часовои в нощта на своето време, застанали на границата, откъдето другите виждат само мрак, той живее с видения.

Нека са задоблачни и далечни — могат ли да бъдат други при това разстояние? Дори и такива, те пак са „бранен кораб“ — и за него, повел борба с безсърдечието и пошлостта на своя свят, и за тези, които ще дойдат след него.

Защото въпреки всички опити да бъде подправен и приглушен, Шели остана при истинските си приятели. Двадесет години след смъртта му могъщите редици на чартистите ще пеят „Песен на британците“, великото стихотворение, което първо в цялата световна поезия призова пролетариата да стане господар на живота. Най-големият чартистки вестник ще пише за него: „Между малкото, които могат да се нарекат поети на народа, безспорно първото и най-благородно име е това на Шели.“ Енгелс ще го нарече не само „гениален прорицател“ но и „любим поет на английските работници“. За Маркс той ще остане „революционер от главата до петите, който, ако би живял, всякога би бил в авангарда на социализма“. Английските, ирландските, германските, холандските, американските пролетарии ще крачат с неговите химни — те винаги са звучали, когато се е водил бой за свобода — и в 1848, и в 1860, и в 1880, и в 1896, и 1903! От трибуната на Първия конгрес на съветските писатели Горки ще посочи Шели за пример на народностен поет. И днес освободеното човечество с наслада ще чете своя безсмъртен „предвестник и тълкувател“ — и може би не един от дръзките умове, които протягат ръка към Космоса, ще се вдъхнови от апотеоза на „Прометей“, последното велико пророчество на поета:

*Той язди бурите. Небето вечно младо
звездите си му даде — като стадо
минават те край него, да ги преброи.
И вика бездната от дълбини незнайни:
„Небе, останаха ли в тебе тайни?
Аз нямам вече моите — Човекът ме разкри!“*

СТИХОТВОРЕНИЯ

ПЕСЕН НА БРИТАНЦИТЕ

*Защо, британци, се потите над земите
на господари сити и пресити?
Защо тъчете, в грижи оковани,
разкошните одежди на тирани?*

*Защо обличате и храните ония,
които силите ви и кръвта ви пият,
и сте слуги на търтеи бездарни
с души жестоки и неблагодарни?*

*Пчели на Англия, защо ковете
оковите, камшиците проклети,
та търтеите с тях да ви владеят
и от труда ви черен да живеят?*

*До вас не стигат радости и обич,
за вас почивка няма — вий сте роби!
Защо прегърбва ви животът жалък
и плащате със болка всеки залък?*

*Вий дрехи шиеете, безделници ги носят;
хляб месите, а братята ви просят;
вий сеете, а чезне плод обилен;
ковете пушки, други с тях е силен!*

*Пак шийте дрехи, но за вас самите;
месете хляб, но вий бъдете сити;
пак сейте — но за вас — нивя обилни
ковете пушки — вий бъдете силни!*

*Защо се крийте в тъмните бордеи?
Огледайте се, храбростта ви де е?*

*Веригата във пламък закалена
от вас — за вас, тресе се разгневена!*

*И сякаш вий самите, клети роби,
със кирките копаете си гроба,
тъчете си надгробните савани,
та Англия ковчег за вас да стане!...*

1819

(Това знаменито стихотворение е написано по повод нашумялото на времето „манчестърско клане“, едно от най-срамните деяния на тогавашното реакционно английско правителство. На 16 август 1819 година в Питърсфилд, край Манчестър, се е състоял мирен работнически митинг, на който се е поставило искането за всеобщо избирателно право. Войската е разпръснала митинга с оръжие, стотици хора били убити и ранени. По-късно „Песен на британците“ става химн на чартистите и любим революционен марш на английските, американските, ирландските, холандските и германските пролетарии.)

НА КАКВО ПРИЛИЧАТ ДВАМА АНГЛИЙСКИ УПРАВНИЦИ ОТ 1819 ГОДИНА

*Като две врани изгладнели,
надали крясък зъл и груб,
от кървав дъх освирепели
и долу, в ниското, видели
все още пресен труп,*

*като два бухала сърдити
сред лес смълчан и страховит,
понесли ужас в тъмнините,
когато няма ги звездите
и месецът е скрит;*

*като две дебнещи акули,
заплували след кораб стар,
и с радост перките издули,
че носи (някак са дочули)
той роби — жив товар;*

*сте вий, два звяра кръвожадни,
два гарвана над мръсна леш,
два скорпиона скрити, ядни,
два вълка мършави и гладни,
две змии в змийска гмеж!...*

1819

(В това стихотворение по всяка вероятност се визират най-реакционните представители на тогавашното консервативно правителство — премиерът лорд Касълери, потушил с кръв

ирландското въстание, един от виновниците за „манчестърското клане“, и лорд-канцлерът Елдън, яростен враг на демокрацията, олицетворение на стария нечовешки бюрократизъм, който с лично решение отказва на Шели правото да възпитава децата си.)

АНГЛИЯ В 1819 ГОДИНА

*Един безумен, сляп, умиращ крал^[1];
велможии — вехторици благородни —
презряна кал, изтекла пак от кал;
управници невежи и безродни,*

*като пиявици връз бедната страна
ще паднат и без удар те, подути;
народ ограбен, гладен, в тъмнина;
войска — палачи и крадци разплути —*

*двуостър меч дори и за властта;
закони от убийства и измами;
религия, прогонила Христа;
сенат мухлясал, който да ни срами:*

*— гробове, над които, устремен,
ще блесне призракът на светъл ден!*

1819

[1] „Един безумен, сляп, умиращ крал“... — Става дума за Джордж (Георг) Трети (1760—1820), един от вдъхновителите на грабителската колониална политика, поддръжник на европейската реакция против Френската революция и Наполеон. В 1811 г. той изгубва разсъдъка си и се образува регентство. Умира само няколко месеца след написването на това стихотворение. ↑

ОДА НА БОРЦИТЕ ЗА СВОБОДА

*Стани! Стани! Стани!
Кръвта в земята хляба ти отрича!
Като очи да плачат твоите рани
за мъртвите, които ти обича!
Че твойта мъка вика за отплата —
те бяха твои синове, жени и братя,
и те са живи, живи във борбата!...*

*Напред! Напред! Напред!
От тебе истината свята скриват!
Хвърли в праха студените окови,
там дето твоите близки днес почиват!
Когато гласовете ви изригнат,
от гроба костите им ще се вдигнат
и в битката свещена ще ви стигнат!...*

*Развейте знамената!
Виж Свободата как лети отново,
макар че глад, въздишки и страдания
разгарят нейното велико слово!
И вий, до бойната ѝ колесница,
вдигнете пак за овята бран десница,
че тя е ваша майка и царица!...*

*Слава! Слава! Слава!
На тез, що страдат и се борят — слава!
В историята няма друга участ,
така красива, светла, величава!
Страната ви отблъсна чужденците,
но нейните тирани там са скрити —
сега е ред и тях да разгромите!*

С цветя, с цветя и лаври
закрийте свитите от болка вежди!
Увийте раните с венци уханни —
зелена мощ и пурпурни надежди!
Но незабравки само не берете,
че те ще носят спомени проклети
за кървавите дни на боевете!...

1819

(Одата е посветена на испанските революционери. След разгрома на Наполеон испанският крал Фердинанд VII се връща и при поддръжката на реакционна Европа отменя новата така наречена „Кадикска конституция“, която узаконява буржоазнодемократичната революция. Прогресивните сили в Испания повеждат борба и през 1820 година с помощта на войската, която застава на страната на народа, избухва ново всеобщо въстание, което принуждава краля да приеме Кадикската конституция и демократичните преобразования от преди реставрацията. Така завършва буржоазнодемократичната революция в Испания.

Шели пише одата в навечерието на голямото въстание от 1820 г., като го предусеща с поетическия си усет.)

ОДА НА СВОБОДАТА ОТКЪСИ

*Все още твоего знаме,
Свобода,
макар разкъсано, се вее
и като гръмотевица
срещу вятъра плющи.*

Байрон

1

*Над племе прославно пак прокълнтя
на всички народи любимият гръм: над Испания
от крепост във крепост, от сърце във сърце прелетя
Свободата и мигом разпръсна примагни сияния
от огън в небето. Почудата своя надвила,
душата ми в миг се понесе
с крилата на волната песен,
тъй както орелът високо се вие, надвесен
над плячка, каквато той често ловил е.
Но ето: от своите чертози в небето доведе
вихрушка всевечния дух и ми сграбчи душата
и зърнах, тъй както под кораб се пени водата,
живия пламък, що свързва безкрая, да грее.
Тогаво глас чух отвъд да говори:
думите негови тук ще повторя.*

2

Слънцето първо, след него луната израсна.

*Звездите пламтящи от бездната тъмна тогава
се втурнаха в свода небесен. Земята прекрасна,
туй островче в вечната шир, неусетно заплава,
над въздуха, който я носи спокойно.*

*Но тая вселена, безмерно богата,
бе хаос, отвърната и прокълната,
че тебе те нямаше тук: множеше се леко злината;
Зверове появиха се разни, животни безбройни;
небесните птици, гадините водни, влечуги;
войната закон бе сред тях — в отчаяние,
без милост се биеха всички едни срещу други.
Простенваше майката тяхна пред толкоз
страдания.*

*Все звяр срещу звяр; вечно червеят червей ядеше,
а човекът — човек. Във сърцата им ад се таеше.*

3

*Растеше и царят на всички, човешкият род,
в безброй поколения по таз светла земя.
Но живеяха те под студения, каменен свод
на храмове мрачни, дворци и затвори — в тъма,
като вълци планински — в назъбените пещери.*

*Човеците, диви, във страх,
жестоки, без радост и смях
се лутаха: тебе те нямаше още сред тях.
Като облак зловец тиранията грозно тежеше
над всичко, ведно със сестра си — напаст най-зла,
която, обаяни, роби безбройни държеше.
Жреци и деспоти, под нейните тъмни крила,
с зловонни, зацапани в кръв и във злато души,
преграждаха хитро отвсякъде още простора
пред стадата от смаяни, благоговеещи хора.*

4

*На Гърция сушата сънна сред върхове бели,
сред острови сини, вълни и потоци лечебни,*

сияеха всички, небето как гледа видели,
със блага усмивка към тях. Пещерите вълшебни
откликваха думи на смътна поличба.

Растяха на воля в полята
маслини, лози и житата,
несвикнали още на сърповете и ралата.
Като разцъфнали нежни цветя под морето;
като настояще, забулило утрешен ден;
като мисъл човешка, неясна в ума на детето,
прекрасни, безсмъртни видения, от мрамор студен
не бяха изваяни още; нашепват устата
най-първите песни; а мъдрите вече копнеят
за теб, Свобода. И ето, тогаз над Егея

5

яви се Атина; фантазията само създава
тъй град, със сребристи стени и кули червени,
от зъбести облаци и се подиграва
с дворците най-пищни, от земни царе изградени
Град, стъпил върху океана, забит в небесата!

Под него там вихри живеят
и край вратите му греят,
когато ги гаят на слънце крилата ...
Божествена гледка! Но с своите колони, тогава
Атина блестеше, от сън по-прекрасна дори
— на човешката воля творба величава.
Че ти появи се и с чудно умение покри
с мраморни фигури — образите на безсмъртни,
хълмът, где пръв път на трон ти седеше;
хълм, който сетен оракул ти беше.

6

И сега дори, образът негов, тъй както тогава
във водите летящи на времето впит,
трепти неспокойно и се отразява;
той никога няма да бъде изтрит!

Гърмят гласовете на твоите мъдреци и поети
на миналото в пещерите
със трясък, що буди душите;
религии мигат, тирани си тулят ушите.
Звуци крилати на радост, любов, е обаяние,
които над всяка надежда са се извисили
и разкъсват воала на време и на разстояние!
Един океан реките дарява със сили;
едно слънце свети в небето; един дух огромен
хаоса вечно със бодрост, с любов обновява.
Атина тъй е твоята радост земята дарява.

11

Нетърпеливи години, жадни за теб часове,
всички се трупаха, сякаш навръх планината.
Те заглушаваха тъмните си страхове
и надеждите светли; безкраен рояк в мрачината —
зовяха те теб, Свобода! Жалостта им тъй бързо
във ярост нарасна; смутена,
Смъртта ги в гроба погледна:
към нея Скръбта, изумена, за помощ простена!
И ето че ти, като слънце в небесния свод,
с величав ореол окръжена, пристигна тогава.
Като сянка врага си подгони от народ във народ.
И сякаш отвъд океана навъсен изригна
в потайна среднощ неочакван и пламенен ден.
Човеците трепнаха в радост пред тия лъчи,
които искряха във твоите незайни очи.

18

Ела, Свобода, но и Мъдростта изведи
из дълбините на вечния дух човешки,
зорницата както извиква из тъмни води
сияйното слънце. Аз чувам летежа лудешки
на вихрената колесница, която я носи.
Със нея вий всички дойдете,

закрилници през вековете
на вечната мисъл, присъдата си да дадете
над злото световно — Любов, Справедливост, ти,
Слава
от минали дни, Надеждо, от страх несмутена!
(О, Свобода, от тебе какво ли остава,
когато сама ти се бориш, от тях разделена?)
Щом благодатта ви със сълзи и с кръв се заплаша,
свободните, мъдрите, що са те страстно желали,
те малко ли сълзи и кръв за теб са пролял и?!

1820

(Тази ода, от която тук са дадени само някои характерни откъси, представлява един всеобемащ анализ на човешката история от сътворяването на света до 1820 година, когато е написана. Шели гледа на свободата като на основен стимул, който движи историята. В одата си той отдава почетно място на древна Гърция и по-специално на Атина, като люлка на човешката свобода. Хълмът, който той споменава, без да наименува, е атинският Акропол.)

ЕЛАДА: ХОР

Отново ще настъпи златен век,
завръщат се годините щастливи:
като змия пред пролетния ек
земята хвърля дрехите си сиви.
И всеки храм, и всеки трон поломен
едва мъжди като забравен спомен.

Елада пак издига върхове
сред по-спокойни, стихнали води.
И нов Пеней^[1] потоците зове,
изгреят ли предутринни звезди.
По-китна Темпи^[2] днес се зеленее,
Цикладите^[3] младеят сред Егея.

По-гордо „Арго“^[4] в бурите хвърчи,
в Колхида нова плячка тай намира
И нов Орфей с разплакани очи
обича, пее, страда и умира.
Друг Одисей Калипсо ще напусне,
към родната Итака ще се впусне.

О, в Троя не ровете из пръстта:
смъртта и днес царува по земята.
С отрова не хабете радостта,
що носи на борците свободата,
макар че по-коварен Сфинкс убива
с загадки, непознати и за Тива.

Тук друга Атина ще се въздигне
и само славата ѝ величава
до времената бъдни ще достигне.
Нали тук нищо вечно не остава

*освен руини, скрити във земята,
и светла мъдрост — дар от небесата?*

*След дълъг сън Сатурн^[5] и Афродита
по-умни ще възкръснат, по-добри
от множеството божества, които
човек несъвършени сътвори.
Пред тях ще носят вече не кръвта
на жертвите, а радостни цветя.*

*О, спри! Омразата, ако се върне с тях?
Не бива пак — убийства и страдания!
До дъно не допивай — имай страх
от чашата е зловещи предсказания!
Светът е морен от изстрадани години,
той мир ще наиде, или ще загине!*

1821

(Шели написва драматичната поема „Елада“ в 1821 година, годината, когато свободолюбива Европа със съчувствие следи героичните усилия на гръцкия народ да извоюва свободата си.)

[1] Пеней — река в Тесалия, която прекосява долината Темпи и се влива в Солунския залив. ↑

[2] Темпи — долина, врязана дълбоко между планините Олимп и Осса; от древни времена прочута с красотата си. ↑

[3] Циклади — група острови в Бяло море. ↑

[4] Арго — корабът, с който Язон тръгнал да странства, дирейки златното руно. ↑

[5] Сатурн — царството на Сатурн се смята като епоха на изобилие, правда и свобода. ↑

НЕТРАЙНОСТТА

*Не сме ли облак ний, среднощ закрил луната
Блести и тръпне той във своя късен бяг!
Но не минава миг и кратката позлата
изчезва, и нощта обвива го във мрак!*

*Не сме ли арфа ний, забравена в полето,
та вятърът по нас напеви да реди,
и всеки лъх, едва достигнал до сърцето,
оттам да къса звук, различен от преди?*

*Заспим ли, сън един почивката ни трови;
отворим ли очи — и сграбчва ни тъга;
ний бягаме, пълзим, за плач и смях готови,
ту скръбни, ту скръбта сразили на шега!*

*Но все едно — тъжиш, ликуваш и обичаш,
а чезнат и плача, и радостта, и обичта!
И утре никой път на днес не ще приличаш,
че нищо тук не трай освен Нетрайността!...*

1813

СТИХОВЕ

*Земята долу спи студена,
блестят отгоре небесата.
Аз слушам — вредом тук
със съскащ звук
струи из бездни заледени
среднощен дъх и смъртно стене
под взора на луната.*

*Замират храстите полека
и черни, птиците във мрака
потъват, свити, в сън
под всеки трън
до криволящата пътека,
която секва недалеко
и никого не чака.*

*Едва проблясват ти очите
под таз луна, що смътно грее:
над мудната река
блестят така
на огън призрачен лъчите.
Те позлатяват ти косите,
които вятърът пилее.*

*С лъчи по устните ти бледни,
любима, вятърът играе.
По твоята коса
скрежи роса.
Ти легнала си и с дихания ледни
небето би могло да те досегне,
когато пожелает.*

1815

ОЗИМАНДИЙ

*Странник непознат от край далечен ми разказа:
два огромни крака сред пустинята стърчат,
изваяни от камък. Във пясъка до тях,
напукан и полузарит, лежи на мъж ликът.
Усмивката на този лик, надменен и студен,
говори, че ваятелят добре е разгадал
човека — страстите му и до този ден
от камъка надничат: страсти на човек без жал.
„Аз Озимандий съм и цар съм над царете!
Делата мои всички със завист погледнете!“
— все още на пиедестала тез слова личат.
Но друго нищо няма. Покрай тая
развалина огромна голи пясъци мълчат,
самотни и безжизнени, се губят във безкрая.*

1817

ОДА НА ЗАПАДНИЯ ВЯТЪР

1

*О, Ветре западен, див дъх на Есента!
Вълшебник, викнал духове влудени,
незрим, ти пръскаш мъртвите листа,*

*кафяви, бледни, трескаво-червени
— прокажени в прокълната гора;
и с плач заравяш семена студени*

*да спят под вледенената кора,
като че всяко труп е в гроб поставен,
додето твойта пролетна сестра*

*с живот изпълни всеки кът забравен,
събуди с рог земята и подкара
стада-зърна в просторите въздушни —*

*Див Дух на ярост и на надпревара,
Рушител и Пазител, слушай, слушай!*

2

*Ти — луд поток през стръмни висини,
повлякъл, сякаш са листа изгнили,
рой облаци по сини ширини,*

*на мълниите феи бързокрили,
и те като Менада^[1] страховита
небето в ярки кичури са скрили*

от хоризонта тъмен до зенита;

ти — който пееш песен погребална,
със бурята гръмовна и сърдита,

на бедната издъхваща година
под саркофага на нощта прощална
и сред мощта на твоите пари душни;

ти — блъснал небосвода да се срине
сред дъжд, и град, и огън, слушай, слушай!

3

Ти — вдигнал Средиземното море
от унеса на летен сън и спомен,
край залива, де всяка мъка мре,^[2]

де тихо го приспива речен ромон
и то оглежда кулите заспали
да тръпнат сред града замрял, поломен,

във светъл мъх и клони разцъфтяла,
така прекрасни, че болят очите;
ти — чийто стъпки, в мрака прокълнтяли,

раздират на Атлантика водите,
а в дъното над тинята листата
в подморската гора сред ужас шушнат

и чуят ли гласа ти в тишината,
треперят и се гърчат, слушай, слушай!

4

Да бях аз мъртъв лист, от теб понесен,
да бях аз облак — да политнем двама,
да бях вълна сред пристъпа си бесен,

пред твоя вик задъхана и няма;

*(макар по-слаб от теб, о Непокорен!);
да бях дори момче, което няма*

*ни капка страх пред твоя път просторен,
готово да те следва със охота!...
О, искам да ме тласкаш, неуморен,*

*да бъда облак, лист, вълна с вълните!
Аз паднах сред трънака на живота!
Аз в кърви съм! И бремето на дните*

*прегърби едного, на теб приличен —
неукротим, и горд, и необичан!...*

5

*Като гората да съм твоя лира!
Какво че лист след лист от мене пада?
И твоят порив, който не умира,*

*да опне струните ни, да изстрада
една красива в болката си песен!
О, Дух свиреп, да бъдем без пощада!*

*Мой дух стани! От моя глас унесен!
Със думите ми сгрей сърцата нови!
Като листа над нивите наесен*

*разхвърляй мислите ми по земята —
искри от неизгаснали огънове!
Бъди в стиха ми на пророк тръбата!...*

*О, Ветре! Зима следва твоя полет!
Но знай — след нея пак ще дойде Пролет!*

1819

[1] Менада — вакханка, участница в буйните, възторжени тържества, посветени на древногръцкия бог Диони (Бакхус). ↑

[2] „... край залива, де всяка мъка мре“ — става дума за Неаполитанския залив, а по-долу — за Неапол. ↑

ИНДИЙСКА СЕРЕНАДА

*От сънища нежни за теб
аз тръгвам среднощ, заслепен;
ветрецът повява без глас,
припламват звездите над мен.
Аз тръгвам среднощ, заслепен,
и някаква сила незрима
не зная как води ме пак
към твоя прозорец, любима!*

*Сред черния, тихия мрак
замира последният лъх,
и както се стапя сънят,
тъй стапя се горският дъх.
А славеят мре от копнеж
до тази, която обича.
Така ще умирам и аз,
когато пред теб коленича!*

*Аз падам! Любима, ела!
До себе си ти ме вдигни!
И дъжд от целувки излей
над моите бледни страни!
Сърцето ми бързо тупти
и сякаш навън ще се блъсне!
О, силно притискай го ти,
додето най-после се пръсне!*

1820

ФИЛОСОФИЯ НА ЛЮБОВТА

*Потоците се вливат във реката,
реките пък моретата намират,
а ветровете горе в небесата
във сладостно вълнение се сбират
И всички те се търсят и обичат,
от обич няма кой да ги лиши
Душите на нещата се привличат —
защо не нашите души?*

*Виж как върхът целува синевата,
вълна вълната гони и прегръща;
прокълнато е цветето, когато
на любовта на брат си не отвърща
И милва слънцето земята росна,
до океана, месецът трепти
Но всички тия ласки за какво са,
ако не ме целуваши ти?*

1820

СТАРАТА ЛУНА

*... а като суха, побледняла дама,
която в ужас пред смъртта залита
и иска през вратата да избяга,
във призрачен воал обвита,*

*подтиква на от хрумвания смътни
на разума ѝ, що едва мъждее,
луната вдигна се: безформено и мътно
кълбо, което се белее.*

1820

НА ЛУНАТА

*Затуй ли бледна си, защото отегчена
изкачваш вечно същото небе
и гледаш все земята?
И че си скитница усамотена
между звезди, които все
от знатен род се смятат?
И че си вечно изменчива
като око, замъглено от скука,
което визира се, но не открива
какво могло би да разгледа тука?*

1820

СТРАННИЦИ

*Кажу, звездице с грейнали крила,
надбягала студената мъгла,
в кое подземие ноцно би могла
да подслониш глава?*

*Кажу, луна сребриста, побледняла,
заскитала по друмове небесни,
в кои покои на деня би спряла
да спиш подир това?*

*Ти, ветре, скитник зъл и уморен,
изпъден от света и оскърбен,
намери ли си кът усамотен
сред гъстата трева?*

1820

СЪВЕТ

*Хамелеоните се хранят с светлина
и въздух само. А любов и слава
е на поетите насъщната храна
Ако и त्याм животът всичко дава
без труд и без борба, нима и те,
без много да му мислят, ще променят
боя като хамелеоните,
на всеки два-три часа,
тъй както им изнася?*

*Поетите на таз земя жестока
са, както би живял хамелеонът,
затворят ли го в пещера подморска,
където само сенките се гонят
Под лъч хамелеонът се променя;
поетът — без любов и слава,
а е тях малцина са удостоени
Защо се чудиме тогава,
че той непостоянен става?*

*Поет ли е — не бъркайте умът
му волен със богатство или власт:
че щом хамелеоните ядат
по-груба някоя храна, завчас
напълно им изчезва пъстротата
и се превръщат на влечуги земни,
тъй както гущерите — техни братя.
О, духове, дошли отвъд луната,
деца с сърце, което свети,
от тази участ се пазете!*

ЕСЕН ПОГРЕБАЛНА ПЕСЕН

*Слънцето закри лъчи; вятърът студен бучи;
голи клоните стърчат, а цветята вече мрат.*

*Ето, старата година
се приготвя за смъртта: ложе в мъртвите листа
тя застила и мълчи!
От октомври до април,
вие, месеци, тръгнете,
всеки мрачен и унил,
тъжни дрехи навлечете!
Хайде, месеци, плачете
след ковчега — седем сина
на покойната година!*

Като призраци мъгляви вий над гроба неин бдете!

*Леден дъжд вали, вали над реките придошли;
гръмотевицата вяло тътне, сякаш е клепало
за годината умряла.*

*Лястовици отлетяха; гущерите се прибраха
под шубраци и скали.*

*Вие, месеци, тръгнете.
Сиви дрехи наметнете!
Светлите ви братя знаят
да се радват, да играят.
Вие, хълцаща дружина,
изпратете я, седмина,
с болка, мъртвата година!*

Със сълзи, сълзи безкрайни, гроба неин оросете!

ХИМН НА ПАН

От гори и долини,
ний идем — ела ни води!
От острови сини,
де неми вълнисти води
 се вслушват в свирнята ми чудна.
Ветрецът в тръстта и листата,
пчелите над мащерка спрели,
щурецът, укрил се в липата,
врабците, крилете си свели,
те всички ме слушат, и никой не смее да трепне,
дори белобрадият Тмол ще се сепне,
 щом чуе свирнята ми чудна.

Пеней^[1] си течеше
и Темпи^[2] се скри в тъмнина,
и здрачът растеше
отвъд Пелион^[3] планина,
 пленен от свирнята ми чудна.
Там нимфи дошли от горите
и фавни^[4], силени^[5], сивани^[6]
се криеха из пещерите,
покрити с роса и смълчани,
надничаха плахо зад влажни, преплетени клони.
Те слушаха с обич, а ти, Аполоне,
 със завист свирнята ми чудна.
Аз пях за земята,
цветята и цветните китки,
за дните благати,
за старите кървави битки,
 а после обърнах свирнята си чудна:
запях как девойка подгоних, прегърнах,
а тя се в тръстика превърна.

*Богове и човеци, тъй мамим се често,
тръстиката крехка строшава се лесно,
но дълбоко гърдите ранява.
Те плакаха всички със сълзи тогава.
Заплакали бихте и вие сега,
но старост и завист кръвта ви смразяват!
Заплакали бихте, че сладка тъга
струи от свирнята ми чудна.*

1820

[Пан — бог на овчарите, — пасбищата ѝ горите. Родината му е древна Аркадия. Според преданието е син на Хермес Като се родил, той бил тъй грозен със своите рога и кози крака, че майка му го изоставила и Хермес го отнесъл на Олимп. Участвал в шествието на бога Дионис, скитал по планини и долини, отдавал се на лов или направлявал хорото на нимфите, като им свирел на направената от него самия овчарска свирка. Девојката, за която Шели споменава, е нимфата Сирикс. Пан се опитал да я ухазва, тя побягнала от него; той я настигнал при брега на една река и когато поискал да я прегърне, тя се превърнала в тръстика. Измаменият Пан направил от тръстиката овчарска свирка, която нарекъл в нейна чест Сирикс. Също според преданието Пан предизвикал бога Аполон на състезание — кой от двамата умее да свири по-добре. Избрали Тмол, стария бог на планините, за арбитър. Той отсъдил първенство на Аполоновата лира. Химнът представя именно песента, изпята от Пан на това състезание.]

[1] Пеней — река в Тесалия, която прекосява долината Темпи и се влива в Солунския залив. ↑

[2] Темпи — долина, врязана дълбоко между планините Олимп и Осса; от древни времена прочута с красотата си. ↑

[3] Пелион — планина в Тесалия; известна в гръцката митология като свърталище ш кентаврите. ↑

[4] Фавни — божества, подобни на бога Пан, изобразявани като космати човеци с рога на главата и кози копита. ↑

[5] Силени — горски духове, полубогове с конски крака. Смятани за много умни, надарени със способността да гадаят бъдещето, добри музиканти, но вечно пияни. ↑

[6] Силвани — горски духове. ↑

ОБЛАКЪТ

*Зажаднели цветя, аз ви ръся с вода
от реки и морета незнайни!
Зашумели листа в полусънна мечта,
аз ви нося прохлади омайни!
Изпод моите крила пак росата преля
и събуди от сън семената.
Тихо те ще растат върху майчина гръд,
затанцува ли в слънце земята.
Често долния свят аз обстрелвам със град
и полята навред побелявам;
после пак изведнъж ги обливам със дъжд,
и сред гръм, и сред смях, отминавам.*

*Връх премина ли в бяг, аз засипвам го в сняг
и отдолу застенват горите;
нощем чака ме сън, на постеля навън,
до гърдите на бури сърдити.
Тук в най-тъмния кът окован е гърмът
и ту в ярост реве, ту замира,
а над мен ден и нощ моят пламенен вожд,
мойта мълния, в пътя се взира.
В нея грей любовта, нея води страстта
към подморските духове черни,
над земи и моря ни за миг тя не спря
да ми сочи пътеките верни.
И в безкрайния ход по небесния свод
вечно с тази любов е щастлива;
над реки, планини, над поля, долини,
тя сърцето си ярко разкрива.
Горе нежни лъчи галят моите очи.
Долу тя в дъждове се излива.*

Звездоока зора с метеорни пера
ме догонва в просторите ясни
и додето с ръка милва мойта снага,
на небето Зорницата гасне;
сякаш е златни крила, на висока скала,
горе там, на върха в планините,
е застанал орел, и прекрасен, и смел,
в миг запрял, озарен от лъчите...
А когато блести и със жар ми шепти
кървав залез за сласт и отмора,
и покрій вечерта с наметало света,
и помръкне лазурът просторен —
в моя нощен кафез, без посока и вест,
като гълъб се свивам аз, морен.

Тази бледна жена, назована луна,
оградена с огньовете студени,
бавно в мрака пълзи там над моите коси,
от среднощния полъх развени.
И нозете ѝ тук, доближили без звук,
някой път моя покрив пробиват,
и стотици звезди, невидени преди,
ту надничат оттам, ту се скриват;
та когато се взра в тази тяхна игра
и ми спомнят пчели позлатени,
и разпоря разсмян моя шатър тъкан,
то морето прилича под мене
на парче от небе, що захвърлено бе
долу, в рой от лъчи посребрени.

Денем слънцето сам аз обвивам във плам,
нощем с бисери кича луната;
и вулканите спят, и звездите мъждят,
мойто знаме щом вихър размята.
От земя до земя аз вися във тъма
и под мене вълните не спират.
Като мост вледенен, като покрив втвърден

*планини ме отдолу подпират.
А отпред закове ли в безброй цветове
свойта арка победна дъгата,
с урагана сърдит, в лед и пламък обвит,
аз минавам, превзел небесата.
Отстрани висини и искрят светлини.
Долу влажна се смее Земята.*

*Аз съм вечно дете на Земя и Море,
своя дом във Небето намирам.
През мъгли, ветрове, през води, брегове,
аз меня се, но без да умирам!
Затова след дъжда, щом дори и следа
не остане от мене отгоре,
и лъчите блестят и строят в своя път
свода син на безкрайни простори,
в моя тих саркофаг тихо смея се пак,
пак отдолу след миг изпълзявам,
като призрак-беглец, прероден младенец
— и отново лазура стъмнявам!...*

1820

НА ЧУЧУЛИГАТА

*Не си ти малка птичка,
а дух на радост дива!
Във утрото самичка,
сърцето ти разлива
родена в тоя миг мелодия звънлива!...*

*Нагоре, все нагоре,
далеч от нас се рееш!
Сред сините простори
ти като пламък грееш,
и пееш и летиш, и пак летиш и пееш!*

*Над мълниите жарки
на слънце нажежено,
над облаците ярки,
в зова ти въплотено,
самото щастие е сякаш устремено!...*

*Лазурната позлата
край теб се разтопява.
В зората тъй звездата
погаснала остава —
макар незрима да си, чувам те тогава!*

*Че твоят глас чудесен
е бърз като стрелите
на оня диск небесен,
що заран зад зарите
ний още сещаме, макар че вече скрит е!...*

*С напеви сладкогласни
изпълваш ти небето!*

Така във ноци ясни
грей месецът, додето
лъчите му прелели наводният полето! ...

Ти, птичко непозната,
какво на теб прилича?
Тъй както под дъгата
кристален дъжд се свлича,
тъй песенен поток сега от теб се стича!...

Като поет незнаен
пред изгрев чист и весел,
със своя стих омаен
за миг света унесъл,
ту пръснал радости, ту страховете донесъл

като девойка млада,
която пак сама е
във замъка, и страда,
и своя блян ласкае
и тъй нежна музика, каквато любовта е

като светулка златна,
в росата засияла,
сред сянка благодатна
искрици разпиляла,
макар цветя и храсти да я тулят цяла;

като роза дива,
влудила ветровете,
които похотливо
й късат цветовете,
но лъхне ли ги тя, от слабост са обзети

— си ти! И всеки вятър,
и дъждовете бесни,
и капките в тревата,

*и мирисите пресни,
без мъка надминаваш с чудните си песни!*

*Ти, дух! Ти, малка птичко,
сърцето твое дай ни!
По-шеметни от всичко
са дните ти безкрайни
— и от нектара, и от поривите тайни!*

*И всеки химн тържествен,
и ромон на съблазни
пред твоя глас божествен
са само звуци празни —
дори и в най-добрите нещо скрито дразни!*

*Къде извират твоите
щастливи излияния?
В реките ли? В усойте?
В небесните сияния?
Не са ли те любов? И липса на страдания?*

*Че в чистата отрада
на песента ти няма
ни мъка, ни досада,
пред теб скръбта е няма!
Обичаш ти, но без пресита и измама!*

*Заспала или будна,
смъртта ти съзерцаваш
с оная мъдрост чудна,
която нам не даваш,
и с нея своя вик в потоци разпиляваш!*

*А ний, ний сенки гоним,
тук в своята бърлога.
Дори в смеха си роним
понякога тревога!*

Най-нежните ни песни крият изнемога!

*И даже да заглъхнат
омразата, скръбта ни,
сълзите да пресъхнат,
да няма страх и рани,
за нас пак твойта радост чужда ще остане!*

*Напевите най-звучни
и книгите най-скрити
не могат да научат
на твоя дар певците,
тъй както ти ги учиш, враг на низините!*

*О, дай ми радостта си,
да пея с тебе, птичко!
Да ливна лудостта си
в ликуване едничко,
и както аз те слушам, тъй да ме слуша
всичко!...*

1820

ВЪПРОС

*Сънувах аз, че както скитам без посока,
озъбената зима на пролет се превърна,
че нежни аромати, ромонът на потока,
встрани тогава ме примамиха да свърна,
там, де брегът отвесен с тревата си висока
не смееше докрай водите да прегърне:
той галеше ги само със крехките стебла,
тъй нимфата насън да гали би могла.*

*И ето: анемони пъстри се показват
и маргаритки — ярки бисери в тревата,
цветя-звезди, които нивга не залязват;
иглика и тинтява, най-нежни сред цветята;
и цветето високо, що винаги запазва
като дете небесните сълзи в листата
и с тях лицето майчино гальовно кваси,
кога ветреецът тих зашепне песента си.*

*Сред избуяли храсти шипки се таяха,
глогини бледни като лунна светлина
и вишнев цвят, и бели чашки, що блестяха,
с роса покрити, недопити от деня;
бръшлян, чиито клони същи змии бяха,
безредно запълзели настрана.
И златни цветове, изпъстрени със бяло,
каквито будното око не е видяло.*

*Досам брега на тази рекичка неспокойна
лилави перуники аз зърнах да растат;
в водата — водни лилии, широки, стройни,
надвиснал върху храстите, дъбът
от тях бе осветен с лъчи безбройни,*

*студени, литнали от мократа им гръд;
а също и тръстици, тъй смайващо зелени,
че в тях почивка дирят очите изморени.*

*И стори ми се, че от тез цветя-видения
букет си сбрах. Букет, тъй просто подреден,
че пъстротата на прекрасните растения,
деца на часовете, попаднали във плен,
запази и във него своето обаяние...
Забързах аз тогава, зарадван, ободрен,
обратно към мястото, където бях стоял,
за да го дам ... Уви! Кому ли бих го дал?*

1820

ПЕСЕН

*Овдовяла птичка натъжсена,
плаче върху клоните студени.
Там над нея леден вятър стене
и мълчат водите заледени.*

*Нито лист в гората вече няма,
нито цвете, ни дори тревичка.
В тихото едва се чува само
тропотът на малка воденичка.*

1821

НА...

*Аз плаша се от твоите целувки,
но ти от моите не се плаши!
Душата ми е страдала премного,
тя няма твоя лъх да задуши!
Аз плаша се от твоя глас и поглед,
но ти от моите не се плаши!
Невинна е и чиста любовта ми,
тя всеки тъмен вик ще заглуши!...*

1821

ЛЕКА НОЩ

Ти „лека нощ“ ми каза, мила,
но лека ли ще е нощта?
Щом двама ни е разделила,
тогава ще е тежка тя!

Макар душата ти любяща
да чака края на нощта,
ти с „лека нощ“ не ме изпращай,
защото ще е тежка тя!

Блазе на тез, които знаят,
че двама ще са през нощта!
Те „лека нощ“ не си желаят,
но винаги е лека тя!

1821

ПОГРЕБАЛНА ПЕСЕН

*Зъл ветре, застенал със болка,
премного горчива за песен,
гръм грозен, върху ни надвесен,
ти, който разтърсваш нощта
— погребална камбана,
дървета без цвят, без листа,
води в океана,
вдигнете се с гняв срещу злото в света!*

1821

НА...

*Когато нежни гласове замират,
мелодията в паметта остава.
Дъхът на залинели теменуги
живее в спомена, що съживява.*

*Умрат ли розите, листа от рози
за ложето любимо са събрани.
Така и подир теб от твоите мисли
постеля ще си прави любовта ми.*

1821

ВЕЧЕР ПОНТЕ АЛ МАРЕ, ПИЗА

*Смрачи се: ластовиците се спотаяват,
прехвъркват бързо прилепи във мрачината,
из влажните си дупки жаби се подават,
дъхът на вечерта блуждае над реката;
не смее да разбуди той ни една вълна,
че те почиват в лятна тишина.*

*По сухата трева роса не се намира,
нито пък влага по надвесените клони.
Немощен, изсушен, ветрецът често спира,
но всеки негов полъх неизменно гони
праха и сламата напред-назад,
Из улиците на утихналия град.*

*Върху водите на реката бързотечна,
разкривен образ на града се отразява,
дълбоко неспокоен, във тръпката си вечна
се гърчи той — и все пак вечно тук остава.
Завърнеш ли се ...
ти променен ще си, но не и той.*

*Във бездна скри си слънцето ликът
и зад прегради облаци остана.
Те — планини връз планини — растат,
огромни, тъмни, на тълпи събрани.
Но още късче от небето се синей:
и там Вечерницата ярко грей ...*

МУЗИКА

*За музика божествена копнея!
Сърцето ми е зажадняло цвете!
О, нека като вино тя се лее,
потоците на песните пуснете!
Като поле изсъхнало, без дъжд,
аз губя свят: да почне тя веднъж!*

*Да вдъхна пак мелодията тиха!
Не спирайте! Душите ни са жадни!
Ще махне тя змията, що увиха
покрай сърцето грижи безпощадни.
Как леко тя по жилите минава
и разумът отдъхва си в забрава.*

*Ту дъх на теменуга полужива
до езеро — блестящо огледало,
когато пладнешкият зной изпива
росата във цветчето премаляло
и то издъхва... А полита аромата
с крилете на зефира над водата;*

*ту златна чаша със вино пенливо,
което шепне и във искри пламва,
магьосница докато го налива
и със целувки към любов примахва*

.....
.....
.....

(Стихотворението е останало недовършено.)

ПЕСЕН

*Рядко, рядко ти пристигаш,
Дух на радостта!
Откога си ме напуснал,
нейде отлетя!
Тъжни дни, безсънни ноци
чакам: все те няма още.*

*Как несретник като мене
да те зърне пак?
Ти не искаш да погледнеш
тъжния бедняк.
Даваш ти благодатта ти
само на души богати.*

*Като гущер, който чува
листи да шумят,
всяка мъка те прогонва.
Всуе те корят,
че далеч от тях витаеш.*

*Ти за тях не щеш да знаеш!
Що ли те зова с ридание?
По-добре с шегата!
Ти не знаеш състрадание,
търсиш смях сега!
Ако дойдеш, Дух далечен,
няма да те пусна вече!*

*Любя туй, което любиш,
Дух на радостта!
Свежата земя напролет,
месецът, нощта,*

*есенните дни, когато
къпят се зарите в злато.*

*И рисунките на скрежа
в зимните стъкла,
и на бурята тътнежа,
морската мъгла.
Любя всичките създания,
неизпитали страдания.*

*Любя самотата тиха,
хората добри,
но не стигам там, където
твоят смях цари.
Лесно всичко грабваш ти.
Аз живея ... със мечти!*

*Любя любовта, макар че
тя лети завчас.
Но над всичко, Дух прекрасен,
теб обичам аз!
Ти живот си — прибери се,
пак в сърцето ми върни се!*

1821

НА НОЩТА

*Ела, обгърни тез небесни простори,
дух на нощта!
Излез, напусни пещерата зловеца,
где скучният ден те беше затворил.
В нея ти сънища странни посреща:
със тях и желана, и страшна си ти.
Ела, долети!*

*Обвий си снагата във мантия сива,
обляна в звезди.
Деня ослепи със своите коси;
срази го с целувка, която опива ...
Над земя и вода се за миг понеси
и на всички, навсякъде с жезъла свой
дарявай покой.*

*Щом заран разбуден аз зърна зората,
за тебе копнея!
Когато лъчите росата стоят
и пладне щом легне върху дървесата,
когато безсилен заспива денят
като гостенин, който при чужди се грее —
за тебе копнея!*

*Сестра ти — Смъртта, се надвеси над мен
„Зовеш ли ме вече?“
Сънят, твойто мило дете, долетя;
замоли ме плахо със взор замъглен:
„Пусни ме при тебе да се приютя!
Не ме ли желаеш?“ Отвърнах с тъга:
Не бива сега.
Ще дойде Смъртта, но — след твоя чар*

Тъй малко остана!

*Ще дойде Сънят, но ти ще си вече умряла
Не искам от тях аз скъпия дар,
единствена ти би ми го дала,
о Нощ! Приблужи се с луди крила!
Ела! Ела!*

1821

НА...

*Премного тази дума е сквернена:
не ще я оскверня и аз с уста.
Туй чувство често бива унижено.
Пожали крехката му красота!
В надеждата ми има отчаяние,
и разумът не може я погуби.
По-скъпо ми е твоето състрадание
от всеотдайността на всички други.*

*Туй, що човеците зоват любов,
не мога да ти дам. Но би ли взела
молитвеният ми сърдечен зов
и небесата, що не са презрели?
— Стремежа на молеца към звездата
и на нощта към сутринта?
— Копнеж по нещо във далечината
отвъд обсега на скръбта?*

1821

НА...

*Когато стихне най-подир страстта,
ако е жива още нежността —
сред диви чувства, хвърлени без жсал
сред сенките на порива заспал —
тогаз не бих ридал, не бих ридал...*

*На мен би стигнало да гледам как
очите ти сияят в полумрак
и да бленувам другото — и пак
невидим плам в сърцето да мъжди
и ти да си, каквато бе преди ...*

*След дългия и мрачен зимен сън
пак теменугите цъфтят навън
и всичко се възражда с пролетта,
освен това, което на света
създава ни — животът с Любовта.*

1821

СТИХОВЕ

Щом падне лампата и се разбие,
в праха погива долу светлината.
Щом слънцето зад облаци се скрие,
изчезва тържеството на дъгата.
Щом лютнята със мъртви струни млъкне,
мелодиите глъхнат надалеко.
Престане ли веднъж гласът да шъпне,
любими думи се забравят леко.

Тъй както чезнат звуците, лъчите,
ведно със лютнята или свещта,
сърцето не откликва — все мълчи то,
веднъж напусне ли го любовта;
мълчи и само с вопли погребални
проплаква, като че фъртуни вият;
като че морските вълни печални
клепало за моряк-удавник бият.

Когато любовта сърцата слива,
по-твърдото напуска бързо тя;
по-нежното държи немилостива,
за да се гърчи в своята самота.
Любов, любов! Напразно възроптаваш,
преходни тука че били нещата!
Защо тогава слабите оставяш
твой дом и гроб да бъдат на земята?

Те, скръбни, ще те тласкат в яростта си,
тъй както буря — гарвана в небето.
Ще те скверни самият разум ясен,
дано да те изтръгне от сърцето!
Ще рухне твойт орлов дом във прах

*и ти, самотна, в твойта голота,
ще си обречена на злъчен смях
сред ветрове и капещи листа!...*

1822

ПОКАНА КЪМ ДЖЕЙН

*Мила, скъпа, хайде с мен!
Навън е чист и светъл ден!
Както ти със състрадание
приласкаваш вси създания,
идва той да поздрави
годината, що сънна чака
в люлката си във шубрака.
Часът най-пръв на пролетта,
дошъл сред зимата, в студа,
ведро утро тук завари,
дете на злия февруари,
надвесило лице отгоре,
да гали земните простори,
да се усмихва над вълните,
да пуска весели реките
и водопадите звънливи;
да стопля планините сиви;
и същ предвестник на април,
цветята с него да растат;
и тъй да измени светът
като човек, когото, мила,
ти с усмивка си дарила.*

*Ела, далеч от градовете,
към горите, върховете,
ела към дивата дъбрава;
душата там не ще сподавя
гласът на страх, че който слуша,
ще остане равнодушен.
Природата със чар омаен
сърцата да сближава знае.*

Надпис окачих на входа
за гостите, които дойдат:
„В полята се намирам аз,
за да усетя този час.
Мисъл, утре намини,
до Тъгата приседни;
Отчаяние с черен лик,
помня, че съм ти длъжник.
И ти, Грижса, що не спираш
скучно да ми декламираш:
вам във гроба ще платя
— карайте се със Смъртта.
И на всички — прав Ви път!
Днес тъй прекрасен е денят.
Не ме жали, че съм злочест,
Надеждо; не следи ме днес:
дълго само с теб живях,
днес едва, уви, разбрах,
туй, що си криела от мене:
че да очакваш, е мъчение.“

Сестрице светла на тоз ден,
ставай вече, хайде с мен!
Към горите, към полята
и към вира на реката.
Виж я, вече чака тя
летен покрив от листа.
Към бора, що венец си прави
от клонки сиви и кафяви
край ствола; слънце засияло
на него ласка не е дало.
Там, где ливадите блестят
и дюните — досам брегът.
Где скрежът се топи и кваси
маргаритки със дъха си;
где теменужките растат,
но нямат още аромат.

*Те младата година бледна
красят с корона ненагледна.
Когато скрие се нощта
на изток, сляпа, в пропастта
и над нас е синьо пладне;
кога безброй вълни прохладни
до нас самите пращат пяна,
где твърд посреща океана
и всичко част от светлината става
на една вселена величава.*

1822

ПОЕМИ

АЛАСТОР ИЛИ ДУХЪТ НА САМОТАТА ОТКЪС

Небе, земя и океан: любими братя!
Ако великата ни майка е дарила
душата ми е смирение и вашата
любов усещам, а в замяна свойта давам;
ако на мен е мила всяка заран,
ухаещото пладне, здрачината,
дори и смазващата тишина среднощна;
ако на мен е скъпа есента,
заплакала в посърналите клони,
и зимата, премазала тревите
с венци от звезден лед и снегове,
и пролетта, задъхана от сласт,
когато ни за първи път целува;
ако съм пазил всяка птичка и мушица
и всяко кротко животинче, ако съм
щадил и любил тия родственици свои,
— хвалбите ми простете, скъпи братя:
дарете ме със помощ и закрила!

О, майко на бездънната вселена!
Изслушай песента ми — само теб
обичал съм и теб обичам. Гледал
съм сянката ти, мрачните ти стъпки;
сърцето ми се вира в дълбините
на твоите тайни; правил съм постеля
върху ковчези, дето черна смърт
държи трофеите, заграбени от теб,
с надеждата да заглуши въпроса вечен
какво си ти и призраци изпраща
да ни разкрият участта ни тъжна.
В безлюдните и тихи часове,

когато и самата тишина
нощта превръща в странен звук, подобно
на някой алхимик, отчаян, луд,
заложил върху смътната надежда
живота си, аз смесвах грозни думи
и питащ поглед със любов невинна,
додето сълзите ми, съчетани
с целувки, станаха магия чудна
и тя принуди очарованата нощ
да ми разкрие тайната за теб ...
Макар да криеш още ти от мен
най-съкровения олтар, аз много
разбрах чрез сънища неизразими,
чрез облаци мъгляви в мрачината
и през деня чрез размисли дълбоки.
Сега, замрял, очаквам твоя дъх,
велика майко, също като лира,
която в храм загадъчен и пуст
забравена стърчи, та песента ми
да стигне шепота на ветровете,
тътнежа на горите и морето
и да изведе химни на деня
и на нощта, и на човешкото сърце.

1815

(Самото име Шели взема от гръцката митология. Аластор е духът на самотата, който преследва самотните пустинници и не им дава спокойствие. Поемата (от която е даден само уводът) описва странстванията на един младеж е вечно неспокоен и търсец дух.)

МИМОЗАТА

ПЪРВА ЧАСТ

Растеше в градина мимозата плаха
Ветрове млади с роса я пояха;
тя заран разгръщаше рано листа
и ги свиваше тихо, щом сети ноцта.

Като от сърце чакана песен,
надвеси се пролет над тоз кът чудесен
и всички цветя по земната гръд,
разбудени, бързаха пак да растат.

Но никое цвете не чакаше с жар,
тъй както мимозата, близък другар.
Тя чезнеше — също сърна във гората,
щом пролетен дъх раздвижи листата.

Кокичета и теменуги из пръстта
подадоха с дъжд оросени листа,
със полско ухание дъхът им примесен,
тъй както прелива се песен във песен.

И лалета след тях, анемони уханни,
прекрасни нарциси^[1], що непрестанно,
като в огледало, в потока се взират
и — влюбени в своята хубост — умират.

И момина сълза, таз бледна Найада^[2];
тя сякаш от мъка любовна че страда,
та нейните чашки, сияйни и бели,
сред сочни одежди трептят занемели.

И зюмбюл разноцветен, който излива
от звънциите си музика, тиха, свенлива,

която обърква във миг сетивата,
та погрешно човек за мирис я смята.

Като нимфа, що къпе се в таен, тих кът
една роза разкри си блестящата гръд;
на свенливеца-въздух тогаз му се стори:
тя самата душа си пред него разтвори.

Лилиите снажни, същински Менади^[3],
повдигаха гордо главите си млади;
със звездни очи те стрелваха взор
към потопения в роса простор.

Ясмин; туберозата, най-богата
с уханието си между цветята;
и безброй цветове от далечни места,
тук грееха с пъстрата си красота.

А в потока, чиято подвижна снага
струеше под цъфнали вейки сега,
там, где светлината сред сенките блика,
златна, зелена — тъй многолика,

там водните лилии мълчат замечтано
и сякаш очакват любовна покана;
сияещ край тях потокът се смее:
той песен игрива и нежна им пее.

Пътечки навсякъде тук лъкатушат;
постлани със мъх, те вредом се мушат.
Светли са някои от тях, ветровити,
а други под цъфнали клони са скрити,

Осеяни цели с камбанки, с парички,
с цветчета безименни; клюмват те всички,
когато смрачи се; накуп като лягат,
светулките пазят от нощната влага.

Цветята в тоз райски, в тоз прелестен кът
(тъй както очичките детски блестят,
кога младенецът на майчина песен
усмихва се, в сънища още унесен ...)

под ласките на ветровете игриви,
в небето с усмивка се взират, щастливи;
едно с друго споделят те радостта си,
която слънцето им донася.

Като влюбени двама, що дълго остават
потънали нежно в взаимна забрава,
пропито бе всяко със дъх ароматен,
що от обичан съсед му е пратен.
Мимозата плаха, тя само не знае
как любовта, що я цяла терзае,
да покаже; на чужди е тя обаяния
във плен и няма свои желания.

Че ни с цветове блестящи сияе,
ни дарбата има сама да ухае.
Тя е всеотдайна; като любовта,
все туй, що няма, желай: красота!

Ветровете, които крила прибират,
но и уморени, да шъпнат не спират;
лъчите, що литват из цветята,
и тяхната прелест краси небесата;

мушици крилати, бръмчащи безспир
— ладии същи във светлата шир,
които, честити, летят напоени
с мирис, с светлина, над росни поляни;

а по пладне и парите на маранята,
що, духове същи, летят над земята,

изпълнени с звуци, ухания, лъчи ...
Тях не смее и жегата да заличи;

те всичките там като ангели бдяха
наслада да вкуси мимозата плаха
на деня часовете лениви додето
кат облаци мудни се бавят в небето.

Щом вечер се спусне от небесата
и с покой покрие нежно земята;
кога радостта най-вълнуваща става,
че денят на сънния свят не додява,

животни и птици са в миг потопени
в безшумно море от сънища неми,
чиито вълни безплътното си обаяние
оставят по пясъка, който зовем съзнание.

Обичливият славей едничък тогава
по-сладко да пее дори продължава
и трелите на песента му се вливат
в мечтите на тази мимоза свенлива.

Мимозата, щом се простеше с деня,
най-първа от всички зовеше съня;
омайно дете, уморено от радостта,
най-слаба, но най-скъпа бе тя,
скрита в обятията на нощта.

[1] Нарциси — Според легендата Нарцис е бил красив момък, който студено и надменно отблъсквал влюбените в него нимфи. За наказание Афродита го наказва да се влюби в собственото си отражение. Веднъж, когато се оглежда в кристалния поток, той вижда своя образ, безумно се влюбва в него и напразно го зове и иска да го прегърне, докато издъхва от копнеж. Боговете го превръщат в цвете. ↑

[2] Найади — полубогини, нимфи на текущите води — извори и реки. Изобразявани като красиви девойки с венци на главата. ↑

[3] Менада — вакханка, участница в буйните, възторжени тържества, посветени на древногръцкия бог Диони (Бакхус)... ↑

ВТОРА ЧАСТ

Като Ева във рая, в туй място красиво
една прелестна грация бдеше грижливо.
Тя беше за всички цветенца чудесни,
каквото е бог за звездите небесни.

За чудо и приказ измежду жените,
създание омайно, със ум във очите,
ум, който най-малкото нейно движение
беше изваял като украшение.

Градината цял ден наглеждаше тя,
а земните й метеори — цветя,
като лампите звездни, щом притъмнее,
най-нежно се смееха вредом край нея.

Тя нямаше близък тук, нито другар,
но често ликът й обливаше жар,
когато луната с съня си играе
и тя не заспива, а с трепет мечтае.

И сякаш дух светъл тя с поглед следи,
долетял през нощта от самите звезди;
и денем той сякаш край нея се рее,
а слънцето пречи да види къде е.

Тревата настъпваше тя с състрадание;
личеше от нейното бързо дихание:
дори на ветрецьт шептящият глас
разбуждаше в нея наслада и страст.

Където да минеше с стъпки въздушни,
след нея косата й дълга послушно

изтриваше нейните леки следи,
кат слънчева ласка над морски води.

Във тази градина цветята красиви
чакаха нейните стъпки свенливи;
допре ли ги — сещаха как преминава
трепет през всяко листенце и става.

С водица тя пръскаше тези от тях,
които от слънцето имаха страх;
а от пълните чашки на цветовете
изливаше влагата на дъждовете.

Главичките вдигаше с нежна ръка;
със пръчки подкрепяше ги и с лика.
Да бяха те нейни дечица рождени,
не би ги миляла тя по-съкровено.

А червеи лакоми и гъсеници
и всякакви грозни, злоредни мушици
отнасяше често във кошница лека
чак нейде в гората вековна далеко;

във кошница, пълна със диви цветя,
най-пресни и сочни, ги слагаше тя.
Че тез насекоми, макар да вредяха,
невинни, горките, тя знаеше, бяха.

Докато едnodневката бърза, пчелата,
що по сладките устни целуват цветята,
но нивга не им причиняват вреда,
тук волни се носеха на свобода.

Личинките на пеперуди, които
сънуват живота си нов на открито,
оставяше тя да висят по кората
на кедровите уханни дървета.

От най-ранна пролет туй чудно създание,
и цялото лято, с любов и внимание
цветята закриляше в тази градина;
но щом пожълтяха листата — почина!

ТРЕТА ЧАСТ

Три дена цветята в градината чудна
като звезди, когато луната е будна,
и като водите на Байе^[1] блестяха,
кога зад Везувий подава се плаха.

Мимозата чу на четвъртия ден
на вопли надгробни напев уморен,
мудния, бавен вървеж на носачи,
тъгата на тез, що ги следват и плачат;

нежни дихания — безрадостен звук
— свидетел, че смърт минава отгук;
усети как мирис злокобен повея,
когато ковчегът премина край нея.
Останаха тамо цветята, тревите,
във сълзи облени и без покровител.
Ведно с тях ветрецът въздишки пророни,
укрил се в гъстите борови клони.

Градината стана нечиста, студена,
кат нейното тяло, от смърт победено:
първо то сякаш бе само заспало,
но скоро превърна се в гледка зловеща,
която и най-храбрият с ужас посреща.

Летящото лято във есен стопи се,
сутрин с мъглите и скреж появи се.
Но слънцето, все още жежко по пладне,
с насмешка пропъждаше вихрите хладни.

Снежинки червени — на рози листата,
осеяха вредом мъха и тревата;

клюмаха лилиите изнурени
като умиращ, който едва стене;

индийски цветя, по-прекрасни на цвят
и на мирис де няма по целия свят,
ден след ден ронеха своите листа
и се стопяваха бавно в пръстта.

Листите, жълти, кафяви, червени,
някои — с бледността на смъртта посивени,
като призраци с сухия вятър летяха
и всяваха в птиците смут и уплаха.

На бурените семенцата крилати
бурният вятър пося по стеблата
на нежни цветя, които със тях
изгниваха долу, във земната прах.

Цветчета в потока — растения подводни,
окапаха от стебълцата си родни;
водовъртежът ги гонеше из водата,
както вятърът — земните им събратя.

Плиснаха тук дъждове; като плет
стеблата преграждаха пътя навред:
цветя, избуяли тревипаразити,
там вехнеха вкупом, едни в други впити.

А доста преди да захване снегът,
започнаха бурени зли да растат:
груби, нашарени с тъмна боя,
като корема на водна змия.

Бодили, отровна бленика, коприва,
а също, таз напаст студена, смрадлива,
що кухи протяга ръце — бучинишът;
и вятър и въздух край него миришат.

Растения, чийто вид отвращава,
със алчност чудовищни клони подават:
бодливи и лепкави, вред насинени,
пъпчиви и с капчици кръв оросени.

Лишеи, гъби и плесен зелена
покриха пръстта овлажняла, студена;
бледни, те сякаш че черпеха сили,
за да израстват, от мъртви прогнили.

Но бързо главите на гъбите падат:
дебелите дръжки стърчат като клада,
където останки от нечия плът
все още потръпват и грозно димят.

Трънаци и бурени — тиня най-гъста,
размътват потока; зле го задръстват
корени на перуники дебели,
те са се като змии преплели.

Витаеха в въздуха тих изпарения,
отровни за нежни цветя и растения:
денем се лутаха, грозно извити;
закриваха нощем дори и звездите.

Насекоми дребни по цял ден летяха
безспирно и все пак — невидими бяха;
щом някоя вейка ужилеха те,
отровени сгърчваше своите листе.

Самотна, мимозата плачеше тихо;
листата ѝ във уплаха се свиха;
сълзите, които обилно проляха,
на клей се превърнаха; залиняха

до едно и окапаха бързо листата;

ветрове ѝ прекършиха скоро стеблата;
във корена сокът успя да се скрие,
като кръв във сърце, вече спряло да бие.

Пристигна и зимата: вятърът беше
камшика, със който тя грозно плющеше.
Смразени, пороите тя окачи
на пояс — верига, която дрънчи,

дъха ѝ — безмълвна окова, с която
пристегна небето, водите, земята.
От вихрите северни тласкана, тя
в колесница величествена долетя.

И ето че бурените уродливи
набързо се свряха в пръстта полуживи;
приличаше тяхното бягство тогава
на призрак, що мигом се в нищо стопява.

Под корените на мимозата плаха
гладни мишлетата полски измряха;
заклещени в голите клони студени,
издъхваха птички от студ вкочанени.

Топъл дъждец заваля най-напред,
но капките му се превръщаха в лед;
по тях се слоеше роса мразовита,
що от земята нагоре излита.

Виелица зла забушува тъдява.
Подобно на вълк, който плячка съзрява,
тя брулеше клоните, с лед натежали,
и хищно ги кършеше, без да ги жали.

Когато най-сетне дойде пролетта,
мимозата беше труп без листа,
а плевели, гъби те плъзнаха пак,

като мъртъвци из гробовния мрак.

[1] Байе — древно летовище на неаполитанския залив. ↑

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Не мога да кажа аз дали духът,
скрит на мимозата в нежната плът,
можа да усети, преди да загине,
промяната странна във тази градина.
Не смея да мисля дали и душата
на тази девойка, що тук, на земята,
раздаваше обич, печал ще сломява,
когато градината пак навестява.

Но в този лъжовен, несигурен свят
на грешки, невежество, грубост и глад,
где всичко се вижда само отвън,
а ние самите сме сенки от сън,

таз само надеждица скромна остава:
(И все пак, понякога тя утешава ...)
че дори и смъртта, що със нас си играе,
като всичко останало — лоша шега е...

Че тази фея и тази градина красива,
багрите, мирисът, който опива,
във празното нищо не са се стопили,
че не те, а ние сме се променили!

За любов, красота и за радост засмяна,
не ще има никога смърт, ни промяна,
но тяхната сила гнети сетивата:
те, немощни, чужди са на светлината.

ЕПИПСИХИДИОН ОТКЪС

Стихове, посветени на благородната и нещастна дама Емилия Вивиани, затворена е манастира „Санта Ана“ в Пиза.

Ти, сестро на Любов осиротяла,
над мъртвото й царство заридала,
сложи в сърцето си — олтар поломен,
тоз песенен венец на бледен спомен!
Пленена птичко, клетката обвила
със музика, която би смекчила
на тъмничарите сърцата сухи,
ако не бяха те отдавна глухи,
да бъде твоя роза тая песен,
мой славей! Тя със идещата есен
умря, но още нежен е дъхът й
и няма с тръни да дере гърдта ти!

Сърце крилато, блъскало напразно
решетката бездушна и омразна,
доде перата на оная мисъл,
с която твоят дух се е понисал
над сянката си земна и снизена,
се пръснат по земята и ранена,
задъханата гърд за миг окъпе
враждебната килия с кърви скъпи,
аз роня сълзи — не така горчива,
бих лял и кръв — но да си по-щастлива
Ти, райски ангел, ти, надземна тайна,
забулила със женственост сияйна
безсмъртието, обичта, лъчите,
които инак ще слепят очите!
Ти, благослов сред вечната прокоба!

Ти, блясък в тоя свят на късна доба!
Ти, месец в облаци! Ти, радост жива
сред трупове! Звезда във нощ бурлива!
Ти, чудо, прелест, ужас на душата!
Съзвучие на песента, изпята
от цялата природа! Огледало,
където, като в слънце засияло,
красив се вижда, който се огледа!
О, слушай! Даже всяка дума бледа
на песента ми грее с твойта слава
и като мълния те озарява!...
Аз моля те — от жалкото ми слово
изтрий ти всичко земно и сурово
с ония капчици роса свещена,
дошли от светлината вдъхновена
на двата блясъка, душата окрили;
плачи тогава със последни сили,
докато в болката възторг те лъхне,
след туй се усмихни — да не издъхне!
Не вярвах, че ще видя съвършена
такава младост — светла и безценна!
Душата ми до болка те обича,
но тая ми любов светът нарича
със грозно име, за да я откъсне
от своя срам и своите мисли мръсни!
Да беше майка ни една и съща,
или пък името, с което се обръща
сърцето ми към друга, да делехте
като сестри със нея, да блестяхте
— два лъча във една безкрайност, — даже
тогава то не щеше да изкаже
доколко аз съм твой! ... Ти, бедна птица,
не твой съм — а от тебе съм частица! ...

(През 1821 година Шели се запознава с младата италианка Емилия Вивиани, насилствено заточена в манастира „Санта Ана“ в Пиза. Нещастната девойка, която се е отличавала с изключителна красота и духовно изящество, тежко е понасяла съдбата си. Между двамата пламва гореща, свършено чиста любов. Нейна рожба е „Епипсихидион“.

„Епипсихидион“ е словосъчетание на самия Шели. Съставено от двете гръцки думи „епи“ (отвъд, над, свръх) и „тюихе“ (душа), то означава „свръхдуша“, „душа вътре в душата“.)

АДОНАИС (ОТКЪСИ) ЕЛЕГИЯ ЗА СМЪРТТА НА ДЖОН КИЙТС

*„Докато бе жив, ти блестеше
сред живите
като Зорница;
сега сияеш сред мъртвите като
Вечерница! ...“*

Платон

1

*Аз жала Адонаис — той умря!
Жалете Адонаис всички вий!
Уви, сърцето му сломено спря,
плачът ви няма да го съживи!
И ти, сред тъжните най-тъжен ден,
над всички бъдни дни пръсни скръбта,
кажи: „Загина Адонаис с мен,
но славата му не загива, тя
като негаснещ лъч ще грей във Вечността!“*

2

*О де си, де си, майчице Земя?
В нощта пронизан, твоят син лежи!
Урания, забулена в тъма,^[1]
къде си, скръбна, ти сега, кажи!
Безмълвна, слушаш ти във своя рай
как сенките едва-едва шептят
и някой тихо пее ти без край...*

*Пак неговите песни там звънят.
Със тях той криеше пристигащата Смърт!...*

14

*И всичко, що певецът любил бе
и в песни ваял — багра, звук и лъх,
сега го жалеше. По бледното небе
пълзеше утрото към розовия връх
на своята непристъпна кула. Там
то с плач помъти идващия ден.
Далеч простена гръм, дочут едвам.
Захълца в ужас вихърът студен.
Тревожно спеше океанът вледенен.*

15

*Екът, загубен в неми долини,
за песента му спомни си със скръб.
Не ще приглася той в щастливи дни
на птиците от клонестия дъб,
на извора, на кроткия кавал,
на старото клепало в късен здрач.
Той нявга с Адонаис бе звучал,
а днес в глъчта си бедният секач
едничък чува заглушения му плач.*

16

*Като че есен стана пролетта,
безумна, тя изрони всеки цвят!
Щом отлетяла беше радостта,
кому бе нужен поривът и млад?
Не беше Хиацинт за Феб тъй скъп,^[2]
ни Нарцис сам за себе си тъй мил,^[3]
както певецът и за двамата! Във скръб
стоеше всеки, мрачен и унил,
вместо с роса пръстта със сълзи оросил!*

И славеят — твой сладкопоен брат,
 тъй в песни не ридай осиротял,
 нито орелът — спътник твой крилат,
 във слънчевото царство полетял,
 не вие се така със жален стон
 над пустото си гнездо, както днес
 всуе за теб се вайка Албион!
 Той като Каин те уби без чест!
 Прогони ангела — свой земен гост злочест!

Горко ми! Зими и лета летят,
 а мойта скръб се връща всеки ден!
 Потоците звънливи пак текат,
 пак рой пчели прелита оживен,
 цветя покриват зимната ръжда
 и птици влюбени във всеки храст
 пак свиват своите мъхести гнезда,
 пак като пламъци след дни в захлас
 пълзят край пътищата златни змии в сласт.

В гори, реки, морета и пустини
 избухва земното сърце в живот,
 тъй както прави хиляди години
 от оня първи ден на всеки род,
 когато в хаоса изгрял е бог.
 Сред пари в мека светлина трептят
 звездите от небесния чертог.
 Най-низшите създания горят
 в любов задъхани и във свещена жад.

Дори трупът прокажен се превръща

през язвите си в прелестни цветя,
като звезда, вместо с лъчи прегръща
с лъха си червея и над смъртта
се смее! Нищо не умира тук!
Нима душата му едничка? Той
бе като меч-светкавица, без звук
прибран във ножницата си след бой!
Проблесна мечът и замръзна във покой!

21

Най-скъпото във него ни взема
Смъртта! Не беше сякаш то!
Уви, остана мъката сама!
Какви сме ний? Къде и за какво?
— Актъори или зрители в игра!
Добро и зло гробарят ще зарови.
След здрач ще иде нощ, след туй — зора,
и всеки месец с болки ще ни трови!
Година след година ще носят скърби нови! ...

.....

38

Но стига плач! Защо така тъжим?
Лети певецът в нови небеса!
Над виещи чакали невредим
живее с мъртвите, що живи са!
Прахът ще стане прах, но пак духът
ще се завърне в извора любим
— във Вечността, пламтящ и свиден кът,
докато всички тук във мръсен дим,
в огнището на срам и мъка ще горим!

39

Той жив е! Той не спи под тоя свод!
Той само буден е след дълъг сън!
А ние гоним призрака-Живот

*и в унес луд се хвърляме навън
срещу незнаен и невидим враг.
Нас всеки ден, нас всеки час руши,
ний труп сме във огромен саркофаг;
злокобен страх сърцата ни души
и червеи оглозгват нашите души! ...*

40

*Отлитна той над вечната ни нощ.
Лица омразни, завист, болна плът,
неверни радости, лъжлива мощ
не го докосват и не го болят.
Спасен от болестта на тоя свят,
не ще изпита никога скръбта
да сети как в сърцето плъзва хлад,
да зърне как заравят във пръстта
без жал на гения погаснал пепелта!*

41

*Той жив е! Мъртва е Смъртта, не той!
Недейте жали Адонаис! Ти,
зора, разлей от светлини порой!
Духът оплакан пак във теб блести!
Спри своя стон, посърнала гора,
помътен ручей, сълзи не реди!
Виж, траурното було се раздра,
Земя самотна! Пак като преди
над теб усмихват се зарадвани звезди!...*

42

*Той сля се със природата. Звучи
във песента ѝ неговият глас
навред. Във бурята суров ечи,
със славея уплита ни в захлас.
Той е във всяка нощ и всеки ден,
във камъка, в тревата, вечно нов.*

*Сред огъня, в безкрая разгорен,
той е пропил вселената е любов
от пещерите до небесния покров.*

43

*Той част е от оная красота,
която с песни двойно е красил,
от она дух, що властва над света
и всеки хаос груб е победил;
духът, дал лик на всеки следващ миг,
преобразил дори оная смет,
която спира хода му велик
от звяра зъл и от човека клет
до слънчевата шир — напред и все напред!*

44

*На вековете сводът е покрит
с негаснеци, горящи светила.
Изгряват те, достигат свой зенит
и на Смъртта пълзящата мъгла
не може блясъка им да стъмни.
Когато с обич и живот прелей
едно сърце през земните си дни,
то мъртвият там вечно ще живеи
и като мълния тъмите ще огрей! ...*

1821

(През февруари 1821 година в Рим умира от туберкулоза на двадесет и шест годишна възраст Джон Кийтс, велик английски поет-романтик, обичан и високо ценен от Шели. За преждевременната му смърт спомагат и отровните нападки на реакционната английска критика, която го е отричала изцяло. Потресен от тежката загуба, Шели пише своята великолепно елегия „Адонаис“, построена върху древния, често използван в

литературата мит за Адонис. Според старата гръцка легенда Адонис е бил млад овчар и ловец. Богинята на любовта и красотата Афродита (Венера) е била лудо влюбена в него. При един лов на глигани разяреното животно наранява младежа с острите си зъби и той умира: от раните си, горчиво оплакан от безсмъртната си любима. В епохата на елинизма култът към Адонис широко се разпространява из гръцкия свят. Древните са вярвали, че младият овчар олицетворява вечната красота и обич и умира всяка есен, за да се възроди всяка пролет заедно с цялата природа. Шели използва този красив мит като символ на безсмъртието на поета. При създаването на поемата на Шели несъмнено са повлияли двама големи лирици от късната елинистична епоха, така наречените „буколически поети“ Бион и Мосх. Бион е автор на прочутата елегия „Плач за Адонис“. Самото име „Адонаис“ е дорийско произношение на „Адонис“, така както е даден в оригиналния дорийски текст на Бион.)

[1] „Урания, забулена в тъма...“ Шели е искал на всяка цена да отдалечи символиката на заетите митични образи от традиционните представи за тях. При цялата красота и трагизъм на легендата двойката Адонис — Венера се свързва у нас твърде определено с идеята за една земна, чувствена любов. Такова едно разбиране е пречело на замисъла на Шели. Неговият Адонаис символизира Кийтс, изтънчения възвишен певец, и разплаканата над трупа му Венера би могла да бъде само олицетворение на чистата красота и отвлечената любов. Затова Шели взема вместо традиционната Венера Урания. Урания е една от персонификациите на Афродита. Тя е била за гърците богинята на идеалната любов, любовта към отечеството, към приятеля, неопетнената обич между мъж и жена. ↑

[2] „Не беше Хиацинт за Феб тъй скъп“ — Легендата за Феб и Хиацинт виж в забележката към стр. 162 от „Освободеният Прометей“.
↑

[3] „...ни Нарцис сам за себе си тъй мил...“ — Според легендата Нарцис е бил красив момък, който студено и надменно отблъсквал влюбените в него нимфи. За наказание Афродита го накарва да се влюби в собственото си отражение. Веднъж, когато се оглежда в кристалния поток, той вижда своя образ, безумно се влюбва в него и

напразно го зове и иска да го прегърне, докато издъхва от копнеж.
Боговете го превръщат в цвете. ↑

ОСВОБОДЕНИЯТ ПРОМЕТЕЙ ЛИРИЧНА ДРАМА В ЧЕТИРИ ДЕЙСТВИЯ

Audisne haec, Amphiarae, sub terram abdite?

[1]

*Чуваш ли това, Амфиарай, скрит под
земята?*

[1] Мотото — „Чуваш ли това, Амфиарай, скрит под земята?...“ — Амфиарай е бил древен цар, който е имал пророчески дар. Той е предсказал, че прочутата война на Седемте срещу Тива ще завърши с поражение на Седемте, по въпреки това поради намесата на алчната си жена е бил принуден против волята си да участва във войната. След поражението врагът го подгонва, за да го убие. Зевс се смилява над съдбата му и разтваря земята пред него. Той потъва заедно с колесницата си. Гърците са вярвали, че на същото това място в навечерието на големи събития се е чувал гласът на Амфиарай, който шепнел предсказания под земята. С тази митологическа алюзия Шели намеква за идващата революция и съдбовна гибел, която виси над старото общество. ↑

ПРЕДГОВОР ОТ АВТОРА

Гръцките трагичи, избирайки сюжетите си из историята на своя народ или из митологията, ги разработваха до известна степен произволно. Те съвсем не се смятаха задължени да се придържат към общоприетото тълкувание или да подражават, както в повествованието, така и в заглавието, на своите съперници и предшественици. Подобно разбиране би довело до отричане на самите подбуди, които тласкаха творчеството им — да се издигнат, да победят другите участници в художественото съревнование. Историята за Агамемнон е била поставена на атинската сцена в толкова варианти, колкото са били и пиесите, които са я взели за сюжет.

Аз си позволих подобна волност. В своя „Освободен Прометей“ Есхил представя, че Юпитер се е помирил с Прометей и му се отплатил по този начин, задето титанът е разкрил опасността, надвиснала над неговото царство от брака му с Тетида. Според това третиране на сюжета Тетида бива омъжена за Пелей и Прометей с разрешението на Юпитер освободен от Херкулес. Ако аз бях написал своята драма по този образец, нямаше да сторя нищо повече от един опит да се възстанови изгубената творба на Есхил: стремеж, който — дори и да бях предпочел такова тълкувание — пак щеше да бъде възпрепятстван от мисълта, че подобен опит би довел до сравнение, твърде дръзко за мене. Но всъщност аз не можех да се съглася е такава слаба развързка — да помиря Бореца и Потисника на човечеството. Моралната сила на темата, така могъщо поддържана от страданията и издръжливостта на Прометей, щеше да изчезне, ако си представим, че се е отрекъл от своя горд език и е коленичил пред тържествуващия и коварен противник. Единственото създание на човешкото въображение, отчасти близо до Прометей, е Сатаната (Шели има пред вид образа на Сатаната от „Изгубеният рай“ на Милтон. — Б. пр.), но според мене Прометей като образ е по-поетичен от Сатаната, тъй като освен своята храброст, величие и твърда съпротива срещу всемогъщата сила можем да си го представим и лишен от недъзите на честолюбието, завистта, отмъстителността и жаждата за възвеличаване, които при героя на

„Изгубеният рай“ ни пречат да съчувстваме на съдбата му. Характерът на Сатаната буди в ума ни една порочна последица от аргументи, като ни заставя да сравняваме грешките му с нещастията му и да извиняваме първите, защото вторите надминават всяка граница. В умовете на тия, които разглеждат тази величествена творба с религиозно чувство, тя поражда нещо още по-лошо. Противно на това Прометей се явява сякаш тип на висше нравствено и духовно съвършенство, подчинен само на най-чистите, безкористни подбуди, които водят до най-прекрасните и най-благородни цели.

Тази поема бе почти изцяло написана сред хълмоподобните развалини на баните на Каракала, сред цъфтящи поляни и гъсти храсти, покрити с ароматни цветя, които като все по-преплетени лабиринти се простират по огромните тераси и зашеметяващите арки, увиснали във въздуха. Яркосиньото небе на Рим, влиянието на пробуждащата се пролет, така могъща в този божествен климат, и новият живот, с който тя опиянява душата, бяха вдъхновителите на тази драма.

Образността, която, използвам тук, в много случаи е извлечена от проявите на човешкия душевен живот или от онези външни действия, в които те се изразяват. В модерната поезия това изглежда необичайно, макар Данте и Шекспир да дават много подобни примери — Данте повече от всеки друг и с повече успех. Но гръцките поети, които знаеха всички средства да събудят съчувствие в сърцата на съвременниците си, постоянно употребяваха този могъщ похват. Нека моите читатели припишат тази особеност на усърдието, с което съм изучавал елинските творби, тъй като едва ли ще ми бъде призната по-голяма заслуга.

Трябва да кажа най-откровено няколко думи за степента, в която запознанството ми със съвременни произведения е могло да повлияе на моята работа, защото често се отправя такъв укор към поеми, много по-известни, и с право по-известни, от моята. Невъзможно е човек да живее в една епоха с такива писатели като тези, които са в челните редици на пашата литература, и добросъвестно да твърди, че е отстранил влиянието на такива необикновени умове върху своя език и общото звучене на мисълта си. Истина е, че ако не духът на техния гений, то поне формите, в които той се е излял, се определят не толкова от техните лични особености, колкото от особеностите на

моралната и интелектуална среда, сред която те са израснали. По този начин доста писатели притежават външната форма, но не и духа на онези, на които се приема, че подражават, защото формата е принадлежност на епохата, в която живеят, докато духът е самопроизводната светкавица на тяхната душа.

Особеният стил, който отличава съвременната английска литература — напрегнатата и изразителна образност, — като една цялостна сила не произхожда от подражание на който и да е отделен писател. Общият сбор на способностите във всеки период остава като цяло един и същ; обстоятелствата, които го пробуждат към действия, непрестанно се менят. Ако Англия беше разделена на четиридесет републики, всяка равна по население и територия на Атина, няма основание да се съмняваме, че институции, не по-съвършени от атинските, ще създадат във всяка една от тях философи и поети, равностойни на древногръцките, които (като изключим Шекспир) никога не са били надминати. Великите творци от златния век на нашата литература се родиха от това трескаво събуждане на общественото мнение, което разруши до основи най-старата и най-потисническа форма на християнската религия. Развитието и напредъкът на същия дух ни дадоха Милтон. Великият Милтон беше — и нека това винаги се помни — републиканец и смел търсач на нови истини в нравствеността и религията. Имаме основание да предполагаме, че големите писатели на нашето време са спътници и предшественици на някоя неподозирана още промяна в обществения строй или във възгледите, които го циментират. Облакът на обществения разум вече изригва своята мълния, равновесието между институциите и възгледите сега се възстановява или е на път да се възстанови.

Колкото до подражанието, поезията е подражателно изкуство. Тя създава, но създава чрез съчетания и изображения. Поетичните абстракции са прекрасни и нови не защото техните съставки не са съществували по-рано в човешкото съзнание или в природата, а защото цялото, създадено чрез тяхното съчетание, поражда едно разбираемо и красиво сродство с тези източници на мисли и чувства и със съвременните им условия; така че един велик поет е шедьовър на природата и другите поети са длъжни да го изучават. Както поетът не може да се откаже от това — духът му да бъде огледало на всичко

красиво във видимия свят, така той не може да се изключи от съзерцанието на красотата в творбите на своите велики съвременници. Претенцията, че се изключва, би била нахалство у всеки, освен у най-великите, а дори и у най-великите този стремеж ще доведе до една напрегнатост, неестественост и безсилие. Поетът е съчетание на въздействията на вътрешните сили, които ще изменят природата на другите и на външните влияния, които подбуждат и поддържат тези сили; той не е продукт на едно, а на две начала. В това отношение всеки човешки ум се променя под въздействието на природните неща и на изкуството; на всяка дума и всяко внушение, което е позволил да се доближи до съзнанието му. Той е огледалото, в което се оглеждат всички форми и в което стават една форма. Поетите, както и философите, художниците, скулпторите и музикантите са, от една страна, създатели, от друга, създания на своето време. От тази подчиненост не могат да избягнат и най-великите. Има сходство между Омир и Хезиод, между Есхил и Еврипид, между Виргилий и Хорацій, между Данте и Петрарка, между Шекспир и Флечър, между Драйден и Поуп. Те имат всички общ родов белег, вътре в който се разгръщат личните им особености. И ако това сходство е резултат на подражанието, аз с охота ще призная, че съм подражавал.

Ползвам се от случая да призная, че притежавам това чувство, което един шотландски философ по начин, характерен за него, нарича „страст да се мени светът“. Каква страст го е накарала да напише и да издава своята книга, той не обяснява. Колкото за мене самия, аз предпочитам да бъда осъден заедно с Платон и Бейкън, отколкото да попадна в рая с Пейли и Малтус. Но би било грешно да се смята, че посвещавам своето поетично произведение на единствената задача — пряко да наложи обществено преобразование, или пък че до каквато и да е степен го смятам за някаква логична теоретична система как да се устрои човешкият живот. Дидактическата поезия ми е отвратителна; всичко, което може със същия успех да бъде изразено в проза, става досадно и претенциозно, ако се даде в стихове. Така че моята цел е била само да запозная високо изтънченото въображение, което притежава една избрана класа любители на поезията, с красивите идеали на нравственото усъвършенстване; аз зная, че докато умът не се научи да люби, да се възхищава, да се доверява, да се надява, да търпи, разсъдъчните принципи на нравственото поведение ще бъдат като

семена, хвърлени по друмищата на живота, и пътниците несъзнателно ще ги тъпчат в праха, макар да биха могли да им донесат жетвата на щастието. Ако ми е съдено да живея, за да съставя това, към което се стремя — една последователна история на всичко, което ми се струва истински градивни сили на човешкото общество, то тогава защитниците на неправдите и предразсъдъците да не се ласкаят, че бих вземал за образец повече Есхил, отколкото Платон.

Говоря за себе си с непресторена свобода и затова нямам нужда от самозащита пред откровените; а нека тези, които не са откровени, да си помислят дали като извращават нещата, не вредят повече на собствените си сърца и умове, отколкото на мене. Какъвто и талант да притежава човек — даже и най-нищожен, — той е длъжен да го използва, щом може да послужи за развлечение и поука на хората, и ако опитът му се окаже неуспешен, то неосъществената задача е достатъчно наказание за него. Нека никои не се измъчва да трупа върху усилията му праха на забвението, защото издигната купчина ще посочи гроба, който иначе би останал неизвестен.

(Прекрасната древногръцка легенда за Прометей хилядолетия е привличала въображението на поетите. Тя е свързана с цялата система на гръцката митология. Най-напред върховното божество е бил Уран, който е олицетворявал небето. Негови деца са титаните, същества могъщи като самата природа. Един от тях, Кронос, Хитрия, изковава железен сърп, причаква баща си и го убива. Следва, царството на Кронос, който се оженва за Рея. От техния брак се раждат бъдещите олимпийски богове: Хестия, Деметра, Хера, Посейдон, Хадес и Зевс (Юпитер). Тъй като, Кронос бил научил от своите родители, че едно от децата му ще го свали от трона, той ги поглъщал веднага след раждането им. Ужасената майка, Рея, решава да запази поне едно и когато идва ред на шестото, Зевс, подава вместо него на ненаситния баща един камък, обвит в пелени. Спасеният Зевс бива скрит на остров Крит, където израства. Тогава той принуждава Кронос да изкара от търбуха си погълнатите деца. Те излизат пълни с ярост и жажда за отмъщение. От този миг започва продължителната и страшна война между титаните. Всички останали титани освен Океан застават на страната на

Кронос срещу Зевс и неговите братя и сестри. И тук вече се намесва Прометей.

Прометей, син на титана Япет и сам титан, притежава пророческа мъдрост и знае бъдещето. Самото му име „Прометей“ означава „мисъл, която върви напред“, „предумисъл“. Предвиждайки крайната победа на Зевс, той застава на негова страна в борбата заедно с Гея, земята. Благодарение на неговите съвети Зевс печели решителната битка. От благодарност Зевс дарява на Прометей и на брат му Епиметей правото да създават живите същества на земята. Епиметей създава животните. Прометей обаче решава да сътвори по-висше създание, взема малко пръст, смесва я с вода и прави човека. За разлика от животните той го създава изправен, така че докато другите твари гледат надолу към земята, човекът гледа към звездите. После той се вдига до небето, запалва факела си от колесницата на слънцето и дава на хората най-силното им оръжие — огъня. Тогава настъпва Златният век, когато не е имало престъпления, нещастия, войни и страдания и хората са живели в невинност и щастие. Но Зевс не е могъл да се помири с обстоятелството, че „смъртните“ владеят огъня. Той започва да ги преследва — скъсява пролетта, разделя годината на сезони; подготвя план за пълно унищожаване на човечеството. Тогава защитникът на хората, Прометей, повежда борба с Олимп. Зевс се чувства оскърбен и за наказание отнема огъня от човека. Смелият титан обаче отново го открадва от небето, скрива го в една тръба и го връща на земята. За тази си дързост Прометей бива жестоко наказан. По заповед на Зевс той е окован на една скала високо в Кавказ и всеки ден при него долита един лешояд да кълве дроба му. Неговите мъки биха могли да свършат, ако признае господството на небесния властелин и ако му издаде тайната, която той знае в своята премъдрост — каква опасност застрашава с гибел царството на Зевс. Но Прометей е горд и не желае да коленичи пред своя враг и потисник на човечеството. Със своята храброст и твърдост, с благородната цел, на която служи, той остава може би най-яркият символ на борец в цялата човешка история. Шели разработва този толкова древен и толкова прочут сюжет с голяма свобода и във фабулата, и в тълкуването, като заостря борбеното и оптимистично начало в него.)

ДЕЙСТВАЩИ ЛИЦА

ПРОМЕТЕЙ
ДЕМОГОРГОН
ЮПИТЕР
ЗЕМЯТА
ОКЕАН
АПОЛОН
МЕРКУРИЙ
ХЕРКУЛЕС

АЗИЯ
ПАНТЕЯ
ЙОНА — Океаниди

ПРИЗРАКЪТ НА ЮПИТЕР
ДУХЪТ НА ЗЕМЯТА
ДУХЪТ НА ЛУНАТА
ДУХОВЕ НА ЧАСОВЕТЕ
ДУХОВЕ, ЕКОВЕ, ФАВНИ, БЕСОВЕ

ПЪРВО ДЕЙСТВИЕ

Дефиле с ледникови скали в Индийския Кавказ. Прометей, прикован над една бездна. В краката му седят Пантея и Йона^[1]. Нощ. През време на действието постепенно се съмва.

ПРОМЕТЕЙ

Ти, цар на богове и на демони^[2],
ти, цар на всички освен едного,
обгърнал хиляди пламтящи светове,
които двама ний с очи безсънни
еднички виждаме — земята погледни!
Тя цялата гъмжи от твои роби,
пред теб прострени ничком за молитва,
сред гробници от стъпкани сърца,
а ти отвърщаш им със страх и скърби!
И само мене, твоя враг, накара
в безокия си гняв да тържествувам
над злобата и жалката ти мъст!
Три хиляди години часовете
минават, непохождани от сън,
и остра болка всеки миг дели
на много мигове като години дълги!
Мъчения, ненавист, самота
и отчаяние е мойто царство
и въпреки това е по-велико
от твоето, властителю могъщ!
А би бил всемогъщ, ако дялях
със теб срама на твойта тирания^[3],
ако не бях разпънат, окован
на тази канара, възпряла даже
орлите със снагата си; студена,
безмерна, черна, мъртва, оглушала,

където няма живо същество,
където и тревичка не расте,
а само мъка, само вечна мъка!...

Без отдих! Без надежда! И все пак
издържам аз! Земя, не ме ли чувстваш?
Ти, слънце ярко, висини просторни,
не ме ли виждате? Ти, океане глух,
непостоянна сянка на небето,
не ме ли чуваш как умирам тук?
Горко ми! Мъка! Само вечна мъка!...

Пълзящи глетчери забиват в мен стрелите
на своите кристали лунно-ледни,
с изгарящ студ се впиват в моите кости
оковите им бляскави и твоят
небесен пес, крилатият орел,
отровил човка със отрова чужда,
кълве сърцето ми; от сънища зловещи
безформени видения долитат
и призраци се подиграват с мен;
демоните на земеръса страшен
се трупат бесни и отново чупят
корите на трептящите ми рани,
докато долу късат се скалите
и от гърмящи пропасти изскачат
с рев духовете зли на урагана,
подгонили разсърдени вихрушки,
за да ме бият със пронизващ град!...
И все пак радват ме денят, нощта —
денят, стопил сланата бяла заран,
нощта спокойна, звездна, възкачила
след здрача изтока оловносив;
те радват ме, защото ми довеждат,
безкрили и пълзящи, часовете
и някога един от тях ще дойде
и като някой тъмен жрец, повлякъл

към капището жертвата смразена,
ще те докара тук, царю жестоки,
да паднеш и да лижеш моите кърви
под бледните нозе, тоз миг готови
да те разтъпчат, ако не презрат
един такъв безсилен, жалък роб!
Да те презра ли? Не! Не! Аз те жаля!
Как ще те гони твойта страшна гибел,
незащитен и сам през небесата!
Как твоята душа, до дъно пълна
със ужас, ще раззине като ад!
Говоря всичко туй с тъга, не с радост.
Омраза вече не изпитвам, мойта мъка
ме прави мъдър. Старата ми клетва,
която някога към теб отправих,
сега премахнал бих. Вий, планини,
разнесли грохота на моите думи
със ехото стогласно на горите
и с пяната на водопади диви;
вий, извори, замрели в сгърчен лед,
избликнали с гърма на моя глас,
повлякли разтревожени води
към Индия; ти, въздух най-пречистен,
през който слънцето минава без лъчи,
за да гори направо; вие, вихри,
които виснехте с отпуснати криле,
замръзнали над тая тиха бездна,
докато гръм, от вашия по-силен,
за миг земята кръгла разлюля —
елате пак и ако моите думи
тогава имали са власт над вас,
макар че аз сега съм друг и всяко
желание за зло у мен е мъртво,
макар че даже споменът изчезна
за някогашната омраза — нека
те тази власт и днес да не загубят!
Аз казах ги тогава, вий ги чухте!

Пак повторете мойта стара клетва!

ПЪРВИ ГЛАС от планините

Три по триста хиляди години
как над земетръсните легла
ний стоим, сред грохот на лавини
често тръпнат нашите чела!...

ВТОРИ ГЛАС от потоците

Лава във водите си сме влекли,
с кръв сме мили стръмни брегове,
неми покрай трупове сме текли
сред опустошени градове!...

ТРЕТИ ГЛАС от въздуха

Цветове неземни съм втъкавал
в пустия, безкраен небосклон;
не един сърцераздиращ стон
често моя отдих е смущавал!...

ЧЕТВЪРТИ ГЛАС от вихрите

Векове как тука сме събрани.
Нито мълнията огнекрила,
нито запламтелите вулкани,
нито всяка друга божа сила
нас не беше с нищо удивила!

ПЪРВИ ГЛАС

Но нивга нашите грамади снежни
не са кънтели, както от словата ти метежни

ВТОРИ ГЛАС

Но нивга ний подобен звук
не сме понасяли на юг.
Един лодкар във лодката заспал,
в съня си чу го, потрепера цял
и с вик: „Горко ми!“ скочи в дълбините,
за да умре, по-луд и от вълните!

ТРЕТИ ГЛАС

Но нивга в моя сребърен захлас
не е звънял такъв ужасен глас.
Той като рана зина и се скри
и мрак от гъста кръв деня покри!

ЧЕТВЪРТИ ГЛАС

И ний побягнахме — прокоби зли
ни свиха долу, в ледните мъгли,
и тишина ни обкова сърцата,
макар че ад за нас е тишината!

ЗЕМЯТА

И пещерите неми от скалите
тогава викнаха: „Тежко ни!“ Горен
небето празно отговори също:
„Тежко ни!“ Пурпурни, вълните морски
в брега се блъснаха и изреваха —
да чуят побледнелите народи
и вятърът да разнесе: „Тежко ни!“

ПРОМЕТЕЙ

Аз чувам други гласове, а не словата,
които сам изрекох! Майко, ти
и твойте синове презряха оня,
чиято воля, издържала всичко,
спря страшното всесилие на Юпитер^[4]

и той не разпиля и тях, и теб
като мъгла пред утринния вятър!
Нима не ме познаваш? Мен, титанът,
направил своята агония преграда
срещу врага ти всепобеден?

Вий, поляни,
закътани в скали, и вий, потоци,
наситени със сняг, едва видени
през пари и мъгли там нейде долу,
през лесове, де някога съм скитал
със Азия и пил съм от живота
на влюбените й очи — защо духът,
дарил ви е мощ, сега е тъй надменен,
че не желае да говори с мен?
Със мен, що спрях лъжата и мощта
на царя ви, наситил с робски писък
водите и усойте ви мрачни,
тъй както спира се обезумял ездач,
когото бесовете са обзели?
Отговорете, братя!

ЗЕМЯТА

Те не смеят!

ПРОМЕТЕЙ

Кой смее? О, каквото и да бъде,
аз искам клетвата си пак да чуя!
Край мене някакъв ужасен шепот
се вдига, но на звук той не прилича,
и впива се във тялото, тъй както
светкавицата впива се след удар!
Дух, говори! От твоя глас безпльтен
разбирам само, че край мен витаеш
и пълен си с любов! Кажи сега

как го проклех!

ЗЕМЯТА

Не би могъл да чуеш.
На мъртвите езика ти не знаеш!

ПРОМЕТЕЙ

Ти жив си дух — проговори!

ЗЕМЯТА

Не смея!
Ще разбере небесният владетел
и ще ме прикове за наказание
върз колело на мъки, по-ужасно
от туй, върху което се въртя!
А ти си нежен и внимателен, макар
че боговете твоя глас не чуват,
си повече от бог, защото си
добър и мъдър! Слушай ме сега!

ПРОМЕТЕЙ

През мозъка ми сякаш в полумрак
минават като здрачни сенки мисли
и бързи, и лениви, и прекрасни,
и страшни. Аз усещам, че слабея
като в прегръдката на страстна обич,
но все пак туй ме мъчи!

ЗЕМЯТА

Не, не можеш
да чуеш ти! Безсмъртен си, а само
ония знаят тоз език, които

очаква смърт!

ПРОМЕТЕЙ

Ти кой си, тъжен глас?

ЗЕМЯТА

Аз съм Земята, майка ти! Във моите
гранитни вени, чак до всяко клонче
на гордите дървета, затрептели
с листата си в замръзналия въздух,
течеше радост като кръв във живо тяло,
когато ти от моята гръд изскочи —
ти, дух на радостта най-съкровена!
И моите синове изнемощели
гласа ти чули, вдигнаха чела,
допрени дотогава в мръсен прах.
Всесилният тиран бе блед от страх,
преди да смогне да те окове!
Виж — милиони светове горящи
около нас въртят се — тез, които
на тях живееха, видяха как помръква
в небето обръчът на моята светлина.
Невиждан ураган морето вдигна
и земетръс разсече върховете
от ярък сняг, и пламъци незнайни
разтърсиха злоещите си гриви
под смръщения небосвод, пожари
и наводнения заляха равнините;
сред градовете тръни разцъфтяха
и там във сладни потъмнели стаи
задъхани пълзяха гладни жаби.
Нападна чума хора и животни,
след нея — глад; чернилка порази
дървета и треви; и по лозята,
по нивите, по сочните ливади

отровен плевел избуя и задуши
растежа им — и мойта гръд бе суха
от скръб, а въздухът — дъхът ми чист,
бе заразен от моята омраза:
омразата, що майката издишва
срещу врага на своето дете!
Да, чух тогава твойта страшна клетва,
която, ако ти сега не помниш.
моите безброй морета и реки
и планини, и ветрове, и тоя въздух,
и царството безгласно на умрелите
запазиха — най-скъпоценен глас!
Ний спомняме си тия страшни думи
със тайна радост и надежда, но не смеем
да ги повторим!

ПРОМЕТЕЙ

Ти, пресвята майко!
От тебе другите събират сила,
цветя, щастливи звуци, плодове,
любов, макар и мигновена; нищо
от всички тия радости аз нямам!
Но моите думи, моля те, не ми отказвай!

ЗЕМЯТА

Ще бъдат казани! Преди да рухне
в прах Вавилон и магът Зороастър^[5],
умрелият ми син, сам своя призрак
видя в градината. Той бе едничък
сред хората, успял това да стори.
Защото знай, два свята има тук,
Животът и Смъртта. Един ти виждаш,
но другият е в гроба — там са скрити
на всички живи сенките, додето
смъртта ги с живите съедини навеки:

мечти и нежни блянове човешки
и всичко, вярата което ражда
и любовта желае, странни, страшни,
величествени и прекрасни сенки;
и ти си там — един измъчен призрак
сред бурни планини, и боговете
са там, и всички неназвани сили,
огромни духове, герои, хора,
дори безкрайната тъма, Демогоргон^[6]!
И той е там, тиранинът върховен,
връз трона от горящо злато. Синко!
Един от тях ужасната ти клетва,
която всички помним, ще ти каже!
Извикай твоя дух или духа
на Юпитер, на Хадес^[7], на Тифон^[8]!
Или на другите по-мощни богове,
които Злото в своето обилие
след падането ти само създаде
да тъпчат бедните ми синове!
Попитай ги и те ще отговорят,
така че после яростната мъст
на Властника ще плъзне подир сенки,
тъй както плъзва есенният вятър
в разбитата, отворена врата
на рухнал замък...

ПРОМЕТЕЙ

Майко, нищо лошо
не ще изкажат вече моите устни!
Ти, Юпитеров призрак, тук ела!

ЙОНА

Крилата ми са скръстени
над моите очи,
но виждам през воала им

видение в лъчи
и слушам през перата
грохот разгневен!
Дано това не ти докара зло,
Титане наранен,
при който ний заради нашата сестра
стоим с наведено чело!

ПАНТЕЯ

Тоз грохот, като вихър е,
разтърсил планини,
видението страшно е,
във звездни светлини!
Свиреп, със жилеста ръка
от злато жезъл той крепи,
потънал цял в студенина!
Изглежда, че злина той не търпи,
а че нанася сам злина!

ПРИЗРАКЪТ НА ЮПИТЕР

Защо довякоха ме върху бури
на тоя свят тайнствените сили,
мен, призракът безплътен? И какви
несвойски звуци моят глас издава?
Не тъй говорех досега във мрака
със бледните си братя. Кой си ти,
страдалец горд?

ПРОМЕТЕЙ

Ти, образ най-ужасен,
при тебе трябва да отиде Оня,
чиято сянка си! Аз съм врага му,
Титанът! Искам ти да кажеш мойта клетва,
макар без мисъл да е твойт празен глас!

ЗЕМЯТА

Мълчете! Слушайте, вий, сиви планини,
макар и да е няма вашто ехо,
вълшебни извори и древни лесове,
вий, пещери пророчески, реки,
опасли острови зеленина,
ликувайте! Ще чуете сега
туй, що не можете да кажете сами!

ПРИЗРАКЪТ

Какво ме сграбчва и говори вътре в мен?
То ме разкъсва, както мълнията къса
надвисналия облак!

ПАНТЕЯ

Как издига
лице могъщо той! И потъмня
небето!

ЙОНА

Той говори! О, закрий ме!

ПРОМЕТЕЙ

Аз виждам клетвата в движенията горди,
във твърдостта и тихата омраза,
и в онова ужасно отчаяние,
което себе си с усмивка подиграва!
Аз виждам я като написана пред мен!
И все пак, говори! О, говори!

ПРИЗРАКЪТ

Демоне, моят дух спокоен те зове,
с каквото можеш да ме нараниш!
Лъжлив деспот на хора и на богове,
ти едното не съумя да подчиниш!

Сипи отрови върху мен,
мъчения и страх студен,
сменявай огъня със мраз,
изливай своя вечен бяс

в градушки и светкавици, сърцата да смразяват
в тълпи от фурии, които бурите довяват!

Върши злини! Че аз ти дадох мощ,
над всичко имаш власт, освен над теб
самия и над мойта воля! Ден и нощ
смразявай хората със своя дъх свиреп!

Духът ти злобен да витай
над моя мил, обичан край,
да черни ведрото небе,
където любовта ми бе,

и непреклонната глава в безсънна мъка да се
мята,

докато ти царуваш още горе в небесата!

Но ти, ти, който си и бог, и цар, пропил
с душата си тоз свят на скръб и мрак,
и всички същества във ужас си превил
да ти се кланят — ти, всепобеждаващ враг,

бъди проклет! И моят вик
в теб да се влива всеки миг,
да те обвий безкрайността,
агонията ти да бъде тя!

Венец от мъка да е твойта страшна сила,
духа ти като вряло злато да е обгорила!
И нека с туй проклятие да трупаш зли дела,
прокълнат да се чувстваш, щом зърнеш
доброта!

Като вселената да бъде без предел
и твоята самоизмъчваща се самота!
Чудовище с безкрайна власт,
ще дойде и за тебе час
най-после твоето сърце
пред нас да лъсне, както е,
след толкова безплодни престъпления
през целия всемир да рухнеш ти в презрение!

ПРОМЕТЕЙ

Това ли бяха думите ми, майко?

ЗЕМЯТА

Да, те бяха!

ПРОМЕТЕЙ

За тях аз жая. Празни са словата ми!
И колко сляпа мъката била е!
Не искам аз да страда никой никога!

ЗЕМЯТА

Горко, горко на всички нас,
срази те Юпитер накрая!

Вода и суша, заридайте,
и аз със вас ще заридая!
Плачете всички! В тоя скръбен ден
Титанът ни лежи съборен, победен!

ПЪРВО ЕХО

Лежи съборен, победен?

ВТОРО ЕХО

Съборен, победен!

ЙОНА

Не се плашете, туй е мигновена тръпка,
непобедим е гордият Титан!
Но вижте там, над бездната лазурна,
пристига някой във лъчи облян:
сандалите си с люспи златни везал!
Блести под него цялата земя!
В ръка изопнал е мъничък жезъл,
опасан от змия!

ПАНТЕЯ

Меркурий туй е, пратеник на Юпитер!

ЙОНА

А другите кои са подир него,
с коси на хидри и криле-стомана,
които той назад намръщен блъска,
безброен рояк, закрепцал в закана?

ПАНТЕЯ

Това са яростните хрътки-сприи
на Всемогъщия, и той ги храни
със кръв и стонове, когато на небето
като ездач връз облаци застане!

ЙОНА

Не са ли стигнали телата мъртви,
та нови жертви са дошли да дирят?

ПАНТЕЯ

Титанът ми изглежда несломим,
тъй както всякога!

ПЪРВИ БЯС

Надушвам прясна кръв

ВТОРИ БЯС

В очите искам да го видя аз!

ТРЕТИ БЯС

Надеждата да го измъчвам ми мирише,
тъй както купище от трупове след битка
на лешояда гладен!

ПЪРВИ БЯС

Само смей
да ни задържаш, Пратенико! Хрътки
на ада, радвайте се! Що ли, ако скоро
синът на Майя^[9] сам ни стане плячка?
Кой дълго би могъл да угоди
на Всемогъщия?

МЕРКУРИЙ

Назад, гадини!
Назад към вашите железни кули,
да вийте там сред огнени потоци
без хапка във устата! Ще повикам
аз други бесове наместо вас!
Вдигни се, Герион^[10]! Ела, Горгона^[11],

Химера^[12], Сфинксе^[13], най-изтънчен демон,
донесъл чак от небесата в Тива
отровно вино — неестествена любов
и неестествена омраза!

ПЪРВИ БЯС

Милост! Милост!
Тъй ни се иска плът, че ще умрем!
Назад недей ни връща!

МЕРКУРИЙ

Стойте мирни
тогава и гласът ви да не чувам!
Дошъл съм тук, Страдалецо ужасен,
със нежелание, с голямо нежелание!
Баща ми, най-великият, ме праща
да те измъча с новата му мъст!
Уви! Аз жаля те и себе си намразвам,
че няма друго що да сторя! Твоят
извърнат взор в очите ми се врязва
и цялото небе превръща в ад;
а гледката на изтерзаното ти тяло
преследва ме и деня, и нощя,
един усмихнат упрек! Ти си мъдър,
добър и твърд, но всеуе тъй упорстваш
самичък във борба срещу Всесилния!
И тези вечни и блестящи лампи,
които мерят горе на небето
безкрайните години уморени —
не са ли те за теб сега поука,
спасение и изход да не чакаш?
Сега мъчителят ти е въоръжен
с мощта на невъобразими болки,
с най-бавната агония на ада!
И аз съм тук, за да докарам тях,

да доведе най-злобните и диви
демони и да ги оставя е теб!
Дано това не бъде! Има тайна,
която може Юпитер да срине
от трона му и само ти я знаеш
измежду всички живи същества!
Всевишният от нея се бои!
Ти в думи облечи я и пред него
като молба за прошка поднеси я!
Превий душата си в молитва! Твоята воля
да коленичи в гордото сърце —
разкаяник в огромен храм! И вярвай,
добрият дар и мекото упорство
ще укротят и най-свирепия!...

ПРОМЕТЕЙ

Сърцето зло променя в зло доброто.
Аз го сдобих със цялата му мощ
и за отплата тук бях окован,
години, векове — и денем слънце
изгаря кожата ми, а през лунни нощи
лед врязва се във моето чело...
А долу тъпчат моя род любим
слугите негови, на мислите палачи!
Така тиранинът отплаща се! Това
е справедливо! Злото няма как
доброто да приеме! Щом спечели
той свят един във дар или изгуби
един приятел, чувства и ненавист,
и страх, и срам, но не и благодарност!
Той ми мъсти сега за своето зло
и ако аз със него съм добър,
това е най-пронизващият упрек,
със острата си болка нарушил
съня на неговото отмъщение.
А нему аз не ще се покоря!

Какво покорство иска той, освен
да чуе тази съдбоносна дума,
която ще погребее всяко робство,
и днес над кървавата му корона
като надвиснал сицилийски меч
трепти? От мене той сега я иска,
но аз все още няма да я дам!
И нека другите престъпника ласкаят,
докато краткото му царство трае.
Те няма от какво да се боят —
когато правдата възтържествува,
тя грешниците няма да наказва,
а само ще оплаче своята мъка
със състрадание. И тъй, аз чакам!
Часът на моето възмездие е близък,
дори тъй както си говорим, приближава
все повече! Но чуй как страшно вият
на ада хрътките! Побързай! Виж баща ти
как помрачи небето в своя гняв!

МЕРКУРИЙ

О, ако можеше това да се избегне!
Аз да те мъча, ти да страдаш! Слушай!
Пак питам те! Каж ми, ако знаеш —
кога ще падне Юпитер от трона?

ПРОМЕТЕЙ

Аз зная само — трябва той да падне!

МЕРКУРИЙ

Уви, така ли ще пълзят, неизброими,
годините на твоите страдания?

ПРОМЕТЕЙ

Ще траят те, докато той царува —
ни повече, ни по-малко. Това
не плаши ме и друго не желая!

МЕРКУРИЙ

Почакай! Потопи се в вечността —
там, дето времето броено, век след век,
на мисълта до сетния предел,
изглежда само миг и неохотно
се влачи разумът по своя път безкраен,
докато рухне, сляп, убит, бездомен...
Да, може би не е той преброил
годините, които в бавни мъки
ще трябва да прекараш, непростен...

ПРОМЕТЕЙ

Да, може би не ги е преброил
и разумът — и все пак те минават!

МЕРКУРИЙ

А ако би могъл сред боговете
потънал в сладна радост да живееш?

ПРОМЕТЕЙ

Таз ледна урва аз не ще напусна,
ни моите неразкаяни страдания!

МЕРКУРИЙ

Уви! Аз чудя ти се и те жая!

ПРОМЕТЕЙ

Жали презрените слуги небесни,
не мен — защото моят дух царува
сред ясен мир, спокоен като слънце!
Но колко празни думите са! Викай
демоните!

ЙОНА

Виж, сестро, огън бял
до корени разсече оня кедър
огромен и покрит със сняг! Как страшно
тресе се божията гръмотевица над него!

МЕРКУРИЙ

Уви, аз трябва да се подчиня
пред твоите и пред неговите думи!
На съвестта ми тежка мъка ляга!

ПАНТЕЯ

Виж как се спуска със нозе крилати
синът небесен по лъчите полегати
на утрото!...

ЙОНА

Сестрице мила, скрий
с крило очите си, защото, инак,
ако погледнеш, ще умреш! Пристигат!
Пристигат! Помрачили със криле
безбройни раждането на деня,
отдолу кухи са като Смъртта!

ПЪРВИ БЯС

Хей, Прометей!

ВТОРИ БЯС

Титан безсмъртен!

ТРЕТИ БЯС

Вожд
на робите небесни!

ПРОМЕТЕЙ

Да, елате!
Тоз, който някакъв ужасен глас
зове, е тук — Титанът окован!
Кои сте вий, създания страхотни?
Осакатяващият Юпитеров мозък
от своя ад с чудовища богат
не беше раждал досега за мен
по-грозни призраци! Когато гледам
такива отвратителни тела,
аз сякаш ставам като туй, което виждам,
и смея се и вирам се унесен
във някакво ужасно родство с тях!

ПЪРВИ БЯС

Ний сме вестители на скръб и страх,
на отчаяние, неверие, ненавист,
на скрити престъпления и както
преследват злите хрътки някой хлипащ
ранен елен през храсти и блата,
тъй гоним ние всичко на света,
което плаче и окървавено диша,
щом господарят ни велик го предаде
във наша власт...

ПРОМЕТЕЙ

О, ужаси безчетни
в едно едничко име, аз ви знам!
И тия езера и екове —
те също знаят мрака и звука
на вашите криле. Но днес защо,
по-грозни и от вашта грозота,
пълчищата ви идат от тъмите?

ПЪРВИ БЯС

Това не знаехме! Сестри, о радост!

ПРОМЕТЕЙ

Нима би могло нещо да се радва
затуй, че е самото изродено?

ВТОРИ БЯС

Когато млади влюбени се гледат,
взаимната им красота и младост
ощастливява ги — така и ние!
И както розите, които бледна жрица кърши
за своя празничен венец, разливат
червенина и тя поруменява,
тъй ний приемаме от наште жертви
съдбовните ужасни очертания
на тяхната агония! А инак
сме като майка ни, нощта, безплътни!

ПРОМЕТЕЙ

Пред вашта зловна мощ и пред мощта
на господаря ви се смея със презрение

бездънно! Лейте върху мен сега на всички мъки чашата!

ПЪРВИ БЯС

Ти мислиш,
че ний ще късаме във тебе кост след кост
и нерв след нерв като разяждащ огън?

ПРОМЕТЕЙ

За мене мъката е моя същност,
тъй както е омразата за тебе!
Разкъсвайте ме, аз не се страхувам!

ВТОРИ БЯС

Или пък мислиш — само ще се смеем
във твоите немигащи очи?

ПРОМЕТЕЙ

Какво ще вършите, не мисля аз,
а мисля от самата ви злина
как страдате! Жестока е мощта,
която е измъкнала на светло
такива най-окаяни създания!

ТРЕТИ БЯС

Ти мислиш, че във тебе ще живеем,
макар безсилни да смрачим душата,
която грее вътре, ще витаем
край нея — празна, викаща тълпа,
смутила тихото самодоволство
дори на мъдреците най-дълбоки;
че ще сме страшна мисъл в твоя мозък,
и воля зла в сърцето ти смутено,

и кръв във лабиринтите ти вени,
пълзяща като смърт?

ПРОМЕТЕЙ

Това сте и сега!

Но все пак аз на себе си съм цар
й сборищата от смутители-палачи
владее, както Юпитер владее
и вас, когато се възбуди адът!

ХОР ОТ БЕСОВЕ

От края на тая земя, от тъмния край на земята,
отдето погребват нощта, отдето се ражда зората,
елате, елате, елате!

Елате, разтърсили хълмове с радостен крясък,
когато пред вас градове се събарят със трясък,
елате, които вървите със стъпки безкрили,
там, дето вълните са кораб след кораб разбили
и глад, и разруха са ваште очи засладили —

елате, елате, елате!

Оставили ложето
в кръв и петна,
където трупът е
на цяла страна,
оставили жар
от омраза да тлее,
под пепел и въглени
огън готов —
когато се върнете,
той ще лудее,
раздухан от вас,
по-кървав и нов,
оставили младите духове
в себепрезрение,
защото плътта

ги влече в изкушение,
да зреят за бъдещи
мъки незнайни,
оставили млъкнали
пъкдени тайни
пред луди мечтатели,
освирепели,
по-страшни от вас,
като вас побеснели —
елате, елате, елате!

Излязохме ние от тежките порти на ада
и облаци черни обвиха земята със бяс,
но наште усилия нищо не могат без вас!...

ЙОНА

Чуй, сестро, нови бесове с криле гръмовни
долитат!

ПАНТЕЯ

Тези мощни върхове
потръпват от звука им, както тръпне
и въздухът; макар да съм закрила
с криле очите си, връз мен се спусна мрак
от сенките им, черни като ноц!

ЧЕТВЪРТИ БЯС

Гласът ви беше вихрена карета,
подкарана от бурята крилата.
Ний идем от червените морета
на войната!

ПЕТИ БЯС

От градове, де глад цари...

ШЕСТИ БЯС

И стон ехти, и кръв гори.

СЕДМИ БЯС

От залите, където заседават
велможите, облечени богато,
за да купуват и продават
човешка кръв за злато.

ОСМИ БЯС

От пещи с пламнали страни,
които са...

ЕДИН БЯС

Млъкни, млъкни!
Аз зная туй, което ще разкажете!
Но кажете ли го, ще развалите
най-страшната му казън!
Вий трябва Несломимия да смажете,
че той издържа още без боязън
на ада силите най-скрити!

ЕДИН БЯС

Разкъсай булото!

ДРУГ БЯС

Разкъсано е!

ХОР ОТ БЕСОВЕ

Ето!
Звездите предутринни, бледни, огряват човешко
страдание,
което не можеш да носиш без ужас и без
отчаяние!
Сломен ли си, смели Титане? Виж, твоето зло
наказание!
Нима ще се хвалиш, че дал си на хората
някога знание?
Че жажда във тях разгоря се и върза ги с вечни
вериги,
събрала възторг и съмнение, и болка, и страх,
и интриги,
и трескав копнеж, и любов — тя винаги
бавно руши ги!
Един между тях беше пълен със обич^[14],
усмихна се той на ранените роби,
но после, след него, словата му като слана
попариха правдата и жалостта!
И гледай сега — във всяка страна
стохилядни градове на скръбта
бълват във светлия въздух миазми и дим!
Чуваш ли някакъв стон неутешим?
Туй е духът му — нежен и любящ, той жали
своята вяра, която в човека запали!
Гледай как пламъкът гасне в огнището,
като светулка мъждука;
тия, които останаха тука
край пепелището,
трупат се в страх и тъга!
Ликувай! Ликувай! Ликувай!
Епохи край тебе тълпят се, но всяка ти
спомня това —
и тъмни са бъдните дни, и всяко зловеццо
сега
е сякаш възглаве от тръни под твойта безсънна
глава!

ПЪРВИ ПОЛУХОР

Кървите на бавна смърт
с капки алени росят
бледните му, хлътнали страни!
Но за малко ти си отдъхни!
Виж, една страна освободи се^[15]
от измамата и като ден роди се;
с Истината свята във сърцето
води я сестра ѝ, Свободата,
и вървят, сплотени като братя,
синове на Обичта ...

ВТОРИ ПОЛУХОР

Но ето!
Всъщност Свободата там погребват
и взаимно всички се изстребват,
там от всеки страх се ражда страх,
там е гроздобер на смърт и грях,
вино от потока кръв ще стане!
И души безсилно отчаяние
тоя свят, където властват пак тирани^[16]!

Изчезват всички бесове освен един.

ЙОНА

Чуй, сестро, тоя тих, но страшен стон
сърцето на Титана благ разкъсва
неудържимо, както ураганът
разкъсва дълбините на морето
и в пещерите край брега то стене!
Какво го мъчат смееш ли да видиш?

ПАНТЕЯ

Погледнах два пъти, но повече не искам!

ЙОНА

Какво видях?

ПАНТЕЯ

Ужасно! Млад човек
със кротък поглед, прикован на кръст!

ЙОНА

И друго?

ПАНТЕЯ

И земята, и небето
са целите във трупове най-грозни —
едни убити от човешките ръце,
а други — от човешките сърца,
защото и сърцата могат бавно
ту с упрек, ту с усмивка смърт да носят!
Наоколо видях и други гледки,
пред ужаса им нямам думи! По-добре
да не поглеждаме за нова скръб!
На тия стонове скръбта ни стига!

БЕСЪТ

Виж тоя кръст! Той знак е, че ония,
които заради човека страдат,
натрупват само сто пъти по-страшни
страдания за него и за себе си!

ПРОМЕТЕЙ

Спри болката във тоя светъл поглед!
Скрий тия бледни устни! Нека вече
от челото раздрано да не капе
кръвта! Че тя се смесва с твоите сълзи!
Спусни, спусни измъчени клепачи
в покой и мир, та твоята агония
да не разтърсва като вейка кръста
и пръстите ти да не вапцва кръв!
О, страшно! Твойто име аз не казвам
— проклятие то стана^[17]! Виждам, виждам
слугите ти как мразят и преследват
най-мъдрите, правдивите, защото
те като тебе са! Едни със подлост,
изгонени са от сърдечния си дом,
домът, избран най-рано и оплакан
най-късно; други — във килии мръсни
навързани до трупове, а трети
— чуй как тълпата вика и се смее —
на колове сред бавен огън! И една ли
империя е плувнала под мене
като блуждаещ остров в океана;
децата ѝ топят се в своите кърви,
а къщите им в пламъци алеят!...

БЕСЪТ

Ти виждаш кръв и огън, чуваш писък
но по-ужасното, нечуто, невидяно,
зад тях е!

ПРОМЕТЕЙ

По-ужасното?

БЕСЪТ

Във всяко
сърце живее ужас, надживява
дори и плячката, която ръфа!
И най-великите страхуват се от туй,
което биха се срамували да мислят,
че може да излезе вярно то!
Тъй лицемерието с навика сградиха
олтар на овехтели божества
в душите им — и те сега не смеят
да искат за човека добрини,
а в себе си не знаят, че не смеят!
Добрият няма власт и само плаче,
а властникът е без добро — и по е беден!
Мъдрецът няма обич, а ония,
които влюбени са, нямат мъдрост —
и най-доброто тъй за зло се сбърква!
Мнозина силни и богати са
и искат справедливост, но живеят
безчувствени към тежките страдания
на ближните си — те не знаят какво правят^[18].

ПРОМЕТЕЙ

Словата ти са като облак пепелянки,
но жаля тез, които те не хапят!

БЕСЪТ

Ти жалиш ги? Не ще говоря вече!

Изчезва.

ПРОМЕТЕЙ

Горко ми! Ах, горко ми! Вечна мъка!
Очи притварям, но по-ясно виждам

в душата си, от болка озарена,
делата ти, тиранино изтънчен!
Покой във гроба само има. В него
е скрито всичко хубаво, добро,
но аз съм бог и там не ще го найда,
нито го търся там, че то, макар
и страшна мъст, е все пак поражение,
свирепи властнико, а не победа!
А твоите гледки-ужаси опасват
духа ми с нова мощ, докато дойде
часът, когато няма да са те
праобрази на земните неща!

ПАНТЕЯ

Уви, какво ти виждаш?

ПРОМЕТЕЙ

Има две
нещастия — да гледаш, да говориш!
Едното ти спести ми! Виждам имена,
свещени лозунги на цялата природа,
високо дигнати на гербове блестящи;
край тях народи се тълпят и викат
в един глас: „Свобода, любов и правда!“
Внезапно смут ужасен ги обзема,
отгоре паднал. Бой, измама, страх!
Тирани никнат, плячката поделят.
И всичко туй е само бледна сянка
на онова, което виждам аз!

ЗЕМЯТА

Аз чувствам, сине, твойта мъка с радост,
в която болката се смесва с добродетел!
И теб, за да обнадежда, ти пращам

ония нежни духове, които
живеят в сенчестите пещери
на мисълта човешка и витаят
в аурата ѝ, скътала земята,
тъй както птиците във вятъра летят.
Като в кристал те бъдещето виждат
оттатък тоя здрачен свят и могат
със своите думи да ти бъдат радост!

ПАНТЕЯ

Виж, сестро, духовете се събират,
като стада от бели облаци напролет
във синевата!

ЙОНА

Гледай, идват още,
по урвата разпръснати пълзят,
подобно парите на някой извор,
когато вятърът е занемял!
Чуй, тая музика гората ли разнася,
или пък езерото? Или водопадът?

ПАНТЕЯ

Не, тя е по-печална, по-далечна
и по-прекрасна от това, което знаем!

ХОР ОТ ДУХОВЕТЕ НА ДУХА

От памтивека сме безплътни
пазители на роби смъртни
и носим им надежди смътни.
Дъхът ни чистота е внисал
в най-скритата човешка мисъл,
била тя тъмна, влажна, сива,

като виелица мъглива,
в която гасне светлината;
била като небе лазурна
и като извор в планината,
прозрачна, тиха и безбурна.
И както птиците в простора,
и както рибите в вълните,
и както мислите самите
доплуват във самите хора,
тъй в безграничната стихия,
разстлали своя чист алков,
свободни облаци сме ние
и носим ти предсказващ зов —
надежда, устрем и покой;
с теб почва, с теб завършва той!

ЙОНА

Те още идат! Въздухът край тях
се стапя в блясък като звездна пара!

ПЪРВИ ДУХ

Върху звука на боен рог,
прерязал сумрака дълбок,
достигнах тоя връх висок.
Там долу властници видях
как знамена навеждат в страх
и как лъжи се свличат в прах.
Ечаха викове: „Не щем
ярем! Напред! Погром! Да мрем!“
След туй заглъхнаха съвсем.
Но звук един, напред, встрани,
нагоре, долу — звук един
остана. Още той звъни,
душа на чистата любов,
все същия предсказващ зов —

надежда, устрем и покой;
с теб почва, с теб завършва той...

ВТОРИ ДУХ

Блестеше мостът на дъгата,
вълна люлееше вълната
и тържествуващият вятър
подгони като вожд надменен
тълпа от облаци пленени,
неясни, бързи, разпилени,
от мълнии-стрели пробити;
пух — дрезгав гръм се изкикоти,
а долу пръснатите флоти
като тресчици сред вълните
потъваха. Аз кацнах скрито
на кораб, от гърма разсечен,
а там моряк един, довлечен
далече от вълната бурна,
видя врага си как се дави,
дъската своя му остави
и сам, за да умре, се гмурна.

ТРЕТИ ДУХ

Бях при мъдрец в покой среднощен,
гореше лампата му още
и той заспиваше немощен.
Над него слезе сън прекрасен
с криле от пламък, с поглед ясен.
О, туй бе оня сън стогласен,
запалил над света отколе
и жал, и зов, и скръбна воля,
и хвърлил сянката си доле,
уви, за кратко на земята!
Един светкавичен копнеж,
един поток, един стремеж

— тук ме довлече бързо той...
Аз ще го върна ей сега,
че иначе мъдрецът мой
ще се събуди със тъга!

ЧЕТВЪРТИ ДУХ

При блед поет се бях присвил,
в съня си топъл дъх стаил
и с устни устните му скрил.
Целувки от лъчи тъкани
му носят съществата странни,
които пъплят в мисълта ни.
Цял ден той гледа край върбите,
блестят на слънцето водите
и златни, къпят се пчелите.
Но той, презрял нещата знайни,
от тях рисува мълчаливо
видения, игри потайни —
живот по-жив от всичко живо,
и те във него дом намират,
деца, които не умират.
Събуди ме едно от тях
и аз при тебе долетях.

ЙОНА

Не виждаш ли, от изток и от запад
пристигат две създания прекрасни,
с криле спокойни плъзгат се надолу,
като два гълъба в едно любимо гнездо,
близнаци, сукали един простор?
Чуй нежните и тъжни гласове,
в тях отчаянието слива се с любов,
и двете заедно преливат в звуци!

ПАНТЕЯ

Нима ти можеш да говориш, сестро?
Словата ми са неми-онемели!

ЙОНА

От тях добива сила моят глас!
Погледай — плуват те с криле-опори,
тъкани от влакна небесни — жълти,
лазурни и преливащи във златно.
Усмивките им кротки озаряват
като огньовете звездни небесата!

ХОР ОТ ДУХОВЕ

Видя ли нейде Любовта?

ПЕТИ ДУХ

Когато безразличен
блуждаех като облак лек в пустините небесни,
аз зърнах светлия й лик, в светкавици накичен,
като потоци да пилей вълнения чудесни.
След нея капеха лъчи, но миг — и потъмняха!
Смърт зина долу; лудостта завика в тишината;
лежаха трупове; без стон младежи бледи
мряха!...

Тъй скитах аз, докато ти, о Царю на тъгата,
с усмивката си ми дари пак радостта позната!

ШЕСТИ ДУХ

Ах, братко, колко нежно е рушителното зло!
Не броди по земята, не плува сред звездите,
а иде с ход убиващ и гали със крило
надеждите в сърцата на добрите!
Измамен отдих носи им със ласки през нощта,

заспиват те със песента на меките му стъпки,
сънуват радост и зоват чудовището — Любовта,
но виждат сянката му — Скръб, когато се
събудят в тръпки!

ХОР

Но въпреки че днес скръбта
е сянката на любовта,
след нея всичко тя мори
върз коня огнен на смъртта,
по-бърз от птиците дори;
разтърква хълми, лесовете,
животни, хора, градове
като внезапен ураган —
безсилна ще е тя пред теб!
Тоз конник мрачен и свиреп
ще смажеш ти във сетен бой,
макар че невредим е той!

ПРОМЕТЕЙ

Отде вий знайте, духове, това?

ХОР

Ний вдишваме го с оня лъх
на въздуха около нас —
напролет тъй от връх на връх
щом бяга леденият мраз.
и си приказва всеки храст,
напъпил с тихия зефир,
разбира волният пастир,
че скоро пак в дола дълбок
ще види цъфналия глог!
Така за нас и мъдростта,
и правдата, и обичта,

израснали със порив нов,
са сякаш дъх на пролетта,
са същия предсказващ зов —
надежда, устрем и покой;
с теб почва, с теб завършва той!

Изчезват.

ЙОНА

Де отлетяха те?

ПАНТЕЯ

От тях остана
лъхът им, както песента желана,
заглъхнала, живее в тишината
сред лабиринта тъмен на душата,
и като ехо из безкрайни коридори
със спомена си дълго там говори.

ПРОМЕТЕЙ

Да, прелестни са тез деца безплътни
на въздуха! Но все пак, виждам аз,
че другите надежди са напразни,
освен едничка обичта! А ти си тъй
далече, Азия! Когато бях
при теб и цялото ми същество
преливаше, ти като златна чаша
го сбираше, вместо искрящо вино,
за да не падне долу, във праха!
И всичко тихо е! Уви, тежи
таз кротка утрин върху моето сърце!
Заспал бих даже с мъка във съня си,
ако не бяха ми съня отrekli!
Как искам да съм онова, което

е моя участ — сила и спасител
за бедния човек, или да рухна
в началното небитие на всичко!
Че не остана ужас, нито радост —
земята няма как да ме подкрепя,
небето няма как да ме измъчва!

ПАНТЕЯ

Нима забрави таз, която нощем
те гледа в мрака и заспива само,
когато сянката на твоя дух я скрие?

ПРОМЕТЕЙ

Аз казах — другите надежди са напразни,
освен едничка обичта — а ти обичаш!

ПАНТЕЯ

Да, истински обичам! Но бледнее
Зорницата, а Азия ме чака
в далечната индийска долина,
затвора ѝ печален, до преди
безлюдна, мрачна, като тая урва,
сега изпъстрена с цветя и храсти
и пълна с тихи ветрове и звуци,
прозвъннали в горите и реките
и стоплени от нежния ефир
на нейното прераждащо присъствие,
което би повехнало, ако
не бе примесено със твойто! Сбогом!...

[1] Пантея и Йона... — Шели вмъква в традиционния сюжет свои герои и мотиви. Любима на Прометей е Азия, която в неговия разказ също е станала жертва на Зевсовата ярост и е била заточена в една далечна и пуста индийска долина, далече от възлюбения си. Но

нейните сестри, Пантея и Йона, от обич към Азия денонощно стоят край окования титан и със съчувствието си смекчават мъките му. Трите — Азия, Пантея и Йона — са океаниди, дъщери на стария Океан. ↑

[2] „Ти, цар на богове и на демони...“ — С този първи стих на началния си монолог Прометей се обръща към тиранина Зевс. ↑

[3] „А би бил всемогъщ, ако делех със теб срама на твоята тирания ...“ — Намек за заслугата, която Прометей има в борбата на Зевс срещу Кронос, както и за неговия отказ да издаде тайната, която му иска олимпийският тиранин. ↑

[4] „...спря страшното всесилие на Юпитер...“ — Трябва още в началото да се каже, че Шели почти навсякъде използва латинските наименования на гръцките богове, тъй като чрез латинския език те са много по-здраво влезли в съвременния английски език. Така той казва Юпитер вместо Зевс, Меркурий вместо Хермес, Сатурн вместо Кронос, Аполон вместо Феб и пр. ↑

[5] „...и магът Зороастър...“ — Зороастър (Заратустра), както е известно, е основателят на древната персийска религия. Характерно е, че Зороастър твърде подробно се занимава с преселението на душите и задгробния живот. Въпросът за „отвъдното царство на сенките“ е бил в центъра на неговото учение. В тази връзка Шели го вплита в текста. ↑

[6] „...дори безкрайната тъма, Демогоргон...“ — Още един съвсем нов (и твърде важен!) герой, създаден от Шели при разработката на темата. Демогоргон, както се разбира по-нататък в текста, е дете на Юпитер и Тетида. В стила на митологическата традиция той унищожавя баща си, както преди Кронос (Сатурн) бе унищожил Уран, а Юпитер — Кронос. Чрез него поетът изразява великата сила — съдбата, абсолютната закономерност и върховна справедливост, която управлява природата и обществото и която ще събори тиранията и неправдата. ↑

[7] „...на Хадес...“ — Хадес е един от братята на Юпитер, бог на подземното царство (в латинската версия Плутон). ↑

[8] „...на Тифон...“ — Стоглаво чудовище от гръцката митология. ↑

[9] „...синът на Майя...“ — Майя е майката на Меркурий, дъщеря на Атлас и една от многобройните любими на Юпитер. ↑

[10] „...Вдигни се, Герион...“ — Герион е три-телно чудовище, властелин на остров Еритея. ↑

[11] „Ела, Горгона ...“ — Медуза Горгона — прочуто в гръцката митология чудовище. Някога то е било красиво младо момиче с великолепа коса, което се осмелило да се сравнява с Атина Палада. Оскърбената богиня си отмъстила сурово, като превърнала къдриците ѝ в плетеници от съскащи змии и придала такъв страшен израз на лицето ѝ, че всеки, който я виждал, се вкаменявал на място. ↑

[12] Химера — друго митологическо чудовище. Според легендата предната част на тялото му е била съчетание на лъв с коза, а задната приличала на дракон. ↑

[13] „...Сфинксе, най-изтънчен демон, донесъл чак от небесата в Тива отровно вино — неестествена любов и неестествена омраза...“ — Целият този пасаж е свързан с прочутата легенда за Едип. Царят на Тива, Лай, бива предупреден от оракула, че синът му ще го убие и ще вземе престола му. Затова той дава момчето на един овчар със заповед да го погуби. Овчарят се смилява и отнася малкия в Коринт, където той отраства под името Едип. Вече силен и едър юноша, Едип случайно среща на пътя баща си, който отива към Делфи. Двамата не се познават. Помежду им избухва свада и Едип го убива. Скоро след това край Тива се заселва едно чудовище, наречено Сфинкс, с тяло на лъв, а гърди и глава на жена. То стояло на една скала до пътя и задавало на минаващите една гатанка. Който не можел да отговори, губел живота си. Едип смело се явява пред Сфинкса, решава гатанката и отчаяното чудовище се хвърля в бездната. Благодарните тиванци го правят свой цар и му дават за жена овдовялата царица, предишна съпруга на Лай, Йокаста. Така Едип не само убива баща си, но и става мъж на майка си — и това е „неестествената любов“ и „неестествената омраза“, за които споменава поетът. ↑

[14] „Един между тях беше пълен с обич...“ — Намек за Христос. В целия по-нататъшен пасаж Шели описва съдбата на християнската религия, която започва с любов към човека, а се изражда в небивали престъпления, лицемерие и жестокост. ↑

[15] „Виж, една страна освободи се ...“ — Става дума за Франция след революцията от 1789 г. ↑

[16] „...тоя свят, където властват пак тирани...“ — Целият погорен пасаж рисува края на Френската революция — с якобинския терор, диктатурата на Наполеон и реставрацията. ↑

[17] „...Твойто име аз не казвам, проклятие то стана...“ — Отново намек за Христос и християнството. В следващите стихове бесът отново рисува пораженията, страданията и моралните опустошения, нанесени от християнската религия на човечеството. ↑

[18] „...те не знаят какво правят...“ — Горчива ирония с известните евангелски думи. ↑

ВТОРО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Утро. Красива долина в Индийския Кавказ.

АЗИЯ (*сама*)

Ти слизаш вече с вихрите небесни
и като мисъл, като дух, ти пълниш
с неволни сълзи сухите очи
и с бързи тръпки пустите сърца,
напразно учили от миналите дни
покой да търсят. Да, ти слизаш вече!
Люляна в бури, ти се будиш, Пролет!
Дете на много ветрове, внезапно идеш,
подобно спомена за някой сън,
донесъл скръб, защото хубостта му
е минало; подобно радостта,
която се издига от земята,
за да накичи с облаци златисти
пустинята на нашия живот...
Това е времето, денят, часът!
Със изгрева ти трябваше да дойдеш,
сестрице мила, чакана тъй дълго,
тъй дълго непристигнала! Ела!
Пълзят минутите, безкрили червеи.
Една звезда потръпва още бяла
в руменината на настъпващото утро
зад пурпурните планини. Под цяла бездна,
разкъсвана от вятъра мъгла,
мъждука в езерото сенчесто и мрачно
отблясъкът ѝ; гасне, блясва пак,

щом спрат вълните и в небето бледно
къдели огнени разстеле вълнест облак...
Изчезна най-подир! Отвъд ония
заснежени грамади потреперват
лъчите розови. Аз сякаш чувам
Еоловата музика^[1] на твоите
криле със цвят на морска дълбина,
довеяли зората.

Влиза Пантея.

Чувствам, виждам
очите пламнали с усмивката, която
погасва в сълзи като две звезди
с мъгла от сребърна роса полупокрити!
Любима и най-хубава, донесла
тук сянката на оня дух, чрез който
живея, колко много закъсня!
Над океана слънцето изскочи.
Сърцето ме болеше от надежда,
преди просторът да усети твоя полет!

ПАНТЕЯ

Прости ми, първа сестро — радостта
на спомена за сън един отслаби
крилете ми — тъй лете ветровете
наситени със мирис на цветя,
изнемощяват. Аз заспивах често
спокойна и се будех освежена
преди падението на Титана свят,
преди нещастната ти обич, чрез която
сърцето ми позна и обичта,
и мъкмата, защото те растяха
във твоето сърце. До неотдавна
аз спях във пещерите изумрудни

на Океана стар, сред тъмни клони
от пурпурен и зеленикав мъх
и млечните ръце на нашта млада
сестра^[2] се ключваха като и днес под моите
смолисти, мокри къдрици, а аз
притисках с буза гънката дълбока
на дишащите ѝ живот гърди.
Сега не спя така! Откакто станах
като зефир издъхващ под напева
на твоя разговор безмълвен и откакто
се сталям в смисъла на скритите слова,
които обичта говори, моят сън,
макар че пак е сладък, е тревожен,
а часовете на събуждането носят
и скръб, и грижа ...

АЗИЯ

Повдигни очи,
да прочета съня ти в тях!

ПАНТЕЯ

Аз казах,
че до нозете Му със Йона спях.^[3]
Планинските мъгли, събрани там
под месеца, разпръснаха снежинки —
да пазят от пронизващия лед
съня на нашата прегръдка. И тогава
два съня дойдоха. Единият не помня,
но в другия яви се Прометей,
ранената му, бледна плът изчезна
пред моите очи, в нощта лазурна
проблесна прелестта на онова,
което вътре в него неизменно
живее, и гласът му проехтя
като напев, зашеметил душата

с упойката на радост просветлена:
„Сестра на Таз, чиито стъпки стелят
света с любов и хубост, по-красива
от всичко освен нея — нейна сянка,
вдигни очи и погледни ме!“ Аз
погледнах. Ослепителният блясък
на този образ вечен и безсмъртен
бе осенен от обич — тя струеше
от кротките протегнати ръце,
от устните, отворени във страст,
от светлите и призрачни очи —
като прозрачен огън, и дъхът и
обви ме с мощ, в която чезне всичко,
тъй както сутрин слънцето обвива
с ефира си възпламнал някой облак
от скитаща роса и я поглъща.
Не виждах и не чувах, и не трепвах,
а само чувствах как в кръвта се влива
присъствието му, докато стана
едно с живота ми, и аз — едно със него.
Така стоях погълната. Най-последно
сънят отмина — и като ония пари,
които нощем се натрупват край елите
на едри капки и потръпват, тъй и мойта
душа се беше свила — а когато
пак светнаха на мисълта лъчите,
аз чувах как гласът му бавно глъхне
като далечна песен. Твойто име
едничко между звуците долавях
сред туй, което произнасяше, макар
в нощта безмълвна дълго да се вслушвах.
Тогавя Йона се събуди и ми рече:
„Ти знаеш ли какво нощес ме мъчи?
Аз винаги съм знаела преди
какво желая и не съм копняла
за невъзможното, а ето че сега
не бих могла да кажа какво искам!

Знам само, че е хубаво, защото
е хубаво да искаш! Хитра сестро,
това е твое дело — ти си взела
магия някоя старинна и със нея
откраднала си моята душа,
докато опях, за да я смесиш с твойта!
Затуй сега, когато те целувах,
усетих посред устните ти, сладък,
кипежът, който ме поддържа, и трептяща,
между ръцете ни взаимно упоени,
оная топлина на мойта кръв,
чиято сила е Животът и без нея
отпадам!“ Аз не ѝ отвърнах нищо,
защото гаснеше Зорницата на свода,
а полетях към тебе.

АЗИЯ

Ти разказваш,
но думите са като въздуха — не мога
да ги усетя. Повдигни очи,
да прочета душата Му във тях!

ПАНТЕЯ

Повдигам ги, макар че те се свличат
под тежестта на туй, което искат
да изразят. Какво ще видиш в тях
освен прекрасния си образ отразен?

АЗИЯ

Очите ти приличат на небето,
дълбоки, сини и безкрайни — свили
два кръга под ресниците си нежни,
далечни, тъмни — обръч вътре в обръч,
изплетени от нишки вътре в нишки!

ПАНТЕЯ

Защо се сепна, като че видя
в тях призрак?

АЗИЯ

Нещо се променя там,
отвъд най-скритата им дълбина!
Аз виждам сянка... образ ... Туй е Той!
Облечен в меката и чиста светлина
на своите усмивки — те излъчват
сияние като луна, изгряла
сред облаците! Ти си, Прометей!
Не си отивай! Може би говорят
усмивките ти, че отново ще се срещнем
в двореца, който техните лъчи
ще изградят на пустата земя.
Да, изтълкуван е сънят! Но стой!
Какво е туй пред тебе? Със коса
развяна яростно от вятъра и с поглед
лятящ и див — о, то не е от плът!
През дрехата му виждам как сияе
росата златна, чийто звезден блясък
денят не е изпил!

СЪНЯТ

Ела! Ела!

ПАНТЕЯ

Това е другият ми сън!

АЗИЯ

Изчезна той!

ПАНТЕЯ

Сега го виждам пак пред мен. Сънувах,
че тук седим и разцъфтели пъпки
покрили са това от гръм сразено
бадемово дърво, когато бързо
от скитските пустини побелели
долитна вятър и земята сгърчи
във лед. Погледнах цветовете — всички
те капеха, но върху всяко листче
четеше се (тъй както се чете
на хиацинта в сините камбанки
извезаната скръб на Аполона^[4]):
„Ела, Ела!“

АЗИЯ

Докато ти разказваш
и аз си спомням сън един забравен.
Полека с думите ти оживява той.
Сънувах — сред поляни ний вървахме,
без цел във младото и сиво утро.
Подкарал бе ленив, спокоен вятър
стада от облачета влакнести и гъсти,
а бялата роса висеше тихо
по ниската трева, едва набола
отдолу, изпод тъмната земя.
Какво бе другото, не помня аз —
но върху сенките на облаците ранни,
по склона ален пряко запълзели,
четеше се: „Ела! Ела!“ И както
те чезнеха, на всеки стрък трева,
от който капеше роса небесна,
се виждаха пак същите слова,

дълбани сякаш с огън-изсушител.
Сред боровете про шумя ветрец,
от клоните им странен звук изтръгна,
като че духове прощален зов запяха
и някакви далечни, нежни звуци
се чува: „О, ела, ела, ела!“
Тогава казах ти: Пантея, погледни ме!
Но в дъното на твоите очи
видях: „Ела! Ела!“

ЕХО

Ела! Ела!

ПАНТЕЯ

Скалите тази заран се надсмиват
със гласовете ни — като че дух отвърща
на думите им с думи!

АЗИЯ

Има нещо
между скалите! Чуй! Каква мелодия!

ЕКОВЕ (*невидими*)

Ний сме ековете,
бързо ще отминем!
Ний като росата
блясваме и гинем,
дете на Океана!

АЗИЯ

Чуй! Духове говорят!... И безпътни
словата им отекват!

ПАНТЕЯ

Аз ги чувам!

ЕКОВЕ

Ела! Ела! След нас ела
през тъмни пещери —
отвъд, де в утринна мъгла
безмълвен лес цари!

Отдалечават се.

Ела! Ела! След нас ела
през тъмни пещери,
там, дето не лети дори
и скитница-пчела!
Там, дето мрачен е денят,
подземни извори блестят
и крехки вечерни цветя
в съня си пръскат красота...
Ела — докато стъпваш ти
и песента ни ще ехти,
дете на Океана!

АЗИЯ

Да следваме ли тоя звук, той глъхне,
отдалечава се!

ПАНТЕЯ

Чуй! Иде пак!

ЕКОВЕ

Там има глас нечуван,
отдавна спи в покой!
От твоя зов бленуван
ще се събуди той,
дете на Океана!

АЗИЯ

Как чезнат думите с притихващия вятър!

ЕКОВЕ

Ела! Ела! След нас ела
през тъмни пещери,
там, дето бурите дори
са сгънали крила!
През оросената гора,
край извори и езера,
през многодипли планини,
към пропасти и долини —
където болната земя
лежа във гърчове сама,
за да почине в оня ден,
когато Той бе разделен
от тебе и ще види пак
едва сега ликът ти драг,
дете на Океана!

АЗИЯ

Пантея мила, за ръка хвани ме,
докато чуваме гласа, да го следим! ...

[1] „Аз чувам Еоловата музика на твоите криле...“ — Еол е царят на ветровете в гръцката митология. С неговото име е свързана така наречената „Еолова арфа“, която се оставя свободно на вятъра и той

издава звуци от тънките ѝ чувствителни струни. С такъв най-нежен звук Шели уподобява полета на Пантея. ↑

[2] „...от млечните ръце на нашта млада сестра ...“ — Става дума за Йона. ↑

[3] „...че до нозете Му със Йона спях...“ — Т.е. до нозете на Прометей. По-нататък Азия и Пантея няколко пъти споменават за „Него“, „Му“ или „Той“, разбирайки Прометей. ↑

[4] „...тъй както се чете на хиацинта в сините камбанки извезаната скръб на Аполона...“ — Според легендата Аполон (Феб) и Хиацинт били неразделни приятели. Веднъж те се съревновавали в хвърляне на диск. Аполон хвърля диска на голямо разстояние. Преди още да падне, разгорещеният Хиацинт се затичва, за да го прибере и да хвърля на свой ред, но дискът отскача от земята и го удря право в челото. Нещастният младеж умира в ръцете на отчаяния Аполон. В скръбта си богът на слънцето превръща капките кръв, паднали от раната на неговия приятел, в красиви, морави цветя — хиацинти, и написва вътре във всяко листче на цветчетата им своята жална въздишка: „Ах! Ах!“ ↑

ВТОРА СЦЕНА

Гора. Сред нея скали и пещери. Азия и Пантея минават.

Два млади фавна^[1] стоят на една скала и слушат.

ПЪРВИ ПОЛУХОР духове

Пътеката, която води
тез хубави сестри, е мрачна;
като завеса непрозрачна
борове, кипариси, кедри
са окрили небесата ведри.
Тук вятър никога не броди,
не грее слънце, ни се рони
дъжд под уплетените клони.
И само някога росата
с пълзящия зефир се влачи
сред дънерите по земята,
листата с бисери окача
и немощните анемони
томят се и повяхват всички;
а вечерта една-едничка
звезда, която няма път и
се рее там из висините,
намира процеп и лъчът ѝ
пробива тъмнините скрити
и сякаш златни капки ръси,
гората трепва във съня си,
но миг — и бързо се извърта
небето и звездата скрива;
тя вече няма да надзърта,
далече някъде отива...
Пак горе черен мрак се стели,
а долу — мъхести постели.

ВТОРИ ПОЛУХОР

Тук славеите сладострастни
са будни в сумрачното пладне,
един от тях в блаженство гасне
или във скръб — и сред бръшляна
до болка влюбен ще припадне
пред своята мила, запъхтяна
от музиката във гръдта ѝ;
а друг, опиянен, играе
край цъфналия клон, замира
с извивката на тъжни трели
и сякаш песента му спира,
но после бавно пак се рее,
все още слаба, покрай пътя,
докато от любов прелели,
в миг нови звуци понесат я
и цялата гора немее,
и тръпнат сенките неясни;
тъй, като флейти разпилели
стогласно ехо над водите,
които сепват се неволно,
наоколо ехтят в душите
безкрайни песни, тъй прекрасни,
че да ги слушаш, ти е болно,

ПЪРВИ ПОЛУХОР

Извивките опиянени
на ековете гласовити
влекат, влекат насам душите
в гората през пътеки скрити
към пещерите вледенени,
там, де Демогоргон царува;
(тъй лодките надолу плуват,
когато носят ги реките

могъщи, придошли напролет)...
Макар и сън дълбок заспали,
душите първо повик чуват
и той орисаните буди,
зове, привлича в своя полет.
След туй от пари полетели,
ги сбира хала многокрила
и ги захласва като луди,
а те си мислят: сладка воля
във тях самите дава сила
на техните криле. И смели,
летят по своя път, додето
летят потоците запели
на халата, а тя не спира
и като облаци в небето
вълните си отпред събира,
до оня сетен връх доплува,
там де Демогоргон царува!

ПЪРВИ ФАВН

Ти знаеш ли къде живеят тези
незрими духове, които пеят
такива нежни песни из гората?
Ний сме били по дупките най-пусти,
в най-тайните леговища, но нивга
не сме ги срещали, макар че често
ги слушаме. Къде ли те се крият?

ВТОРИ ФАВН

Едва ли някой знае, но съм чувал
по-старите понякога да казват,
че малките мехурчета, които
магията на слънцето изсмуква
от бледните и немощни цветя,
покрили долу тинестото дъно

на чистите, кристални езера,
са техни жилища — там плуват те
под целия зеленозлатен свод,
запазен от изгарящото пладнe
между преплетени листа; и щом се пръснат
мехурчетата, и от тях изскочи
нагоре като дъжд от метеори
възпламнал въздух, който дотогава
те дишали са в тия лъчезарни,
прозрачни куполи — неуловими,
те хващат се за него и го яздят,
стремглавия му полет управляват,
в горящата му грива се заплитат
и пак блестят в огньовете под водите
на майката земя.

ПЪРВИ ФАВН

А може би
и други има — в розовия цвят,
в звънчетата на полските цветя,
в надиплените, скромни теменуги,
във техния умиращ дъх, когато
и те умират, в слънчевия блясък
на капките роса?

ВТОРИ ФАВН

Да, има много —
за тях ний можем само да гадаем!
Но ако бъррим тъй, ще дойде обед,
намусеният, стар Силен^[2] ще види,
че още неприбрани са козите
и във гнева си няма да ни пее
ония хубави и мъдри песни —
за бог, за щастието, за съдбата,
за обичта, за жалостната орис

на прикования Титан — и как
ще бъде той освободен и ще направи
земята братство и любов — чаровни песни,
които пълнят с радост и утеха
самотните ни вечери и карат
дори и славеите, без да им завиждат,
да млъкват и унесени, да слушат!...

[1] Фавни — божества, подобни на бога Пан, изобразявани като космати човеци с рога на главата и кози копита. ↑

[2] Силени — горски духове, полубогове с конски крака. Смятани за много умни, надарени със способността да гадаят бъдещето, добри музиканти, но вечно пияни. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

Скалист връх сред планината. Азия и Пантея.

ПАНТЕЯ

Дотук звукът доведе ни най-последно!
Тук царствува Демогоргон — зад тази порта,
огромна като кратер, който бълва
огньовете-метеори и издишва
упойващите пари на оракул.
Тях хората самотни жадно пият,
когато скитат се във своята младост,
и ги наричат правда, добродетел,
любов, наслада или даже гений.
Това безумно вино! Те извличат
утайката му и я пресушават,
додето, полудели от пиянство,
издигнат глас като вакханки диви,
които пак крещат: „Ево! Ево!“^[1],
и цялата вселена заразяват!...

АЗИЯ

Какъв дворец за тази власт върховна!
Прекрасно!... Колко прелестна си ти,
Земя!... Дори да беше само сянка
на някой дух, от тебе по-красив,
макар че зло творбата му петни,
макар че той е в хубостта си слаб,
пак щях да падна на колене като в храм:
пред него — и пред теб! Във тоя миг
сърцето ми е цялото молитва!
Прекрасно!... Погледни, сестрице, долу,
преди от парите да мръкне твоят разум!

Море от сребърна мъгла покрива
с вълни лазурни в утрото оная
индийска долина! Виж как се стели
със ветровете тихи и обгръща
върха ни стръмен като някой остров!
Наоколо един огромен пояс
от тъмни и разцъфнали гори,
ливади сенчести и здрачни, пещери,
отвътре от потоци озарени,
и странни фигури от скитаща мъгла,
която вятърът е очаровал...
А горе, ледно-зъбести, проболи
небето върхове, блестящи като слънце,
зората пръскат — тъй сред океана
искряща пяна вдига се с вълните,
разпръсва се сред острови скалисти
и ръси вятъра със звездни капки.
Стените им опасват долината,
там, дето преспи стапят се, реват
надолу водопади и рева им,
като мълчание гробовно страшен,
поглъща вятърът заслушан. Чуй!
Сняг грохва! Слънцето пробудило е вече
лавината! И нейните грамади,
пресети три пъти от яростни фъртуни,
събирани снежинка по снежинка,
се свличат! Както умовете смели,
които борят се с властта небесна,
натрупват бавно мисъл подир мисъл
и изведнъж една велика правда
в едно ги обира, тръгва и народи
наоколо тресат се из основи —
така сега тресат се планините!

ПАНТЕЯ

Виж как морето бурно на мъглата

покрива се е червена пяна чак
до нашите нозе! То се вълнува
тъй както океанът, омагьосан
от пълната луна, обгръща с бяс
измъчените корабокрушенци,
без хляб изхвърлени на някой тинест остров.

АЗИЯ

А облакът се пръсва, силен вятър
го вдига, той косата ми разплита!
Вълните му пред мен сега се носят!
Зашеметена съм и виждам нещо
в мъглата!

ПАНТЕЯ

Ето, някакво лице
с усмивка мамеща и златни къдри,
които греят като ярък пламък!...
А ето — второ, трето... Чуй! Те пеят!

ХОР ОТ ДУХОВЕ

Надоле и все надоле —
слезни, слезни!
Там сънищата отколе
сред своите сенки се крият,
там смърт и живот се бият,
там пада пред теб стената,
която пази нещата,
там чакат те стълби в неведоми далнини
слезни, слезни!

Тъй хрътката влече сърните —
слезни, слезни!
Светкавицата — мъглите,

свещта — нощните пеперуди,
Смъртта — страх, Любовта — полуди,
а Времето — и двете;
тъй чукът здрав в ръцете
следва духа на гранитните твърдини —
слезни, слезни!

През сивата, куха бездна —
слезни, слезни!
Тя цялата е беззвездна,
там въздухът не играе
и камъкът не знае
ни блясъка на небесата,
ни мрака на земята.
Един там царува сред каменните стени —
слезни, слезни!

В дълбокото на дълбините —
слезни, слезни!
Като искра в пепелта скрита,
като поглед при сетна среща,
за който любовта се сеца,
като елмаз сред руди
отвека тъми да буди,
там само за теб заклинание звъни —
слезни, слезни!

Ний водим те със гласа си —
слезни, слезни!
И вярвай във слабостта си!
Тъй силна е мекотата,
че ще събуди Съдбата,
като змия навита
и под трона Му^[2] скрита!
Той ще я викне от вечните дълбини —
слезни, слезни!

[1] „Ево! Ево!“ — Възторжен, ликуващ вик на участниците в Дионисиевите тържества (вакханалиите), нещо подобно на нашето „Ура!“ ↑

[2] „...и под трона Му свита...“ — Тук очевидно „Му“ не се отнася за Прометей, както досега, а за Демогоргон, при когото двете сестри отиват. ↑

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

Пещерата на Демогоргон. Азия и Пантея.

ПАНТЕЯ

Кой скрит под тъмно було там седи
на она трон от абаносово дърво?

АЗИЯ

Изчезна булото!

ПАНТЕЯ

Аз виждам страшен мрак,
изпълнил трона с мощ — лъчи от мрака
наоколо отправят се, тъй както
от обедното слънце светлина,
непоносима за окото и без форма.
Той няма фигура лице и очертания,
и все пак се усеща, че живее,
че жив е дух!

ДЕМОГОРГОН

Кажи, какво ще питаш?

АЗИЯ

Какво би могъл ти да отговориш?

ДЕМОГОРГОН

Каквото дръзнеш да ме питаш — мога!

АЗИЯ

Кой сътвори света?

ДЕМОГОРГОН

Бог!

АЗИЯ

Кой създаде
във него всичко — мисли, страсти, радост,
желания, бленувания, разум?

ДЕМОГОРГОН

Бог, всемогъщият и вечен бог!

АЗИЯ

Кой сътвори това велико чувство,
най-рядък гост, дошъл със ветровете
на пролетта, и този глас на някой,
когото любиш и когото чуваш
на младост само — кой го сътвори?
Да пълни слабите очи със сълзи,
да помрачава светлите лица
на нескърбящите цветя и да превръща
света в пустиня, щом от нас изчезне!

ДЕМОГОРГОН

Бог, милостивият и вечен бог!

АЗИЯ

А кой създаде ужаса, гнева,
убийството, порока, лудостта,
та те да се люлеят и да тегнат
и връз огромната верига на нещата,
и върху всяка мисъл, тъй че всичко
под тежестта прегъва се към гроба?
Кой — мъртвата, напусната надежда
и обичта, преминала в омраза,
и отвращението към самия тебе,
на вкус горчиво като мръсна кръв,
и болката, чиито вечни думи
са диви, остри писъци, и ада,
или страха от ада?

ДЕМОГОРГОН

Той царува!

АЗИЯ

Кажи му името! Светът, превит от болка,
за името му пита само — после
с проклятието си ще го събори
надолу в дън земята!

ДЕМОГОРГОН

Той царува!

АЗИЯ

Това аз зная. Кой е?

ДЕМОГОРГОН

Той царува!

АЗИЯ

Но кой царува? Най-напред били
Небето и Земята, Светлината
и Любовта. След туй дошъл Сатурн^[1]
и Времето, таз завистлива сянка,
от трона му надвесило се. Тъй
в началото под неговото царство
живели духовете първи с тиха радост
като зелени листи и цветя,
преди да ги попари леден вятър,
ведно със червеите. Но Сатурн отнел
рожденото им право, за което
копнели са — да имат своя същност
и знание, и сила, и умение
стихиите с ръка да задържат,
да имат мисъл — като лъч да прободне
света, потънал в мрак; отнел им той
самогосподството и любовта.
Тогава Прометей дал мъдростта,
която сила е, на Юпитер и само
с един закон: „Човек да е свободен!“,
облякъл го със власт над небесата!
Така е то — да не познаваш вярност,
ни обич, ни закон, да си всесилен,
но без приятели — това е да царуваш!
Царува Юпитер, сега върху човека
се трупат болести, и глад, и труд,
войни и рани и ужасна смърт,
преди невиждана; сезони безсезонни,
стрели от лед и жар като менят,
със ярост гонят бледни племена,
убежище да дирят в пещерите.
И той във пустите сърца изпраща
свирепи нужди, лудо безпокойство
и сенки на въображаемо добро
да водят вечна битка помежду си

и вътре да оставят разрушения!
Титанът туй видя и в миг събуди
безбройни легиони от надежди,
заспали в райските невехнещи цветя
— непенте^[2], лотоси и амаранти, —
да скрият в дъгоцветните си скути
лицето на Смъртта, и прати Обич
да върже счупените клонки на лозата,
която дава вино на Живота —
лозата на човешкото сърце;
опитоми и огъня, тоз хищник,
красив и страшен, който заигра
пред погледа на смръщените хора.
като палач, стопил по своя воля
желязото и златото, слуги
и знаци на Властта, и всички други
безценни камъни, отрови най-коварни,
заровени в земята и в морето.
Той даде на човека реч, речта
създаде мисъл, мярката на всичко.
И троновете земни и небесни
разклати знанието, без да може
все още да събори; и духът
изля хармонията си във песен,
която всичко отгадава — тя,
заслушан, вдигна го, освободен
от смъртни грижи, стъпил като бог
връз светлите вълни на нежни звуци;
човешките ръце уподобиха,
най-първо грубо, после съвършено,
на тялото човешко прелестта,
така че мраморът божествен стана;
и майките се взираха във него
и черпеха оттам любов, която
в децата им предаваше се после;
той им разкри оная скрита мощ
на билките и изворите топли,

и болестта, когато пи от тях,
заспа и стана като сън Смъртта;
откри им пътищата оплетени и тайни
на скитащите се звезди, и как променя
бърлогата си Слънцето, Луната
с каква магия се преобразява,
когато нейното отворено око
не гледа някой път морето звездно;
той ги научи как да управляват,
тъй както пръстите на своята ръка,
платната — ураганните криле
на океанските си колесници
и келтът със индица се среща ...
Тогава дигнаха се градове,
през белоснежните им колони
течеше топъл вятър и блестеше
ефирът и се виждаха далече
морето синьо, върховете тъмни...
Тъй облекчи живота Прометей
и затова сега виси и вехне
в съдбовна мъка... Но кажи ми, кой
изля върху земята всичко зло,
та то, като неизлечима чума, сграбчва
човека, щом погледне като бог
към своето творение прекрасно,
и го влече, разсипана отломка
на волята му собствена, позор
и присмех зъл на цялата земя,
изхвърлен, изоставен и самотен?
Не е и Юпитер! Дори и той,
макар гневът му да тресе небето,
все пак трепери като жалък роб,
когато от железните окови
къдне го неговият враг. Кажи —
кой господар му е? Не е ли роб и той?

ДЕМОГОРГОН

Поробени са всички същества,
които вършат зло. Сама ти знаеш
дали е Юпитер такъв, или не е!

АЗИЯ

Кого наричаш бог?

ДЕМОГОРГОН

Говоря само,
тъй както вий говорите. А Юпитер
е най-върховното от живите неща!

АЗИЯ

И кой е господар на роба?

ДЕМОГОРГОН

Ех!

Да можеше да бликне своите тайни
самата бездна!... Но без глас е тя!
И истина дълбока няма образ!
Каква е ползата да гледаш как светът
върти се? Или да накараш да говорят
Съдбата, Времето, Случайността,
Промяната? Та те владеят всичко
освен великата и вечната Любов!

АЗИЯ

Дотук преди и моето сърце
отвърщало ми е, тъй както ти
отвърщаш ми сега. И всеки сам
за тия истини оракул станал би!

Един въпрос последен — но те моля:
отговори, тъй както моят дух
би отговорил, ако би могъл!
Ще вдигне слънцето отново Прометей
върху света зарадван! Но кога
ще дойде тоя час съдбовен?

ДЕМОГОРГОН

Виж!

АЗИЯ

Скалите се разтварят, във нощта
рубинена съзирам колесници.
Жребци крилати карат ги и тъпчат
сред тъмни ветрове; седят във всяка
колари с диви погледи и водят
неспирния им бяг. Едни от тях
назад поглеждат, сякаш че демони
подгонили са ги, макар че аз
там виждам само ясните звезди;
а други с пламнали очи надвисват
напред и пият с устни зажаднели
дъха на своята луда бързина,
като че този, който те обичат,
пред тях избягал е!... И миг... и още миг...
и ще го стигнат! Ярките им къдри
текат като косата лъчезарна
на някоя комета. Всички те
летят напред!

ДЕМОГОРГОН

Това са Часовете,
безсмъртните и вечни Часове!
Ти питаше за тях. Един те чака!

АЗИЯ

Аз виждам долу дух с лице ужасно
да кара своята тъмна колесница
край бряг скалист. Кажи, коларю грозен,
различен от събратята си — кой си?
И ти ли мен очакваш? Говори!

ДУХЪТ

Аз сянката съм на съдба, по-страшна
от моя лик; залезе ли онази
звезда и мракът, който идва с мен,
ще омотае във безкрайна нощ
обезцарения престол на небесата!

АЗИЯ

Какво туй значи?

ПАНТЕЯ

Виж, Демогоргон
от трона си се стича — тъй тече
от някой рухнал град след земетръс
в морето светъл дим! О, той се качва
във колесницата! Конете литват
изплашени! И техните копита
оставят сред звездите път по-черен
и от самата нощ!

АЗИЯ

Не ми отвърна!
И колко странно всичко е!

ПАНТЕЯ

Виж там,
край оня хребет друга колесница,
като огромна бяла раковина
със огън пурпурен — и той ту пламва,
ту гасне в нейната скулптурна рамка,
най-нежно изработена. Коларят
е млад, прекрасен дух с очи на гълъб,
с очи-надежда! И когато се усмихва,
душата тъй привлича, както вечер
привлича огънят мушиците от мрака!

ДУХЪТ

Конете ми пият от бурите,
прескачат небесния праг,
във слънцето къпят се чак,
когато алеят лазурите,
и мощен е техният бяг —
качи се при мен!

Река ли, тайфуните стигаме
и пламъци в мрака тъчем.
Оттук до луната се вдигаме,
пътека до нея плетем.
На пладне за отдих ще спрем —
качи се при мен!

[1] „... след туй дошъл Сатурн и Времето, таз завистлива сянка...“ — Сатурн е римската версия на Кронос (за царуването на Кронос виж забележката в началото). В изграждането на своята митология елините са отъждествявали (дори и езиково) Кронос е Хронос (Времето). Според тях едва с царството на Кронос се е появила временната страна на съществуването. Всъщност и легендата за Кронос, който изяжда децата си, символизира самото Време, безпощаден разрушител на всичко живо. ↑

[2] Непенте — легендарно растение, за което древните гърци са вярвали, че от него се получава успокояващо лекарство за всички болки. В ботаниката така се нарича едно индийско растение. Шели очевидно го употребява в първия смисъл. ↑

ПЕТА СЦЕНА

Колесницата спира на един облак върху снежна планина.

Азия, Пантея и Духът на Часа.

ДУХЪТ

Конете ми чакат и тръпнат,
почиват преди заранта.
Но чуй как земята ни шъпне!
Не спирайте — казва ни тя —
на огнен копнеж скоростта!

АЗИЯ

Ти дъхаш в ноздрите им, за да бързат,
но моят дъх ще ускори бега им,
ако облъхне ги!

ДУХЪТ

Уви, и той не може!

ПАНТЕЯ

О, Дух, отде е тая светлина
сред облаците? Слънцето все още
не е изгряло!

ДУХЪТ

Ще изгрее то
едва на пладне; Аполон е тъй учуден,
че бави се в небето. А лъчите,
които тия облаци изпълват,

тѣй както розата, погледнала в потока,
изпълва с нежния си цвят водата,
струят от твоята сестра!

ПАНТЕЯ

Разбирам!

АЗИЯ

Какво ти става, сестро? Ти си бледна!

ПАНТЕЯ

Как промени се ти! Сега не смея
да те погледна! Аз те чувствам само,
без да те виждам! И едва издържам
на хубостта ти блясъка! Какви ли
промени чудни в цялата природа
са станали, за да те понесат
и твоето най-истинско присъствие
тѣй да разбудят? Нереидите разказват^[1],
че оня ден, когато си пробила
отдолу бездната кристална, и излязла
в прошарена от жилки раковина,
си се люляла върху тихото море
край островите и брега егейски,
по-късно назован със твойто име^[2],
то, като слънчев огън, разтопил
света, от тебе бликала любов
и озарила и небето, и земята,
и океана мрачен и дълбок,
и пещерите, дето лъч не влиза,
и жителите им — докато скръб
стъмни душата ти и тя погасна!
Сега си същата! Не само аз,
сестра ти, твойта спътница избрана,

а цялата вселена възжелава
от теб съчувствие! Не чуваш ли, край нас
във въздуха звучат слова на обич
от всички живи същества — и ветровете,
не ги ли чувстваш? — до преди бездушни,
сега във тебе влюбени са! Чуй!

АЗИЯ

Тъй мили думите ти са! По-мили
са само Неговите — като тяхно ехо
сега са твоите! Да, всяка обич
е хубава — и дадена, и взета!
Тя, обичта, е обща като слънце
и вечният ѝ глас не уморява.
Като небе и всеподдържащ въздух
тя прави червея на бога равен.
Които будят я, във други са щастливи,
тъй както аз сега съм — но онези,
които в своето сърце я имат,
са, подир дълга мъка, по-щастливи,
тъй както скоро аз ще бъда!...

ПАНТЕЯ

Слушай!

ГЛАС ОТ ВЪЗДУХА (*nee*)

Живот на Живота! През твоите устни
дъхът ти със обич ни жари!
Тях твойта усмивка, когато напусне,
във въздуха пламват пожари,
а после тя блясва в очите ти скрита
и който я види, във нея се вплита!

Дете на зарите! Гори ти снагата

през тънката златна одежда,
тъй както понякога ярка Зората
зад облак ефирен поглежда,
и тази въздушна премяна, изгряла,
където да бъдеш, обвива те цяла!

Мнозина са хубави — теб не съзират,
но нежен, гласът ти прелива
най-хубав — че блясъци в него извират,
от чужди очи те закрива!
Теб всички те чувстват, и всички те любят
но никой не зърва, и всички те губят!

Зора на Земята! Където да идеш,
огряваш мъгливи пътеки!
Душите любящи, които ще видиш,
със вятъра гонят те, леки,
додето най-послед без дъх се завалят,
и гинат от немош, и все пак, не жалят!

АЗИЯ

Душата ми е лодка омагьосана
и като сънен лебед е заплувала
по посребрените вълни на твойта песен,
а твоята е като ангел седнала
отпред и в далнините е погледнала,
докато вятърът засвирил е унесен...
И сякаш винаги така ще плуваме,
със нови брегове ще се сбогуваме,
гори и пропасти ще изоставяме,
през този рай безлюден ще минаваме,
додето, като вързана насън
и край брега оставена навън,
потъна най-подир в море от вечен звън!...
А твоят дух ще пори със крилете си
небесните земи на светла музика,

където вятърът с ветрилото си броди,
и ние ще се носим към страната си,
загубили и пътя, и звездата си,
и само усетът на твоя глас ще води!
И двамата със него ще закарате —
най-хубави и мили от лодкарите,
вий лодката на моето желание
до оня райски остров във сияние,
де вместо въздух диша се любов,
и тя е вятър, и вълна, и зов,
и свързва тоя свят със звездния покров!
Зад нас е Старостта със своите ледници,
и Мъжеството тъмно, развълнувано,
и Заливът на младостта, измамно блеснал;
ний минахме морето несмуцавано
на Детството от сенки обитавано,
отвъд Живот и Смърт, към Ден, в зори
израснал;
към оня рай, де клони са надвесили,
надолу цветове-зеници весели,
де светли езера са се усмихнали
между поляни свежи и притихнали
— там, там ще зърне моето сърце
как някой сроден с тебе на лице
запял е край брега с протегнати ръце!...

[1] „...Нереидите разказват...“ — Една от династиите морски божества произлиза от стария Нерей, който е имал щастлив брак с нимфата Дорида, дъщеря на Океан. От този брак се раждат петдесет млади нимфи-красавици, наречени нереиди. ↑

[2] „...брега егейски, по-късно назован със твоят име...“ — Става дума за малоазийския бряг, който гърците са наричали първоначално Азия. ↑

ТРЕТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Небето. Юпитер на своя трон. До него Тетида и другите божества.

ЮПИТЕР

Вий, сили на небето, споделили
моцта и славата на Тоз, комуто
слуги сте — радвайте се! Отсега нататък
аз всемогъщ съм! Всички същества
на мене подчинени са! Едничка
душата на човека още свети
като негаснещ огън към небето
със своя остър укор и съмнение
и писък и молитва неохотна,
към бунт да призовава и да прави
несигурно старинното ни царство,
макар че то отколе се гради
на вяра и на страх — връстник на ада!
И въпреки нощта на моя гняв,
и въпреки че моите проклетия
се сипят през надвисналия въздух
като поледица връз връх оголен,
и в нея впиват се, тя стъпка подир стъпка
пълзи по канарите на живота
с нозе събути, кървави, но ще
владее мъката си и стреми се!
И все пак скоро ще пропадне тя!
Аз странно чудо сътворих — детето
съдбовно, ужаса на цялата земя^[1]!
То чака да пристигне час уречен

(от трона празен на Демогоргон да вземе
моцта на вечно живите му форми,
обвили тоз невидим, страшен дух),
да слезе и искрицата да стъпче!

Налей ни, Ганимед^[2], небесно вино,
да пълни с огън тия чудни чаши!
Вдигни се ти, хармония победна
на дух божествен от цветя тъкан,
вдигни се като утринна роса,
която тръгва от земята към звездите!
Да прием! Нека врящият нектар
да бъде дух на радост в наште вени,
безсмъртни богове! И да избухне
в един глас нашето опиянение
като мелодия от райските полета!...

А ти ела до мен, обвита цяла
във светлината на това желание,
което прави те едно със мен,
Тетида^[3], светъл лъч на Вечността!
Когато ти преди извика: „Боже,
непоносима сила! Пощади ме
Не мога пламъците бързи да търпя
на твоето докосване! В мен всичко
отвъд основите си чезне, както оня,
когото нумидийската отрова
стопа като роса!^[4]“ — то в този миг
два мощни духа, слели се, родиха
от тях по-мощен трети и сега,
безсмъртен, между нас витае той,
и ний го чувстваме, макар невидим,
как чака идващото въплощение
(не чуваш ли гърма на колелата,
пронизал вятъра?) да дойде вече
от трона на Демогоргон! Победа!
Победа! Ти усещаш ли, Земя,

гърмът на неговата колесница клати
Олимп!

*Пристига колесницата на Часа.
Демогоргон слиза и се отправя
към трона на Юпитер.*

Ужасен образ, кой си ти?

ДЕМОГОРГОН

Аз вечност съм. Не искам друго име.
Слезни и в бездната ела със мен!
Аз твое съм дете, тъй както ти
си на Сатурн, по-силно и от теб!
От днес ний заедно ще заживеем
във мрака! Мълниите си не вдигай!
Не ще успее никой подир теб
да вземе твоя трон и да остане
тиранин на небето! И все пак
бори се, ако искаш, че съдба е
на всеки смазан червей да се гърчи,
докато най-подир издъхне!

ЮПИТЕР

Гад проклета
Сега ще те натикам в дън земя
сред мрачните затвори на титаните!
Ти още си пред мене!...

Милост! Милост!
Без жал! Без изход! Без утеха! О!
Дори врагът ми съдия да беше,
увиснал, обгорял от мойта мъст
там във Кавказ, не би ме тъй осъдил!
Спокоен, смел и справедлив, не е ли

той повелител на света? А кой си ти?
Без жал! Без изход!...

Потъни тогава,
със тебе двамата да се свлечем
в просторните вълни на гибелта,
тъй както, сплетени в жестока битка
змията с лешояда, изтощени
в морето падат! Нека зине адът
вълнисти океани бурен огън,
та да погълне във бездънна паст
напуснатия свят, и теб, и мен,
и победен, и победител, и ония
отломки, за които те се биха!...

Ах! Ах! Не ми се вече покоряват
стихиите! Заше метен, потъвам
надолу! Все надолу! И надолу!...
И като облак моят враг стъмнява
с победата си мойта гибел!... Ах!...

[1] „Аз странно чудо сътворих, детето съдбовно — ужаса на цялата земя...“ — Юпитер говори за Демогоргон ↑

[2] „Налей ни, Ганимед...“ — Ганимед е бил млад и красив юноша, когото Зевс харесва. Превъплъщавайки се на орел, той го грабва от планината Ида, отнася го в небесата и го прави виночерпец на боговете. ↑

[3] ...„Тетида, светъл лъч на Вечността...“ — Тетида е била красива морска богиня. Юпитер се увлича от красотата ѝ, дори смята да я вземе за жена. Тъкмо в тази връзка е била тайната за опасността, която го е застрашавала и която знаел само Прометей. Ако се осъществял този брак, от него щял да се роди син, който да погуби Юпитер. В класическия вариант Прометей най-сетне издава тайната, помирява се с Юпитер, последният се отказва от Тетида и решава да я омъжи за смъртен. Шели коренно преустройва традицията. Тук Тетида, която въплъщава плътската, нечиста любов (като контраст на Азия), все пак става съпруга на Юпитер и действително пророчеството на

Прометей се сбъдва — тази страст ражда Демогоргон, великата неизбежна съдба, която събаря дори и своя баща, Юпитер. ↑

[4] „В мен всичко отвъд основите си чезне, както оня, когото нумидийската отрова стопи като роса...“ — По всяка вероятност Тетида е намеkwала за Херкулес, който облича дрехата си, намазана отвътре с отровната кръв на кентавъра Нес, и умира. ↑

ВТОРА СЦЕНА

Устие на голяма река в Атлантида. Океан, облегнат на брега. До него стои Аполон.

ОКЕАН

И падна — казваш — от гнева на своя враг?

АПОЛОН

Да, щом борбата свърши, помрачи тя
на мойто слънце пътя и разклати
звездите неподвижни, а страхът
в очите му, през плътните пол и
на мрак победен, озари небето,
докато падаше, със кървав блясък —
така денят в агония червена
при залез между облаци свирепи
за сетен миг далече осветява
от буря сгърчените дълбини!

ОКЕАН

Той падна в бездната? Във пустата тъма?

АПОЛОН

Като орел кавказки, поразен
от гръм — пречупените му криле
уплитат се във вихъра, очите,
които слънцето са гледали преди,
от мълнията бяла ослепяват;
подгонено от тежък град все още
се бори тялото му, а след туй простряно
потъва и го скрива тънък лед...

ОКЕАН

И тъй, от днес полята на морето,
които отразяват небесата,
и мое царство са, при всеки вятър
без кървави петна ще се надигат,
тъй както лете нивите безкрайни
тих полъх полюлява; ще се стичат
реките им през континенти, пълни
с народи и край острови щастливи;
от своите тронове кристални ще броят
Протей^[1] и неговите влажни нимфи
как горе сенките на лодките минават
(тъй гледат смъртните да слиза към морето
след залеза пътуващият кораб
на натоварената със лъчи луна
и върху челото на нейния невидим
кормчия да блести една звезда);
и сенките ще следват своя път
без кръв и плач, без смесения глас
на заповед и робство, със лъчите
на цветове, огледани в реката,
с ухания политнали, с напеви
— спокойни, тихи, волни гласове, —
най-нежните напеви, като тези,
които духовете тъй обичат!...

АПОЛОН

И аз не ще се вирам във дела,
тъй страниш, че стъмняват моя дух,
със мъка, както някой път във сянка
попада светлото кълбо, което водя!
Но чакай! Чуй как вече е засвирил
със своята сребърна и малка лютня
духът на ясната Зорница!

ОКЕАН

Трябва
да тръгваш ти! Конете ти ще спрат
чак вечерта! А дотогава — сбогом!
Че бездната крещяща ме зове
да я нахраня със лазурна тишина
от вазите смарагдови, които
са вечно пълни, там до моя трон.
Виж, nereидите под синьото море
с нозете трепнали в поток от пяна,
с ръцете бели над коси потекли,
с гирлянди пъстри и венци-корони
от звездни морски цветове, как бързат
за радостта на своята сестра
велика!

Чува се звук на вълни.

Гладното море зове
за тишина! Чудовище, почакай!
Аз ей сега ще дойда! Сбогом!

АПОЛОН

Сбогом!

[1] Протей — морско божество, син на Посейдон. Притежавал е пророчески дар и способността неузнаваемо да променя външността си. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

Кавказ, Прометей, Херкулес, йона, Земята, Духове. Колесницата на Часа докарва Азия и Пантея

ХЕРКУЛЕС

Освобождава Прометей, който слиза.

Ти, между духовете най-велик!
Тъй силата сега е предан роб
на Мъдростта, и Смелостта, и Любовта,
многострадална — и на теб, в когото
те сбрани са!

ПРОМЕТЕЙ

Словата ти сърдечни
по-скъпи са дори от свободата,
тъй дълго чакана от мен, тъй дълго
отлагана...

А ти, ти моя Азия,
лъч на Живота, огледален лик
на Красота неவிжданa, и вий,
сестри прекрасни, скъпи мои нимфи,
които с вашта грижа и любов
направихте безкрайните години
на мъките един приятен спомен,
от днес ще бъдем неразделни! Знаем
аз пещера една, обрасла цяла
с надвиснали, ухаещи растения
— завеса от листа и плодове,
откъснала деня. Постлан е подът
със изумруди, целите във жилки,
а във средата светъл извор блика,

за да ни буди сутрин със звука си;
от кълбестия свод висят надолу
на планината сълзите смразени,
прилични на сребро или на сняг,
или на копия елмазни, и от тях
вали почти незрима светлина.
Там чува се един и същ ветрец
от клон на клон да шепне, пеят птици,
пчели жужат, седалища от мъх
ни чакат, мека сплъстена трева
облякла е неравните стени.
Най-просто жилище — за нас ще бъде то
Там ще седим и дълго ще говорим
за времето и вечните промени;
докато е приливи и отливи светът
мени се, ний ще бъдем неизменни!
Уви, кой може хората да скрие
от изменчивостта? И вий, когато
въздишате, ще се усмихвам аз.
Ти, Йона, ще ни пееш малки песни,
откъснати от музиката морска,
докато аз заплача, а след туй
с усмивки ще ми гоните сълзите,
които всеки с радост би проливал.
Ний ще събираме цветя и пъпки,
и блеснали край извора лъчи,
и от неща най-прости ще си правим
чудати съчетания, тъй както
децата правят в своята невинност.
Ще търсим с погледи и думи на любов
най-скрити мисли, всяка по-красива
от прежната, дълбоко във душите ни
неизчерпаеми, и като арфи,
докоснати от пръстите изкусни
на влюбения вятър, ще тъчем
все нови и божествени хармонии
от нежните различия, които

са и в различието си съзвучни.
Като пчели по хиляди цветя,
нахранени от слънчевата Ена^[1],
там в скритите си домове в Химера^[2],
по всички краища на небето ще се носят
със очарования вятър екове
от този свят човешки, ще говорят
за стихналия глас на обичта,
почти нечут, за шепотната болка
на състраданието със очи на гълъб,
за музиката, ехо на сърцето,
за всичко, украсило и смекчило
човешкия живот, сега свободен.
Ще ни спохождат хубави видения,
в началото неясни, после светли,
когато ярък вдигне се Духът
изпод прегръдката на Красотата
(а там са формите, чиито сенки
са тук виденията) и ще ги облей
със сноп лъчи, които са действителност.
Ще идва с тях и вечното потомство
на живопис, ваятелство, поезия
и други небленувани изкуства;
заскитали се гласове и сенки,
на всичко станало в човека, живи
съгледници на най-добрата обич
и чиста вяръност, дадени от него
на нас и върнати от нас на него;
внезапни образи и звукове израсли
по-хубави и нежни, както сам
расте човекът, мъдър и добър,
и пласт след пласт злината се събаря!

Обръща се към Духа на Часа.

На тебе, Дух прекрасен, предстои ти

едно усилие последно! Йона, дай му
оная чудна, кръгла раковина,
която старият Протей направи
за сватбен дар на Азия — с дъха си
гласа ѝ вложен вътре да извлича,
щом я надуе, и която ти
в тревата скри до кухата скала!

ЙОНА

Ти, най-очакван час и най-обичан,
и по-красив от всички свои братя,
вземи таз странна раковина. Виж, по нея
как бледо пурпурното в сребърно минава
и я обвива в меко, но искрящо
сияние! Не ти ли тя прилича
на музика, която в люлка спи?

ДУХЪТ

Най-хубавата раковина в океана
изглежда тя. И сигурно звукът ѝ
ще е ведно и прелестен, и чуден.

ПРОМЕТЕЙ

Върви със вихроносните коне
над всички градове човешки! Пак
надбягай слънцето зад кръглата земя
и колесницата ти щом разкъса
просторите запалени, надуй
надиплената вътре раковина,
пусни могъщата ѝ музика и тя
ще бъде смес от гръм и ясно ехо!
След туй се обърни, ела отново
да бъдеш с нас, при нашта пещера!
А ти, Земя, ти, майко!...

ЗЕМЯТА

Чувам, чувствам
как устните ти върху мен са и
пробягва твоят допир чак навътре
до средищния диамантен мрак
на нервите ми мраморни. Това е
Животът, Радостта! И вред край моя
повехнал, стар и леден скелет кипва
и като гръм протича топлината
на вечна младост! А от днес децата ми,
красиви, но отпуснали глави
на моите поддържащи ръце:
растения, пълзящи същества,
мушици дъгокрили, бързи птици
и зверове, и риби, и човеци,
които от гръдта ми изтощена
извличат смърт и скръб да пресушат
отровата на отчаянието — вече
най-сладки ястия ще имат! И за мен
ще станат те като сестри-газели,
край езеро безмълвно, снежнобели
и бързи като вятър, там дошли
сред лилиите светли да се хранят.
И росните мъгли на моя сън,
когато слънцето го няма, ще текат
като балсам между звездите; и цветята,
надиплени във своя нощен отдих,
ще смучат багрите, които не бледнеят.
Въз сънища щастливи ще събират
и хора, и животни нова сила
до идващия ден и радостта му.
Смъртта тогава ще е като сетна
прегръдка на оназ, която взема
животът, който дава — като майка,
закрила в скута си детето малко

и рекла му: „Не ме напускай вече!“

АЗИЯ

Защо, о Майко, за смъртта говориш?
Нима престават да обичат, да се движат,
да дишат, да говорят всички тези,
които са умрели?

ЗЕМЯТА

Няма полза
от отговора ми. Ти си безсмъртна,
а думите на тоз език се знаят само
от мъртвите, които не говорят.
Смъртта е було, живите му казват
живот, и щом заспят, се вдига то —
докато във поредица спокойна
спокойните годишни времена
със дъждове, загърнати в дъги,
със тихи, ароматни ветрове,
със дълги, сини падащи звезди,
които чистят смръщената нощ;
със палещи живот стрели, които
отправя слънцето от своя лък,
пронизал всичко; със роса и дъжд
от тиха лунна светлина — спокоен полъх
— ще кичат и горите, и полята
— да! — и дори скалистите пустини
на голи дълбини — със вечно живи
листа, и плодове, и цветове!...
И с тебе!... Има пещера, където
духът ми се изля във страшна болка,
когато мъката ти хвърляше безумие
във моето сърце. И тез, които
го вдъхнаха, след туй безумни бяха,
там храм издигнаха, говореха на всеки

пророци станаха и призоваха
с измама заблудените народи
към взаимни войни, невярна вяра.
И както между тихите тръстики
лъхът на теменужката се вдига,
тоз дух сега расте и бавно пълни
с лъчи по-ясни и с рубинен въздух
и гъст, и мек, наоколо горите;
налива сок в растежа на лозата
змиеподобна, в дивото безредие
на тъмния ѝ лист — за лист бръшлян;
в цвета напъпил, цъфнал — или вехнец,
поръсил есенните ветрове
със звездни точки цветна светлина,
през тях, когато капе; във ония
блестящи златни топки-плодове,
увиснали под своя свод зелен,
докато под листата е тънки жилки
и кехлибарения ствол стоят
цветя със пурпурни прозрачни чашки,
а в тях — невидима роса, напитка
на духовете. Тъй кръжи духът
като крилата нежни, разлюлени
на сънища сред пладнe и събужда
спокойни и щастливи мисли в мен,
сега и в теб! Таз пещера е твоя!
Ела! Яви се!

*Явява се дух, който прилича на дете,
с криле на раменете.*

Тоз дух е моят
факелоносец. Факела си той
преди изпусна, вгледан в оня поглед,
от който пак ще го запали с обич.
А обичта е огън, скъпа дъще,

тъй, както тази в теб!

Лети напред
и всички заведи оттатък Ниса^[3],
върха на Бакхус, премини през Инд
и притоците му, потоци бурни
и езера кристални, като газиш
с нозе неовлажнени, неуморни
и неотлагаци; през долове зелени,
докато стигнеш езерцето малко,
прозрачно и безветрено, където
върху вълни недвижни всеки миг
се отразява храм, отгоре дигнат,
и ясно виждат се колони, арки,
капители, високи като палми,
и многобройни образи от камък,
които сякаш Праксител^[4] е ваял,
та мраморните им усмивки пълнят
притихналия въздух с вечна обич.
Сега е пуст той, но преди бе храм
на тебе, Прометей. Младежи смели
съперничеха си във твоя чест
да носят сред божествена тъма
тоз факел, твоя знак — като ония,
които факела на своята надежда
до гроба носят в мрака на живота.
И ти донесе го така, с победа пълна,
до тази крайна цел на времето!...
Но тръгвайте и — сбогом! Там при храм
уречената пещера ви чака!

[1] „... нахранена от слънчевата Ена...“ — Ена е била прекрасна долина с гори и езера, където е царяла вечна пролет. ↑

[2] „...там в скритите им домове в Химера...“ — Да не се смесва с чудовището Химера. Тук Химера е символ на любовния копнеж. ↑

[3] „...оттатък Ниса...“ — Ниса е планината, в която нимфите са отгледали младия Дионис (Бакх), средище на легендарни вакханалии. ↑

[4] „...които сякаш Праксител е ваял...“ — Праксител (роден около 370 г. преди н.е.) — знаменит гръцки скулптор, автор на прочутата статуя на Хермес, Афродита Книдска и др. ↑

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

Гора. В дъното пещера. Прометей, Азия Пантея Йона и Духът на Земята

ЙОНА

Какъв е той — неземан! Как се плъзга
между листата! Светлина блести
върху челото му като звезда зелена
и изумрудените и лъчи
се смесват с русите коси, докато стъпва,
и блясъкът му във тревата пада
на едри, хубави снежинки! Сестро,
познаваш ли го?

ПАНТЕЯ

Той е оня дух,
най-нежен, който води през небето
Земята, и далечните съзвездия
наричат неговата светлина
най-хубава от всичките планети.
Понякога връз пяната солена
на морските вълни той плува, друг път
от облаци си прави колесница
или върви сред градове, когато
заспало всичко е, по върхове се качва,
надолу по реките слиза, броди
като сега през лесове зелени
и чуди се на гледките пред него.
Преди господството на Юпитер
обичаше той Азия и всеки
свободен час пристигаше при нея
да се напие с течна светлина
от нейните очи — за нея той

жадувал — казваше ни — както някой,
загубен в пясъците. Пред сестра ни
той всичко доверяваше по детски,
разправяше какво видял е ново,
(а много нещо виждаше, макар
то в него да оставаше без мисъл)
и Азия наричаше тогава
— защо, не знаеше, не знам и аз —
той: „Мила мамо!“

ДУХЪТ НА ЗЕМЯТА

Мамо, мила мамо,
дали ще мога да говоря с тебе,
тъй както някога? Очите си да скрия,
след като радост ги е уморила,
в ръцете нежни? И дали ще мога
през ранните следобеди, когато
за мене няма работа в простора
замлъкнал, пак при тебе да играя?

АЗИЯ

Аз те обичам, мило същество,
и все със теб ще бъда отсега
и моля те да ми говориш с твоите.
най-прости думи! Някога утеха
ми бяха те — сега ще бъдат радост!

ДУХЪТ НА ЗЕМЯТА

О, майко, аз по-мъдър съм от днес
(макар че никога едно дете не може
да стигне теб по мъдрост!) — да, от днес
съм по-щастлив, и по-щастлив, и мъдър!
Ти знаеш — жабите и червеите гадни,
и змиите, и зверовете лоши,
и клоните със плодове отровни

са пречка винаги по моя път
из тоя свят зелен — а също тъй
когато сред човешките свърталища
ме срещнат хора със лица сурови
или със погледи разсърдени и горди,
или със хладен и надут вървеж,
или с усмивки кухи и лъжливи,
или със тъпата насмешка на невежи,
които само себе си обичат,
или с подобни грозни маски, скрили
зад лоши мисли съществото мило,
което ний наричаме човек —
когато срещнат ме жени коварни
(най-грозните от грозните неща,
макар прекрасни даже в тоя свят,
където ти си истински прекрасна,
ако усмихнати са и добри
и искрени и волни като тебе!),
то болка свива моето сърце,
щом мина покрай тях, макар че те
заспали са и аз незрим оставам.
Тъй беше досега. Но ето днес
вървах през град огромен, заграден
с гористи хълмове; пред градската врата
заспал бе часовоят. В тоя миг
отекна звук тъй силен, че разтърси
сред лунна среднощ кулите, тъй хубав,
че по е хубав само твоят глас.
Звукът разля се, сякаш бе без край,
и всички хора станаха внезапно
от своя сън, събраха се навън
и със учудване се вглеждаха в небето,
което още с музика гърмеше.
Аз скрих се във фонтана на площада,
свит като лунен лъч върху водата
между зелените листа, и скоро
тез грозни фигури, лица, които

ти казах, че ми причиняват болка,
преминаха във въздуха, полека
се скриха, вятърът разся ги, и онези,
които носеха ги дотогава,
изглеждаха и кротки, и красиви,
като че някакъв ужасен грим
от тях бе паднал; и тогава всичко
различно бе; след кратка изненада
и поздрави на изумена радост
пак се прибраха хората да спят.
А сутринта — повярвала ли би,
че биха могли жаби и тритони,
и змии хубави да са? И все пак — бяха!
И то почти без да променят нещо
от формата или цвета си. Всичко живо
съблякло беше злата си природа!
Не мога да опиша радостта си,
когато покрай езеро едно,
сред храсти, сплетени със старо биле,
видях две блеснали рибарчета, надолу
надвесени, да зобат с дълги човки
от ярко клонче кехлибарени зърна,
и отразена във дълбокото, таз гледка
лежеше хубава като в небе!
Тъй с мисли, пълни с радостни промени,
те срещнах пак и туй за мене бе
промяната най-радостна!

АЗИЯ

От днес
не ще се никога разделяме, додето
сестра ти целомъдрена, повела
непостоянната и ледена луна,
не види топлата ти равна светлина.
Ще се стопи сърцето ѝ тогава
като априлски сняг и ще се влюби

във теб.

ДУХЪТ НА ЗЕМЯТА

Тъй както влюбена е Азия
във Прометей?

АЗИЯ

Немирнико, млъкни!
Ти твърде млад си да говориш за това!
Решили ли сте вий, един във друг
като се взирате, да размножите
красивите си същества, да тръгнат нови
огньовете кълбести сред въздуха подлунен?

ДУХЪТ НА ЗЕМЯТА

Не, майко, докато сестра ми свети само
за себе си, не ще е справедливо
да ходя помрачен!

АЗИЯ

Почакай!... Гледай!

Влиза Духът на Часа.

ПРОМЕТЕЙ

Ний чувстваме какво си ти видял,
какво си чул. Но все пак — говори!

ДУХЪТ НА ЧАСА

Когато спря звукът, изпълнил с гръм
небесните и земни бездни, всичко

се промени и въздухът невидим,
и слънчевата необятна светлина
преобразиха се, като че обич вля се
във тях — и валчестия свят обгърна!
По-ясен стана погледът ми, можех
да виждам тайните на цялата вселена.
Заше метен от радост, аз се носех
и плисках въздуха с отпуснати криле.
Жребците ми във слънцето откриха
рожденото си място, отсега
там ще живеят те и няма вече
във надпревара да напрягат сили,
спокойно ще пасат цветя от огън
сред слънчевите пасища — до тях
луноподобната ми колесница
сред храм огромен ще стои и ще се взират
във нея статуи, изваяни от Фидий^[1],
изобразили Азия и тебе,
Земята, мене, вас, красиви нимфи,
и цялата любов, която в нас е!
Тъй ще стои тя — спомен за вестта,
която първа е донесла. Ще тежи
над нея свод с гравирани цветя
по ъглите; ще го прикрепят здраво
дванадесет колони бляскав камък
и ще се вижда ясното небе.
Подобия на тез жребци крилати
ще бъдат вързани с змия двуглава
за храма и ще спомнят оня полет,
след който там почиват те... Уви!
Езикът ми несъвършен блуждае нейде,
а колко още има да разказва!
Та вече казах, аз се носех горе
и беше, както и сега е още,
блаженство, остро като болка да се движиш,
да дишаш и да бъдеш! Обикалях
местата, дето хората живеят,

и бях разочарован, че не виждах
промяната голяма във нещата,
тъй както вътре чувствах я. Но скоро
отблизо взрях се. Ето! Без крале
стояха троновете, хората вървяха
един до друг и бяха като духове
спокойни и добри! Нито един
не се подмазваше, не бе премазвай,
омраза, унижение и страх,
себепрезрение или себелюбивост
не издълбаваха в човешките чела
като пред адската врата ония думи;
„О, вий, кои претъпяте тоз праг,
надежда всяка тука оставете!“
Нито един не беше начумерен,
нито трепереше, нито един
не гледаше с угоднически ужас
студена заповед във погледа на друг,
доде от поданик на волята тиранска
не се превърнеше (по-страшна участ!)
във жертва смазана на своята воля,
пришпорила го като кон до смърт!
Нито един не бе извърнал устни
във гънка, истината омотала.
за да дадат с усмивката лъжата,
която сам езикът му презира.
Нито един не тъпчеше с насмешка
искриците на обич и надежда
в сърцето си, докато там остане
горчива пепел, смазана душа,
и бедният, сред хората залази
като вампир да заразява всички
със своето страшно зло. Нито един
не казваше ония изхабени,
лъжливи, кухи и студени думи,
които карат свитото сърце,
до тоз миг затуптяло, да отрича

самото свое „да“, с което тупа,
и туй двуличие неволно да изследва
е такова недоверие, че няма
за него име. И жените също
красиви, искрени и мили бяха
като небе открито, от което
вали роса и свежа светлина
по ширната земя. Вървяха те,
изящни, лъчезарни същества,
свободни и изчистени докрай
от лошите петна на обичая,
готови да изкажат мъдростта,
която някога не можеха да мислят,
и да покажат чувствата, които
страхуваха се някога да сецат.
Туй, що преди не смееха да бъдат,
сега те бяха вече! И светът
бе станал рай — и нито гордостта,
ни ревността, нито позорът — най-горчива
от тия капки насъбрана жлъч —
не пречеа на хубавия вкус
на пълната забрава, любовта...
Олтари, тронове, съдилища, затвори,
де жалки хора носеха преди
корони, мечове, вериги, книги,
натъпкани с лъжи обосновани
и от невежите тълкувани, сега
изглеждаха досущ като ония
чудовищни и варварски лица,
зли призраци на слава отлетяла,
погледнали от своите обелиски
със присмех и ликуване дворците
и гробовете на онез, които
там властвали са, а сега ги няма.
Били са те изваяни да славят
кралете и жреците и да станат
могъща, тъмна вяра, власт огромна

като света, опустошен от нея,
а днес са само чудна гледка. Тъй
оръжията — символи на робство,
сред жилищата на земята шумна,
стоят встрани — не ги събаря никой,
но никой дълго в тях не се заглежда.
И тези отвратителни лица,
омразни и на бог, и на човека,
които в много имена и форми —
ужасни, тъмни, грозни — се зовяха
все Юпитер, тиранът на света,
и ужаса ласкаеха, че в него
се криеше безсилната омраза;
робуваха с отчаяни сърца
от дълго чакане и от вида
на любовта, докарана пребита
и без венеца си, до техните олтари
и там заклана в сълзи — тез липа
сега се мръщят и рушат се бързо
над своите напуснати светини.
И нарисуваното було — него
предишните наричаха живот, —
нацапано безредно с цветове,
наподобили всичко онова,
което беше вяра и надежда
за хората, разкъса се и падна.
Изчезна маската ненавистна. Човекът
остана неограничен от нищо,
безскиптърен и волен — но човек!
Еднакъв, въвн от класа, въвн от племе,
вън от народност, и освободен
от обожание, от страхопочит,
от степен, цар на себе си, правдив
и мъдър, и спокоен — но човек!
Безстрастен? Не! Но без вина и болка
— те някога го мъчеха, защото
той сам ги правеше и страдаше от тях!

И още неосвободен докрай
— макар като слуги да ги владее —
от случая, промяната, смъртта —
препятствия за онова, което
могло би другояче да надмине
и най-далечната звезда в небето,
почти невидима във пустотата!...

[1] „...статуи, изваяни от Фидий...“ — Фидий е другият най-велик гръцки скулптор. Роден около 500 г. преди н.е. Не е запазено нито едно от произведенията му. Той е бил автор на прославената статуя на Атина Палада и на изображението на Зевс Олимлиец — едно от „седемте чудеса“ на стария свят. ↑

ЧЕТВЪРТО ДЕЙСТВИЕ

*Сцената представлява част от гората край пещерата на Прометей. Пантея и Йона спят.
През време на първата песен постепенно се пробуждат.*

ГЛАС НА НЕВИДИМИ ДУХОВЕ

Побягнаха бледни звездите,
че слънцето — весел овчар,
подкара ги в тъмни кошари
отгатък зарите;
тъй някога бягат сърните,
когато през дебрите стари
преследва ги бърз ягуар...
Къде сте вий скрити?

*Една редица от тъмни, неясни сенки
минава и пее.*

Ний идем незвани
и носим савани
за гроба на всички години живяни!
Ний сенки нечути
на мъртви минути
погребваме Времето в своите скути!
Косите си късай,
отпускай лъка си,
сълза след сълза саркофага да ръси!
Да бъдем венците,
в които зарит е,
загубен и прашен, ковчегът на дните!

И както без плът е
и бяга из пътя

тъмата, че вече пристигнал денят е,
тъй в утринна ранна
ний сякаш сме пяна,
през светлия ден на брега разпиляна,
със тихата лесен
на полъх небесен
гласа си дочул и в безкрая отнесен!...

ЙОНА

Какви са тия гласове?

ПАНТЕЯ

На миналите часове!
Понесли своите трофеи,
от боя, който
единствен Той ще надживее!

ЙОНА

Сега на път ли са?

ПАНТЕЯ

На път!
Ведно със вятъра летят,
под неговото наметало!

ЙОНА

Къде? Къде?

ПАНТЕЯ

Към всичко тъмно, минало, умряло!...

ГЛАС НА НЕВИДИМИ ДУХОВЕ

В небето мъглите се гънат,
в тревата — звезди от роса,
в морето талазите плуват
и заедно гънат,
от радостна буря разбити;
а после в блаженство танцуват
и дигат се пак в небеса!...

Къде сте вий скрити?
Запял е със щастие ново
пак старите песни лесът,
потокът отново бърбори
прозвъннало слово,
надолу го носят реките,
а в остриите върхове горе,
ликуващ, отеква гърмът...
Къде сте вий скрити?

ЙОНА

Кои са тези със юзди в ръцете?

ПАНТЕЯ

И колесниците им откъде са?

ПЪРВИ ПОЛУХОР

Разкъса се старата, сънна завеса,
Земята и Въздухът дигнаха глас.
Тя нашето раждане още зарови
дълбоко...

ГЛАС

Дълбоко?

ВТОРИ ПОЛУХОР

Дълбоко под нас!

ПЪРВИ ПОЛУХОР

Стотици години държаха ни в люлка,
де скръбна омраза бе нашият сън,
а който се будеше, виждаше гледка...

ВТОРИ ПОЛУХОР

По-страшна дори от съня си, навън!

ПЪРВИ ПОЛУХОР

И слушахме, спящи, как свири на арфа
Надеждата, как ни зове Любовта,
и сещахме сила и скачахме бързо ...

ВТОРИ ПОЛУХОР

Тъй скачат вълни, заблудени в нощта!...

ХОР

Тъчете сега със вихрушките танец,
срежете небето със песен на мощ,
задръжте деня, че ще иска да бяга
отвъд пещерите на зинала нощ! ...
Че някога ние, подобни на хрътки,
подгонвахме дните — ранени сърни,
и те се препъваха целите в кърви,
през пусти години и пусти страни!...
Но днес!... О, тъчете мистичната тъкан
на музика, танец и слънчева плът,

та сякаш събрани лъчи, Часовете,
в едно да летят!...

ГЛАС

В едно да летят!...

ПАНТЕЯ

Виж, духовете на Духа човешки
пристигат! Вместо мантии блестящи,
най-сладки звуци плътно ги загръщат...

ХОР ОТ ДУХОВЕТЕ НА ДУХА

Ний идем при вас
и смесваме глас
във хора на вашия вихрен захлас,
тъй риби летящи,
изскачат блестящи
и сбират се горе със чайките спящи!...

ХОР ОТ ЧАСОВЕ

Отде сте вий дошли, отде сте засияли,
та вашите нозе са с мълнии-сандали,
та вашите криле са като мисъл ярка,
та вашите очи са като обич жарка?

ХОР ОТ ДУХОВЕТЕ НА ДУХА

Човешкият дух
доскоро бе глух,
в лицето си тъмен, в сърцето си кух,
а днес се облива
във радост звънлива,
а днес в океан от възторзи се скрива!

И ние летим
от него, незрим,
от светлите бездни на порив любим,
от кули небесни,
де помисли бесни
са гледали вашите танци чудесни!

От тихия кът
на ласкава плът,
де влюбени вашите къдри ловят,
от морската пяна,
де мъдрост събрана
пленила е вашата лодка скована!

От тия очи,
де образ личи —
и мрамор ще стане, и в стих ще звучи,
от лудата хала,
де пак е летяла
крилата наука, с крила на Дедала^[1]!
Години наред
пълзахме безчет
през ад от омраза и сълзи, и лед,
години вървяха
и мъничко бяха
земите, където надежди цъфтяха!...

Днес нашата дан
е кротката длан,
под росни криле е балсам разпилян,
в очите се връща
любов вездесъща
и в райска градина тя всичко превръща!

ХОР ОТ ДУХОВЕ И ЧАСОВЕ

Тъчете мистичната тъкан, тъчете —

от земния край до безкрая небесен,
вий, духове силни и страстни, летете
със танец и музика, с повик и песен,
тъй както стотици реки се събират
в морето и блясък и радост намират!

ХОР ОТ ДУХОВЕТЕ НА ДУХА

Врагът е разбит
и пътят открит —
ще литнем нагоре към светъл зенит,
към шир звездочела,
отгатак предела
на всяка тъма, световете уплеела!...

Ще пуснем следи
към всички звезди,
пътеката наша в безкрая ще бди,
и както мъглата
пред буря се мята,
ще бягат Смъртта, и Нощта, и Тъмната!

И въздухът благ,
и чистият зрак
Духа на Мощта ще настигат във бяг;
ведно ще се вливат
и вред ще отиват
и Обич, и Мъдрост — Смъртта да убиват!

И с нас песента
сред таз пустота
ще вдигне вселена, де грей мисълта,
пий своята идея
ще вложим във нея —
да носи тя името на Прометея!

ХОР ОТ ЧАСОВЕ

Спри танцът бесен, песента пръсни —
едни да тръгват, други да остават!

ПЪРВИ ПОЛУХОР

Отвъд небето ще сме ний!

ВТОРИ ПОЛУХОР

Нам чаровете земни дават!

ПЪРВИ ПОЛУХОР

Свободни, нас никой не може да спре!
Ще вдигнем ний нова земя и море,
и дето бе Адът, ще бъде Небе!

ВТОРИ ПОЛУХОР

Велики и светли, летим в чистота,
да водим деня и да минем нощта —
със нас е на целия блясък властта!

ПЪРВИ ПОЛУХОР

Въртим се и пеем със пълен размах,
дървета, животни от земния прах
смиряваме е обич, а не и със страх!

ВТОРИ ПОЛУХОР

И пак към Земята намираме брод,
че нейните тръпки на смърт и живот
са нашите химни към светъл възход!...

ХОР ОТ ДУХОВЕТЕ НА ДУХА

Спри танцът бесен, песента пръсни,
едни да тръгват, други да остават!
Да поведем на вси страни
приоблачните висини,
които обич вместо дъжд ще дават!...

ПАНТЕЯ

Отминаха!

ЙОНА

Не сещаш ли все пак
на отлетялата им нежност радостта?

ПАНТЕЯ

Да, като хълм, над който облак ласкав
изчезнал е във дъжд и се усмихва
на модрото небе с безчетни капки
от слънчева вода.

ЙОНА

Дори сега,
докато ний говорим, нови песни
летят. Какъв е тоя страшен звук?

ПАНТЕЯ

Това е музиката най-дълбока
на обикалящия свят. С Еолов трепет
той пали струните на въздуха трептящ,

ЙОНА

Чуй, всеки миг на тишина е пълен
с най-тихи звуци-трепети и те
са също ясни, сребърни и ледни,
пробуждащи и остри, и пронизват
слуха, за да живеят във душата,
тъй както зиме хладните звезди
пронизват въздуха кристален и се вглеждат
във своите образи върху морето!...

ПАНТЕЯ

Но, виж, през тия две места, където
гората се разтваря, а над тях
е проснат балдахин от гъсти клони,
и дето ручейт звънлив дели се
покрай мъха, бродиран с теменуги,
и неговата песен продължава
във две пътеки (както две сестри,
които се разделят със въздишка,
за да се срещнат със усмивка пак,
и острова на своята скръб обгръщат
като гора от тихи, тъжни мисли) —
там две видения със странен блясък
във въздуха безветрен, над земята,
летят през океан от звук чаровен,
все по-напрегнат, силен и дълбок...

ЙОНА

Аз виждам колесница като оня
най-тънък кораб, в който нощ преляла
повежда Майката на месеците горе
към западната пещера, когато
тя вдига се от сънища безлунни.
Над колесницата извит е навес
от мека тъмнина и планините
се виждат през безплътното му було

като картини в огледало на магьосник.
И вместо колела тя има гъсти
и златни облаци, подобни на ония,
които геният на урагана
натрупва върху светлото море,
когато слънцето подгонено се вмъкне
под него — те въртят се и се движат,
като че вятър тласка ги отвътре.
Дете крилато седнало е в нея —
лицето му е бяло като сняг,
крилете му са като слънчев скреж,
снагата му сияе, също бяла,
през трепналите от ветреца дипли
на бялата му дреха, изтъкана
от бисери ефирни; и най-сетне
косата му белей се с белотата
на светлина, разпръсната във нишки.
Очите само са като небе
от течен мрак, излян отвътре сякаш —
тъй облаци назъбени от своите
камшици-лъкове изливат буря
и въздуха блестящ обхващат с огън,
във който няма светлина. Детето
с ръка размахва трепнал лунен лъч
и сила някаква във него направлява
носа на плуващата колесница
върху въртящите се облаци, а те
докато плъзгат се върху тревата,
върху цветята и вълните, будят звуци,
прекрасни като пеещия дъжд
на сребърна роса, която пада.

ПАНТЕЯ

А от отсрещната пътека на гората
се втурва с мощна, вихрена хармония
кълбо, събрало хиляди кълба;

макар че то като кристал е твърдо,
изглежда кухо и от край до край
текат през него светлини и звуци.
Кълбата вътре се заплитат и разплитат,
лазурни, пурпурни, зелени, златни —
едно във друго, помежду им всичко
е пълно със невъобразими същества —
безбройни призраци, изскочили насън
от безпросветни дълбини, но тъй че всеки
прозрачен е. Въртят се всички те
около себе си във хиляди движения,
като че хиляди незрими вретена,
със бързина, която разрушава
самата себе си, тържествено и бавно;
примесват звуци, гласове в едно,
и там се различават ясно думи
и дива музика. Във мощен вихър
кълбото многоцветно разтопява
потока ярък във мъгла лазурна,
първично чиста като светлината;
и полъхът на горските цветя,
мелодията на тревата жива,
и изумрудените светлини
на опнатите сред листа лъчи —
около неговата съкровена,
и все пак вътрешно враждебна скорост,
изглеждат елени във една въздушна маса,
в която се удавят сетивата.
А вътре във кълбото, разпрострял
вместо възглавка алабастрови ръце,
като дете, преуморено от игра,
криле прибрал и разпилял коси,
Духът прекрасен на Земята спи.
И вижда се как устните му мърдат
между променящите се сияния
на техните невидими усмивки
като на някой, който във съня си

говори за това, което люби!...

ЙОНА

Той само иска да уподоби
съзвучието на кълбото цяло!

ПАНТЕЯ

А от челото му, подобно мечове
от модър пламък или златни копия,
накичени със мирта^[2] — знак за гибел
на властниците, и емблеми на съюза
велик между земята и небето,
една звезда отправя кръг лъчи
и като спици на незримо колело
въртят се те, когато и кълбото
върти се, бързи като мисълта,
забиват в бездната слънцеподобни
светкавици, пробиват ту отвесно,
ту напречно земята потъмняла
и както я пробиват, и минават,
оголват тайните на нейното сърце:
безкрайни рудници елмаз и злато,
безценни камъни и пещери,
подпрени на колони от кристал,
където се пилее плод-сребро,
невиждан бисер, кладенци със огън
бездънен, извори, които хранят
като дете великото море
и парите им кичат раменете
на царствените земни планини
със снежна хермелинова наметка.
Лъчите святкат и откриват долу
изпълнените със тъга останки
на времена забравени: парчета
от котви, кораби разполовени,

и вкаменени салове, стрели,
колчани, шлемове, и щитове, понесли
главите на Горгона, колесници
със остри ножове на колелата,
трофеи, гербове и знамена,
и хералдически животни, край които
се е кикотела смъртта, ковчези
със знаците на мъртво разрушение —
развалини в развалини, останки
от хиляди огромни градове,
със жители, които е покрила
земята и които са били,
макар и смъртни, не човеци. Виж —
лежат там тия трупове чудати
сред своите създания ужасни,
сред своите статуи, и жилища, и църкви,
зловещи фигури, натрупани във сиво
унищожение, притиснати, строшени
във черна дълбина, и върху тях
прострени скелети на неизвестни
крилати зверове, на едри риби,
що бяха острови от живи люспи,
на змии — страшни костени вериги,
обиколили канари железни
или нагърчени сред купища от прах,
когато силата на сетната им болка
е стрила канарите; най-отгоре
озъбеният крокодил и нявга
разтреслият земята веемот^[3].
Преди те бяха царствени животни
и върху слузестите брегове
и континентите, обрасли цели
в тръстика, се плодяха и растяха,
тъй както червеите лете се плодят
върз някой изоставен труп, додето
небето синьо ги е във потоп
обвило като в плащ, и с писък те

потънали са — или някой бог,
комета яхнал, минал е и рекъл:
„От днес не ще се вече появите!“
— и те не са се появили вече,
изчезнали са като моите думи!

ЗЕМЯТА

Възторг и лудост, тържество и сладост!
Безкрайна, бликаща, гърмяща радост!
Надземно щастие да бъдеш разкован!
Хей! Сякаш целият съм лъч небесен!
Хей! Сякаш целият съм облак бесен
и във гърдите ми е моят ураган!

ЛУНАТА

Ти, братко бърз, неуловим,
ти, скитнико неуморим,
от тебе светъл дух е устремен!
Пробил е мойта броня-лед
и внизал топлина навред
от своята собствена любов пленен —
през мен, през мен!

ЗЕМЯТА

Хей! Тъмните врати на пещерите,
вулканите, реките гласовити,
тресат се целите във неутихваш смях;
моретата, пустините неверни,
на въздуха просторите безмерни
с вълни от облаци отекуват подир тях!

И викат те: „Величие проклето,
което плашеше Земята и Небето,
и искаше да ги разпръснеш без следа,

Прониква тя в гранитните ми стави,
през чернозем и корени корави,
до най-високите листа и цветове,
за лудории вятъра възбужда,
забравените мъртъвци събужда
и те надигат се от тъмни домове,

и като буря, огнена стихия,
разбила облачната си килия,
изскочила от непрогледния си мрак,
разтърсва хаоса на мисъл мъртва,
омразата и болката разкъртва
и обезсилени, напускат те със бяг,

Човека, някогашно криво огледало,
което с образи лъжливи е грозяло
света, най-истинския и прекрасен свят,
това море, де обич се оглежда,
това небе, де от звездите свежда
надолу блясъци, живот и благодат!

Човека — младенец прокажен, зърнал
край пътя болен звяр, след него свърнал
и извора с лечебната вода открил,
и майка му, когато го видяла,
за дух го взела, а след туй ридала
от щастие, че здрав и хубав бил —

Човека — дух на духове отделни,
огърлица от мисли неразделни,
пленил стихиите със диамантен взор,
тъй както слънцето с очи лазурни
владее царство от планети бурни,
метежници из необятния простор —

Човека — над човеците самички,

свой собствен господар и съдник; всички
към него стичат се като реки в море;
пред погледа му болки и печали
са питомни животни, заиграли
така, че всеки би могъл да ги допре!...

И волята му с страсти колебливи,
дребнави грижи, спътници плашливи,
дух слаб да води, силен да се подчини,
сега са като кораб, който гони
живота на далечни небосклони,
че Обич кара го през дивите вълни!

Признава всичко неговата сила;
мечтите му са сякаш нишки свила —
ръцете майчински с тях пелени тъкат;
езикът му като орфична песен
държи умело хоровада бесен
на мислите и само той им дава плът...

Той язди бурите. Небето вечно младо
звездите си му даде — като стадо
минават те край него, да ги преброи,
и вика бездната от дълбини незнайни:
„Небе, останаха ли в тебе тайни?
Аз нямам вече моите! Човекът ме разкри!“

ЛУНАТА

Къде ли в черни пещери
духът на бяла смърт се скри
и сви савана си от сън и скреж?
По моя новосплетен път
щастливи влюбени вървят
и в нежността си стоплят всяка вещ
с копнеж, с копнеж!

ЗЕМЯТА

Тъй в утрото росата ледна, златна
се сгрява от зората благодатна,
докато литне като облак бял и чист,
със пладнето надбягва се в небето
и в залеза увисва над морето —
везмо от огън и от аметист!...

ЛУНАТА

И ти лежиш, и ти не спиш,
от радостта си сам блестиш,
звездите ти изпрацат всеки ден
потоци от лъчи-живот
да кичат твоя кълбест свод.
а ти ги лееш, чист и вдъхновен
върз мен, върз мен!

ЗЕМЯТА

Посочва мойта пирамида ноцна
към небесата — и със радост мощна
аз тичам, охкам и въртя се в светлина,
тъй влюбеният охка във съня си
и сянката на хубостта му ръси
върху леглото му любов и топлина!...

ЛУНАТА

Когато в топъл, нежен мрак
душа с душа се срещне пак
и тишина сърцето засени,
аз в твойта сянка ще хвърча,
от теб покрита ще мълча!
О, с обич моите поля и долини
пълни, пълни!...

Най-бърз от всички светове,
лети, просторът те зове!
Да блеснат в твоите очи
зелени, пурпурни лъчи
между безбройните слънца
със живи, пламнали сърца!
Аз, твойта влюбена жена,
се нося с луда бързина,
привлечена от взор любим
като магнит неудържим;
аз, най-обичана мома,
сърцето си прелях сама,
от сладостта на любовта
обезумяла се въртя
и вирам се със брачна жад
в лика ти вечно свеж и млад.
Така в Кадмийската гора^[4]
върти се в шеметна игра,
Агаве^[5] вдигне ли стакан,
вакханката със дивен стан!
Лети сега, любим и брат,
аз гоня пътя ти познат,
навред из празни небеса
лъха ти ще го отнеса,
горещ през гладния простор,
изсмукала от твоя взор
и красота, и мъжество,
и вечна мощ, и тържество!
Тъй влюбеният става цял
това, в което се е взрял,
тъй гледа модрият синчец,
нагоре извишил цветец,
небето, за да вземе синина,
така и облакът вълнист
вмиг блясва като аметист
на заник зад далечна планина,

щом здрачът уморен
над нея спре,
и плаче беден ден,
че ще умре!...

ЗЕМЯТА

Луна, гласът ти върху мене пада,
тъй както блясъкът ти гали със наслада
моряците и твойта нощ пропада
във вечна тишина;
смири ме с думите си златоткани,
че като тигър беше радостта ми,
там, дето стъпи, тя остави рани,
разлей балсам, луна!

ПАНТЕЯ

Излизам аз от дивния поток
на тия звуци, както се излиза,
след като плувал си във бляснала вода,
огряна между тъмни канари...

ЙОНА

Да, мила сестро, но изля се вече
потокът и на тебе ти се струва,
че ти излизаш от вълните му, защото
и твоите думи капят като капки
от тялото и светлите къдрици
на къпеща се нимфа ...

ПАНТЕЯ

Тихо, тихо!...
Могъща сила като мрак се вдига
от цялата земя и от небето

се спуска като нощ и се разпръсва
от въздуха, като че е събрана
във фибрите на слънчевия лъч,
за миг стъмнен. И ясните видения
на пеещите духове се вдигат
и блясват като бледни метеори
пред дъжделива нощ...

ЙОНА

Дочувам думи!

ПАНТЕЯ

Навред един и същи глас! О, слушай!

ДЕМОГОРГОН

Земя, щастливо царство на душата,
кълбо съзвучно на мечтан живот,
красив гигант, събрал из небесата
любов, за да постелеш своя брод!

ЗЕМЯТА

Аз слушам! Аз съм като падащ плод!

ДЕМОГОРГОН

Луна, сестра, любима и царица,
отправила отгоре взор сребрист,
обгърнала човек и звяр, и птица
със красота и със копнеж лъчист!

ЛУНАТА

Аз слушам! Аз съм като тръпнещ лист!

ДЕМОГОРГОН

Демони на слънцата и звездите,
владетели на област огнелика
отгатак поясите звездошити
на ширинето!

ГЛАС ОТГОРЕ

Нашата велика
република те слуша и те вика!

ДЕМОГОРГОН

Щастливи мъртви, за които всеки
най-ясен стих дори не ще открие
дали вървите в същите пътеки
като преди!

ГЛАС ОТДОЛУ

Или като ония,
които жалят ни, сега сме други ние!

ДЕМОГОРГОН

Вий, гении първични, заживели
и в мозъка, и в ядката корава
на камъка, и в звездните предели,
и в пясъка, що на брега остава!

НЕЯСЕН ГЛАС

Ний слушаме! Смути ти нашата забрава!

ДЕМОГОРГОН

Вий, духове на жива плът, вий, птици,
животни, червеи, чийто лъх изпраща
вред топлината си, вий, върволици
от мълнии сред самотата спяща!

ГЛАС

Гласът ти като вихър ни разклаща!

ДЕМОГОРГОН

И ти, Човек, преди деспота с роба
събрал в едно, и властник, и бездомен,
ти, пътниче от люлката до гроба,
в нощта помръкнала на тоя ден огромен!

ВСИЧКИ

Кажи! И думите ти ще са вечен спомен!

ДЕМОГОРГОН

Дойде денят на тайната разкрита,
отдолу зина бездна страховита,
властта небесна в мрака си плени,
и любовта от своя трон върховен
в сърцето мъдро, от часа съдбовен
на сетна мощ, от стръмните стени
на пропаст-мъка, вдигна се, развърна
крила лечебни и светът обгърна!...
Упорство, мъдрост, нежност, добродетел,
— туй са печатите на истински владетел,
сковали ямата на всяко зло,
и ако Вечността, баща на всичко,
пак пусне със помръдване едничко
Змията хваната^[6] и дигне тя чело —

е тях на съдбата нишките сплетете
и царството свободно пак върнете!
Да носиш болка, сякаш непомерна,
да простиш злоба, от нощта по-черна,
да устоиш на неприятел всемогъщ,
да се надяваш и самата ти надежда
да бликне туй, в което тя се вглежда,
да любиш, да си все един и същ —
това, Титане, вечно ще остава
и свобода, и хубост величава,
че то едничко е Живот, Победа, Слава!...

1819

[1] „...с крила на Дедала...“ — Дедал е легендарният откривател на първия летателен уред — изкуствени криле, с които неговият син Икар прави първия полет във въздуха и трагично залива. Символ на ловкостта и изобретателната мисъл. ↑

[2] „...накичен със мирта...“ — Миртата е вечно зелен храст с продълговати листа и бели цветове. У римляните е бил символ на любовта, а по-късно миртовото клонче олицетворява подобно на маслиненото клонче мира. ↑

[3] „... разтреслият земята веемот...“ — Библейското название на хипопотама, който в представите на древните често е изглеждал не кротко тревопасно животно, а страшно и жестоко чудовище. ↑

[4] „...така в Кадмийската гора...“ — Кадм е митологичен герой, основател на Тива. Един от подвизите си той извършва в красива девствена гора, където не е стъпвал човешки крак. Оттам „Кадмийска гора“. ↑

[5] „... Агаве вдигне ли стакан...“ — Агаве е дъщеря на Кадм и Хармония. Една от най-възторжените почитателки на Дионис, тя изпада в такова изстъпление, че участва в разкъсването на собствения си син. ↑

[6] „...и ако Вечността, баща на всичко, пак пусне със помръдване едничко Змията хваната...“ — Любопитно е, че при целия мажорен тон на финала Шели допуска възможността и след победата

на свободата тиранията отново да надигне глава и призовава
победилото човечество да пази своето бъдеще. ↑

Издание:

Пърси Биш Шели. Избрана лирика

Превод от английски на Цветан Стоянов и Илия Люцканов

Редактор: проф. Марко Минков

Художник: Борис Ангелушев

Худ. редактор: Васил Йончев

Техн. редактор: Димитър Захариев

Коректор: Елка Георгиева

Дадена за печат 8. XII. 1958 г. Излязла от печат 15. VI. 1959 г.

Печатни коли: 16V2. Формат: 84×108/82. Тираж: 8080.

Поръчка № 84 (778). Поръчка на печатницата № 17.

Цена 8,60 лева.

Държ. полиграфически комбинат Димитър Благоев

Народна култура, София, 1959

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.